COMISIA
EUROPEANĂ

Bruxelles, 27.2.2019
SWD(2019) 1022 final

DOCUMENT DE LUCRU AL SERVICIILOR COMISIEI

Raportul de țară din 2019 privind România, inclusiv un bilanț aprofundat referitor la prevenirea și corectarea dezechilibrelor economice,

care însoţeşte documentul

COMUNICARE A COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN, CONSILIUL EUROPEAN, CONSILIU, BANCA CENTRALĂ EUROPEANĂ ȘI EUROGRUP

Semestrul european 2019: evaluarea progreselor înregistrate în ceea ce privește reformele structurale, prevenirea și corectarea dezechilibrelor macroeconomice, precum și rezultatele bilanțurilor aprofundate efectuate în temeiul Regulamentului (UE) nr. 1176/2011

{COM(2019) 150 final}

CUPRINS

Rezumat 4

1. Situația economică și perspective 9

2. Progresele înregistrate cu privire la aplicarea recomandărilor specifice fiecărei țări 17

3. Constatări generale privind dezechilibrele, riscurile și problemele de ajustare 23

4. Prioritățile în materie de reformă 28

4.1. Finanțele publice și fiscalitatea 28
4.2. Sectorul financiar 33
4.3. Piața forței de muncă, educație și politici sociale 38
4.4. Reformele în domeniul competitivității și investițiile 51

Anexa A: Tabel sinoptic 72

Anexa B: Analiza sustenabilității datoriei efectuată de Comisie și riscurile bugetare 78

Anexa C: Tabele standard 79

Anexa D: Orientări în materie de investiții privind finanțarea politicii de coeziune în perioada 2021-2027 pentru România 85

Referințe 93

LISTA TABELELOR

Tabelul 1.1: Principalii indicatori economici, financiari și sociali – România 16
Tabelul 2.1: Evaluarea punerii în aplicare a RSI din 2018 19
Tabelul C.1: Indicatori ai pieței financiare 79
Tabelul C.2: Tabloul de bord social - principalii indicatori 80
Tabelul C.3: Indicatori privind piața forței de muncă și educația 81
Tabelul C.4: Indicatori privind incluziunea socială și sănătatea 82
Tabelul C.5: Indicatori de performanță și indicatori de politici ai pieței produselor 83
Tabelul C.6: Creșterea verde 84

LISTA GRAFICELOR

Graficul 1.1: Creșterea PIB-ului și componentele cererii 9
Graficul 1.2: Creșterea PIB-ului și componentele ofertei 9
Graficul 1.3: Contribuția la creșterea potențială 10
Graficul 1.4: Disparități între regiunile din România 10
Graficul 1.5: Formarea brută de capital fix 11
Graficul 1.6: Defalcarea contului curent și contul de capital 11
Graficul 1.7: Contribuții la inflația totală 12
Graficul 1.8: Imagine de ansamblu asupra pieței forței de muncă 13
Graficul 1.9: Soldul bugetului general și deviația PIB-ului 14
Graficul 1.10: Randamentul obligațiunilor de stat la 10 ani: România și țările cu situații similare 14
Graficul 1.11: Credite acordate gospodăriilor și societăților nefinanciare 15
Graficul 2.1: Privire de ansamblu asupra punerii în aplicare multianuale a recomandărilor specifice țării din perioada 2013-2018 17
Graficul 4.1.1: Factorii care determină variația soldului bugetului general 28
Graficul 4.1.2: Gradul de progresivitate a impozitării veniturilor salariale în statele membre ale UE, 2017 29
Graficul 4.1.3: Capacitatea redistributivă a sistemelor fiscale și de securitate socială ale statelor membre ale UE, 2016 29
Graficul 4.1.4: Previziuni privind datoria publică (% din PIB) 32
Graficul 4.3.1: Populația feminină inactivă, pe motive de inactivitate 41
Graficul 4.3.2: Rata de activitate și rata de ocupare a diverse categorii de populație 42
Graficul 4.3.3: Productivitatea și costul forței de muncă (deflatorul PIB) 43
Graficul 4.3.4: Persoanele expuse riscului de sărăcie sau de excluziune socială, pe grade de urbanizare 44
Graficul 4.3.5: Capacitatea redistributivă a transferurilor sociale 45
Graficul 4.3.6: Cheltuielile cu asistența medicală, pe stat membru, 2016 49
Graficul 4.4.1: Costurile unitare nominale ale muncii, defalcarea creșterii 51
Graficul 4.4.2: Evoluția costurilor unitare ale muncii pe sectoare 51
Graficul 4.4.3: Evoluția salariilor din sectorul public și din sectorul privat 52
Graficul 4.4.4: Creșterea cotei de piață a exporturilor 53
Graficul 4.4.5: Evoluția prețurilor de export exprimate în RON 53
Graficul 4.4.6: Creșterea ratei reale efective de schimb 54
Graficul 4.4.7: Defalcarea balanței comerciale 54
Graficul 4.4.8: Poziția investițională internațională netă 55
Graficul 4.4.9: Fluxuri de ISD pe tipuri de investiții 55
Graficul 4.4.10: Intensitatea C-D în 2000, 2007, 2017 și obiectivul pentru 2020 58
Graficul 4.4.11: Indicele calității infrastructurii publice, România și țările cu o situație similară din regiune 61

LISTA CASETELOR

Caseta 2.1: Fondurile și programele UE contribuie la abordarea schimbărilor structurale și la consolidarea creșterii și a competitivității în România 21
Caseta 3.1: Matricea de evaluare a PDM (*) – România 2019 26
Caseta 4.2.1: Al doilea pilon al sistemului de pensii din România 36
Caseta 4.3.1: Monitorizarea performanței din perspectiva Pilonului european al drepturilor sociale 39
Caseta 4.4.1: Provocări și reforme în materie de investiții în România 60

REZUMAT

Modelul de creștere economică al României, bazat pe cheltuielile consumatorilor, afectează capacitatea țării de a atinge în mod durabil nivelul de trai din UE. Reducerea cu aproape jumătate a creșterii PIB-ului în 2018, cauzată în mare parte de o încetinire a cheltuielilor consumatorilor, a scos în evidență limitele modelului de creștere economică al României. Creșterea puternică a salariilor, scăderea forței de muncă și lipsa de personal calificat riscă să submineze capacitatea României de a concura pe plan internațional. În plus, încrederea investitorilor este erodată de instabilitatea legislativă persistentă, de imprevizibilitatea procesului decizional, de calitatea instituțională scăzută și de slăbirea continuă a luptei împotriva corupției. Ratele inegalităților și sărăciei rămân ridicate, iar disparitățile regionale sunt din ce în ce mai mari. Asigurarea continuității cu reformele anterioare și trecerea la un model de creștere bazat pe investiții ar putea să înscrie economia pe o traiectorie sustenabilă către convergența cu nivelul de trai din UE și să contribuie la reducerea inegalității ([1]).

În ciuda încetinirii semnificative înregistrate în 2018, creșterea rămâne solidă. După ce s-a situat la 7 % în 2017, în 2018 creșterea PIB-ului real (ajustată cu inflația) a încetinit, ajungând la o valoare estimată de 4 %. Un nivel mai ridicat al inflației a afectat venitul disponibil și cheltuielile consumatorilor, principalul motor al creșterii economice. Creșterea puternică a importurilor de bunuri de consum, care au depășit exporturile, a dus la accentuarea deficitului de cont curent al României.

Piața forței de muncă este supusă unor presiuni din ce în ce mai mari. Cea mai redusă rată a șomajului din ultimii zece ani (3,8 %), scăderea forței de muncă și o lipsă persistentă de personal calificat au condus la o ocupare aproape integrală a forței de muncă în România, ceea ce îngreunează procesul de recrutare și determină creșterea salariilor. Remunerațiile salariaților sunt mici comparativ cu media UE, dar majorarea puternică a acestora începând cu anul 2016, susținută și de creșterile salariului minim și ale salariilor din sectorul public, riscă să exercite presiuni asupra competitivității dacă nu va fi însoțită de măsuri corespunzătoare de impulsionare a productivității.

Deficitul public a crescut, în special ca urmare a cheltuielilor cu salariile și a reducerilor fiscale. Cotele de impozitare au fost reduse în mod repetat, în timp ce salariile din sectorul public au crescut semnificativ din 2015 până în prezent și se prevede să mai fie majorate. În același timp, investițiile publice au scăzut în 2017 la cel mai redus nivel din perioada ulterioară aderării la UE și se preconizează că nu se vor redresa decât într-un ritm lent. Prin urmare, deficitul public a crescut semnificativ începând cu 2015 și se estimează că va depăși plafonul de 3 % din PIB impus de Pactul de stabilitate și de creștere, una dintre cauze fiind majorarea pensiilor. În iunie 2018, Consiliul a lansat la adresa României o nouă procedură aplicabilă abaterilor semnificative ([2]). Se estimează că până în 2019 deficitul structural se va menține stabil, în linii mari, situându-se la aproximativ 3,4 %, urmând să crească semnificativ în 2020.

Stabilitatea sectorului financiar a fost pusă sub presiune. Măsurile adoptate recent de către parlament și guvern au creat riscuri la adresa stabilității sectorului financiar. Aceste măsuri ar putea avea un impact negativ asupra creditării și ar putea limita impactul politicii monetare; de asemenea, ar putea să anuleze îmbunătățirile continue din ultimii ani. În plus, modificările aduse normelor privind pensiile administrate privat au sporit imprevizibilitatea și este posibil să fi subminat viabilitatea pe termen lung a acestor pensii. Acest lucru poate limita dezvoltarea piețelor de capital și poate priva economia de o

([1]) În prezentul raport se evaluează economia României prin prisma analizei anuale a creșterii efectuate de Comisia Europeană, care a fost publicată la data de 21 noiembrie 2018. În analiza menționată, Comisia solicită statelor membre să pună în aplicare reforme în urma cărora economia europeană să devină mai productivă, mai rezilientă și mai favorabilă incluziunii. În acest sens, statele membre ar trebui să își concentreze eforturile asupra celor trei elemente ale triunghiului virtuos al politicii economice: asigurarea unor investiții de înaltă calitate, axarea eforturilor de reformă pe creșterea productivității, pe incluziune și pe calitatea instituțională, precum și asigurarea stabilității macroeconomice și a soliditații finanțelor publice. În același timp, Comisia a publicat Raportul privind mecanismul de alertă, care a inițiat cea de a opta rundă a procedurii privind dezechilibrele macroeconomice. Raportul privind mecanismul de alertă a constatat că pentru România se impune un bilanț aprofundat, care este prezentat în raportul de față.

([2]) https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2018/06/22/hungary-and-romania-called-on-to-correct-significant-budgetary-deviations/

sursă importantă de finanțare pentru investițiile pe termen lung.

Investițiile publice și private în infrastructură, educație, sănătate, incluziune socială și inovare ar îmbunătăți productivitatea și creșterea pe termen lung. Investițiile publice au fost modeste în ultimii ani și se preconizează că nu se vor redresa decât într-un ritm lent, în timp ce investițiile private ar putea fi afectate de o incertitudine din ce în ce mai mare. Investițiile în infrastructura de transport, energie și mediu ar consolida potențialul de creștere pe termen lung al economiei și ar avea un impact pozitiv asupra nivelului de trai al populației. Sistemul de învățământ nu îi pregătește suficient pe cursanți pentru ocuparea unui loc de muncă și o mai bună integrare socială. Asigurarea atingerii întregului potențial al forței de muncă din România înseamnă, totodată, și investiții în incluziunea socială și în domeniul sănătății. Creșterea finanțării publice și private pentru inovare ar ajuta economia României să se orienteze către activități cu valoare adăugată mai mare. Anexa D identifică prioritățile-cheie ale sprijinului acordat de Fondul european de dezvoltare regională, de Fondul social european Plus și de Fondul de coeziune în perioada 2021-2027, pe baza analizei nevoilor de investiții și a provocărilor prezentate în raportul de față.

România a făcut progrese limitate ([3]) în ceea ce privește punerea în aplicare a recomandărilor din 2018 care i-au fost adresate. S-au înregistrat progrese limitate în următoarele domenii:

- eforturile de consolidare a respectării normelor fiscale și a colectării impozitelor s-au limitat la actualizarea orientărilor privind înregistrarea caselor de marcat certificate și a utilizării evaluării de risc în auditarea contribuabililor;
- în ceea ce privește achizițiile publice, crearea unui organism central de achiziție și tranziția către achizițiile publice electronice sunt evoluții binevenite, însă alte angajamente în materie de reformă au fost oprite sau chiar inversate;
- dialogul social continuă să fie în mare parte doar de formă;
- accesul la o educație de calitate este foarte inegal, iar dobândirea competențelor de bază și digitale este limitată;
- în sistemul de sănătate, înființarea centrelor de asistență medicală de proximitate a întârziat și mai mult, limitând astfel perspectivele de trecere la serviciile de îngrijire medicală ambulatorie;
- s-au înregistrat progrese limitate în ceea ce privește pregătirea proiectelor de investiții publice și stabilirea priorităților în acest domeniu, iar absorbția fondurilor UE este lentă.

Nu s-a înregistrat niciun progres în următoarele domenii:

- politica fiscal-bugetară, inclusiv adoptarea bugetului anual, se îndepărtează în continuare de la cerințele cadrului bugetar național;
- salariul minim continuă să fie stabilit de guvern în mod *ad hoc*, iar legea care stabilește un venit minim de incluziune nu este încă în vigoare;
- procesul decizional rămâne foarte imprevizibil, acte legislative complexe și uneori controversate fiind adoptate prin ordonanțe de urgență, fără o evaluare a impactului sau consultarea părților interesate;
- guvernanța corporativă a întreprinderilor publice riscă să fie slăbită.

Referitor la gradul de realizare a obiectivelor naționale din cadrul Strategiei Europa 2020, România are rezultate bune în ceea ce privește ratele de ocupare a forței de muncă, emisiile naționale de gaze cu efect de seră, energia din surse regenerabile, eficiența energetică și învățământul terțiar. În privința investițiilor în cercetare și dezvoltare și a părăsirii timpurii a școlii, obiectivele nu sunt încă îndeplinite.

România înregistrează rezultate slabe cu privire la cea mai mare parte a indicatorilor din tabloul de bord social pe care se bazează Pilonul european al drepturilor sociale. Nivelul

([3]) Informații cu privire la progresele realizate și la acțiunile întreprinse pentru a răspunde consilierii în materie de politici formulate în fiecare dintre subpărțile unei recomandări specifice țării sunt prezentate în anexa A.

ridicat al creşterii economice a însemnat în practică perspective de angajare mai bune şi o majorare a veniturilor disponibile ale gospodăriilor. Însă, în România sunt încă multe persoane care părăsesc timpuriu şcoala şi, deşi numărul lor este în scădere, mulţi tineri nu sunt încadraţi profesional şi nu urmează niciun program educaţional sau de formare. Acest lucru stârneşte îngrijorare cu privire la egalitatea de şanse şi accesul la locuri de muncă. România nu are încă un dialog social matur, iar rezultatele sale din tabloul de bord social indică o situaţie critică în ceea ce priveşte reducerea sărăciei.

În continuare sunt expuse principalele constatări ale bilanţului aprofundat efectuat în prezentul raport şi provocările conexe în materie de politici.

- **În România, deficitul de cont curent s-a accentuat, iar structura sa ridică semne de întrebare.** De la o poziţie aproape echilibrată în 2014, deficitul de cont curent a crescut la 3,2 % din PIB în 2017 şi se preconizează că va continua să se deterioreze. Importurile de bunuri de consum au crescut mult mai repede decât cele de bunuri de capital şi de bunuri intermediare. Cu alte cuvinte, deteriorarea contului curent este determinată mai mult de consum decât de investiţii, ceea ce nu va sprijini creşterea economică pe termen lung.

- **Creşterea costurilor cu forţa de muncă ar putea afecta capacitatea României de a concura pe plan internaţional.** Costurile cu forţa de muncă pe unitate de mărfuri şi servicii produse au crescut puternic începând cu 2016, deoarece majorările salariale au depăşit creşterea productivităţii, deşi într-o măsură mai mică în sectoarele industriale deschise comerţului internaţional. Alături de deprecierea treptată a monedei naţionale, impactul asupra competitivităţii României în materie de costuri a fost, până în prezent, limitat şi i-a permis să câştige cote de piaţă ale exporturilor. Cu toate acestea, presiunea exercitată asupra salariilor din sectorul privat de nivelurile ridicate de ocupare a forţei de muncă, de creşterile salariului minim şi de efectele de propagare ale majorărilor salariale din sectorul public poate duce la scăderea competitivităţii economiei României în viitor. În plus, tensiunile comerciale ar putea slăbi cererea pentru exporturile României.

- **Riscurile pentru sectorul financiar au crescut substanţial.** Iniţiativele legislative recente, printre care se numără plafonarea retroactivă a ratelor dobânzilor ipotecare şi introducerea unei taxe pe activele băncilor legată de rata dobânzii interbancare, pot afecta funcţionarea şi stabilitatea sectorului financiar, precum şi finanţarea pe termen lung a economiei. Mai mult decât atât, noile norme referitoare la pensiile administrate privat pot frâna dezvoltarea pieţei de capital a României, care este încă foarte mică.

- **Mediul de afaceri şi deciziile privind investiţiile sunt afectate de caracterul imprevizibil al procesului de elaborare a politicilor.** Consultarea părţilor interesate relevante este limitată, iar evaluările impactului lipsesc sau sunt de slabă calitate. Legislaţia recentă privind sectorul financiar, pensiile administrate privat şi sectoarele energiei şi telecomunicaţiilor ar putea împiedica viitoare oportunităţi de investiţii şi ar putea spori incertitudinea, economia devenind astfel mai puţin atractivă pentru investitorii naţionali şi internaţionali.

Printre alte aspecte structurale importante analizate în prezentul raport, care indică existenţa unor provocări deosebite pentru economia României, se numără următoarele.

- **Oferta de forţă de muncă şi de competenţe nu ţine pasul cu nevoile în continuă schimbare ale economiei.** Disponibilitatea limitată a personalului calificat, îmbătrânirea populaţiei, mobilitatea internă redusă şi emigrarea continuă limitează creşterea economică. În ciuda deficitului de forţă de muncă, anumite grupuri sociale, inclusiv romii, întâmpină dificultăţi la intrarea pe piaţa muncii. Sistemele care ajută persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă se axează doar într-o mică măsură pe soluţii cuprinzătoare, cum ar fi perfecţionarea şi reconversia profesională. Nivelurile salariale minime continuă să fie stabilite fără un mecanism previzibil şi cuprinzător, iar numărul de contracte de

negociere colectivă a salariilor este scăzut, în special la nivel de sector.

- **În ciuda îmbunătățirilor recente, ratele sărăciei și inegalității veniturilor rămân ridicate, iar disparitățile regionale se accentuează.** Unul din trei români continuă să fie expus riscului de sărăcie și excluziune socială, grupurile speciale precum copiii, romii, persoanele cu handicap și persoanele în vârstă fiind cele mai afectate. Inegalitatea veniturilor se situează la unul dintre cele mai ridicate niveluri din UE, reflectând în parte capacitatea redusă de redistribuire a sistemului fiscal și de securitate socială. Rata inegalității de șanse este, de asemenea, ridicată. Calitatea și acoperirea serviciilor sociale sunt insuficiente, iar distribuția teritorială a acestora este inegală. Integrarea limitată a serviciilor de ocupare a forței de muncă, de educație, de sănătate și a serviciilor sociale nu permite o incluziune durabilă a diferitelor grupuri defavorizate, astfel încât acestea să intre pe piața forței de muncă și să scape de excluziunea socială. După întârzieri repetate, se prevede ca legea care va spori caracterul adecvat al venitului minim de incluziune să intre în vigoare în aprilie 2019.

- **Capacitatea insuficientă a administrației publice limitează posibilitățile de dezvoltare.** Birocrația și lipsa unor servicii publice de calitate continuă să afecteze investițiile, iar reforma administrației publice nu progresează decât într-un ritm lent. Sistemul de achiziții publice necesită transparență, monitorizare și supraveghere sporite. Dispersarea resurselor și fragmentarea responsabilităților între diferitele servicii și niveluri ale administrației publice au condus la o furnizare ineficientă a serviciilor publice. Între regiuni, județe și unități administrative mai mici există inegalități în materie de finanțare a serviciilor publice, iar veniturile autorităților locale nu sunt stabile și previzibile.

- **Slaba performanță a sistemului de învățământ și de formare nu ajută România să recupereze decalajele față de UE.** Cheltuielile pentru educație se numără printre cele mai mici din UE. Participarea redusă la învățământul preșcolar împiedică dezvoltarea competențelor cognitive și sociale. Rata de părăsire timpurie a școlii rămâne ridicată, iar nivelurile de instruire în ceea ce privește competențele de bază sunt scăzute și nu se îmbunătățesc. Disparitățile dintre mediul rural și cel urban persistă, iar grupurile vulnerabile, inclusiv romii, continuă să aibă un acces limitat la un învățământ general de calitate, favorabil incluziunii. Calitatea învățământului superior și a educației și formării profesionale, precum și relevanța pe piața forței de muncă a acestora se confruntă cu provocări, iar accesul adulților la educație este limitat.

- **Sistemul de sănătate se confruntă cu numeroase provocări.** Finanțarea redusă și utilizarea ineficientă a resurselor publice limitează eficacitatea sistemului de sănătate. Migrarea în continuare a forței de muncă din acest domeniu a condus la un deficit considerabil de medici și de asistente medicale. Infrastructura sistemului de sănătate și prevalența plăților informale constituie în continuare motive de îngrijorare. Persoanele care locuiesc în zonele rurale și grupurile vulnerabile au acces limitat la serviciile de asistență medicală, ceea ce, la rândul său, are un impact negativ asupra stării de sănătate a populației.

- **În ciuda investițiilor publice semnificative făcute după aderarea la UE, infrastructura fizică rămâne subdezvoltată.** Starea generală și fiabilitatea rețelelor rutiere și feroviare sunt în continuare foarte slabe. În plus, infrastructura energetică, de gestionare a deșeurilor, în sectorul apei și al apelor reziduale continuă să prezinte deficiențe. Persistă provocări substanțiale în ceea ce privește adaptarea la schimbările climatice, prevenirea riscurilor, rezistența în caz de dezastre și poluarea aerului.

- **Rezultatele modeste obținute de România în materie de cercetare și inovare limitează perspectivele de creștere.** România nu dispune de o strategie coerentă pentru a ajuta firmele să se orienteze către activități cu valoare adăugată mai mare. Cheltuielile publice și private pentru cercetare și dezvoltare sunt printre cele mai mici din UE, având ca rezultat o calitate slabă a bazei științifice publice și o capacitate de inovare redusă. Legăturile dintre

știință și mediul de afaceri sunt subdezvoltate, iar importurile de tehnologie nu sunt înlocuite cu inovații naționale.

- **Guvernanța corporativă a întreprinderilor publice se aplică doar într-o mică măsură.** Legislația din acest domeniu ar putea fi slăbită de proiectele de modificări legislative depuse în Parlament. Numirile de consilii de administrație interimare reprezintă o practică recurentă, care se îndepărtează de la spiritul legislației privind guvernanța corporativă.

- **Progresele înregistrate în lupta împotriva corupției au suferit regrese semnificative.** Independența judecătorilor și a procurorilor a fost afectată de modificările recente aduse legilor justiției. Principalele instituții de combatere a corupției s-au confruntat cu o presiune tot mai mare, ceea ce ridică semne de întrebare cu privire la capacitatea lor de a continua lupta împotriva corupției. Modificările în curs ale Codului penal și ale Codului de procedură penală ar putea slăbi și mai mult lupta împotriva corupției și a altor infracțiuni grave, subminând progresele înregistrate în ultimii 10 ani.

1. SITUAȚIA ECONOMICĂ ȘI PERSPECTIVE

Creșterea PIB-ului și creșterea potențială

Creșterea economică a încetinit, dar rămâne solidă. Se estimează că PIB-ul real a crescut cu 4 % în 2018, în scădere de la valoarea de vârf de 7 % înregistrată în 2017 (graficul 1.1). Încetinirea a fost determinată în principal de scăderea consumului privat ca urmare a inflației ridicate, alimentate de prețurile la energie, precum și de diminuarea efectelor politicilor publice care vizează creșterea venitului disponibil. Cu toate acestea, consumul privat a continuat să fie principalul motor al creșterii. Investițiile au rămas, în linii mari, stabile, iar exporturile nete au înregistrat o valoare negativă mai mare, întrucât exporturile au continuat să scadă mai rapid decât importurile, fiind afectate de majorarea prețurilor și de încetinirea cererii externe.

Graficul 1.1: **Creșterea PIB-ului și componentele cererii**

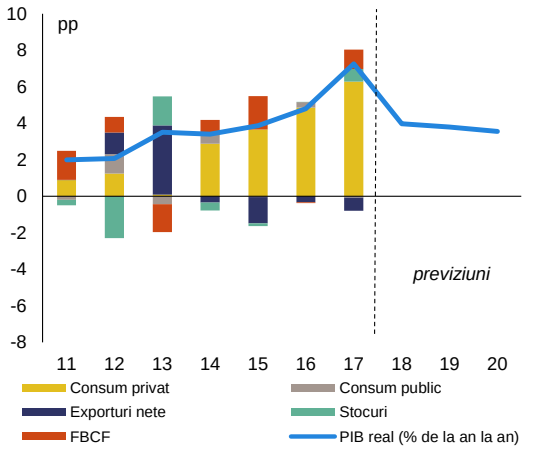

Sursa: Comisia Europeană

Se estimează că, pe termen mediu, creșterea va rămâne, în general, stabilă. Se preconizează că PIB-ul real se va situa în continuare sub 4 % în 2019 și în 2020 (graficul 1.1). Consumul privat va continua să fie principalul motor al activității economice, deși creșterile mai lente ale salariilor și înăsprirea condițiilor de creditare ar putea limita evoluția acestuia. Potrivit estimărilor, contribuția sectorului extern la creșterea economică va rămâne negativă, dar se va îmbunătăți pe măsură ce creșterea exporturilor se va menține în linii mari stabilă, în timp ce creșterea importurilor va scădea, în urma reducerii consumului. Estimările arată că investițiile vor crește puțin mai mult decât în 2018.

În ceea ce privește oferta, declinul economic a fost distribuit într-un mod mai uniform între sectoare. În primele trei trimestre ale anului, serviciile pentru întreprinderi au reprezentat un procent stabil (38 % din PIB). Industria și comerțul au însemnat 24 % și, respectiv, 18 %. În privința contribuției la creștere, se estimează că serviciile pentru întreprinderi au reprezentat 1,3 puncte procentuale, fiind urmate de industrie cu 1 punct procentual și de comerț cu 0,6 puncte procentuale (graficul 1.2). Încetinirea exporturilor înregistrată în 2018 are un impact semnificativ asupra performanței comerțului și a industriei.

Graficul 1.2: **Creșterea PIB-ului și componentele ofertei**

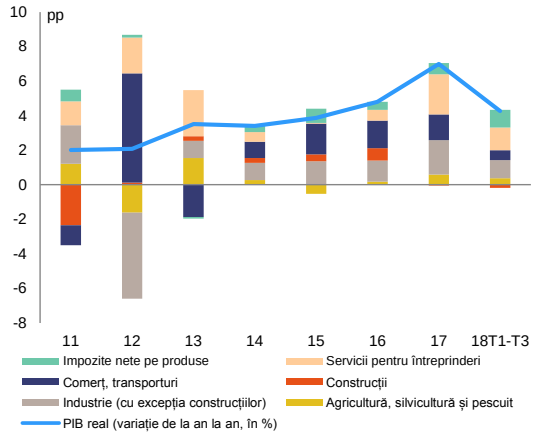

Sursa: Comisia Europeană

Creșterea potențială a fost generată, în principal, de productivitatea totală a factorilor. Creșterea potențială a PIB-ului s-a consolidat în ultimii ani, ajungând la 4,5 % în 2017. (Graficul 1.3). Se estimează că aceasta s-a menținut la un nivel ridicat în 2018, dar că va scădea treptat. Productivitatea totală a factorilor a fost principalul factor care a contribuit la creșterea potențială, în pofida unei ușoare scăderi în 2018. Forța de muncă a avut o contribuție modestă, dar pozitivă, în 2018, ca urmare a reducerii șomajului structural și a creșterii ratei de participare la forța de muncă. Cu toate acestea, conform estimărilor, după 2018 productivitatea totală a factorilor va încetini, iar contribuția forței de muncă la creșterea potențială se va înrăutăți din cauza creșterii mai lente a populației în vârstă de muncă.

Graficul 1.3: **Contribuția la creșterea potențială**

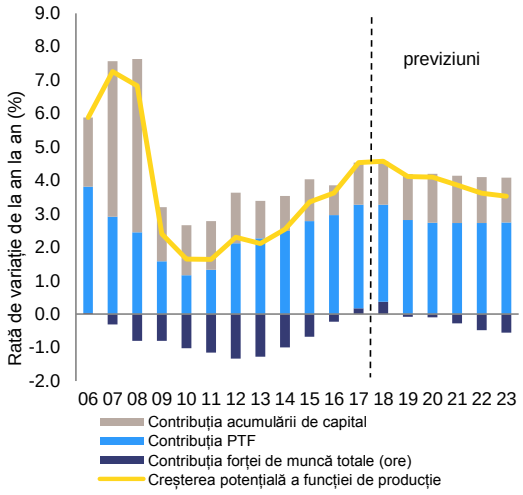

Sursa: Comisia Europeană

Disparitățile regionale

În ciuda convergenței către media UE, disparitățile între regiunile țării sunt în continuare semnificative. În România, PIB-ul pe cap de locuitor a crescut de la puțin peste 40 % la momentul aderării la UE, în 2007, la peste 60 % din media UE în 2017. Diferențele dintre regiuni sunt substanțiale. În 2016, regiunea București-Ilfov a înregistrat un PIB pe cap de locuitor, măsurat în funcție de standardul puterii de cumpărare (SPC), de 40 400 EUR, de 1,4 ori mai mare decât media UE și de aproape 4 ori mai ridicat decât cel din regiunea Nord-Est, cea mai săracă regiune a țării. Cu excepția regiunii capitalei, PIB-ul pe cap de locuitor se situează la jumătate din media UE. De asemenea, în București-Ilfov investițiile ca procent din PIB sunt de două ori mai mari decât media UE și de 1,5 ori mai ridicate decât media națională (graficul 1.4 și secțiunea 4.4.4). Atunci când se iau în considerare toate regiunile UE, regiunile din România cu niveluri inițial mai scăzute ale PIB-ului pe cap de locuitor au cunoscut rate de creștere comparativ mai mari după aderarea la Uniunea Europeană.

Diferențele sunt resimțite și pe piața forței de muncă. În 2016, diferențele de la o regiune la alta în ceea ce privește productivitatea muncii au fost printre cele mai ridicate din UE. Regiunea București-Ilfov a înregistrat cea mai mare productivitate (cu 22 % peste media UE), în timp ce în regiunea Nord-Est productivitatea se situa la doar o treime din media UE (graficul 1.4). Productivitatea medie pentru toate regiunile, cu excepția capitalei, reprezintă doar jumătate din media UE. Rata șomajului la nivel regional a variat în mod semnificativ în 2017, de la 2,9 % în Nord-Est la 7,7 % în Sud-Vest Oltenia, în ciuda unei reduceri a decalajului dintre regiuni, de la 6,9 puncte procentuale în 2016 la 4,8 puncte procentuale în 2017. Indicatorii socioeconomici regionali arată că există un decalaj major între capitala aflată în creștere, care atrage în principal mână de lucru calificată în sectoarele cu o valoare adăugată mai mare, și restul țării, unde ocuparea forței de muncă este concentrată în sectoarele cu valoare adăugată mai scăzută, în contextul emigrației.

Graficul 1.4: **Disparități între regiunile din România**

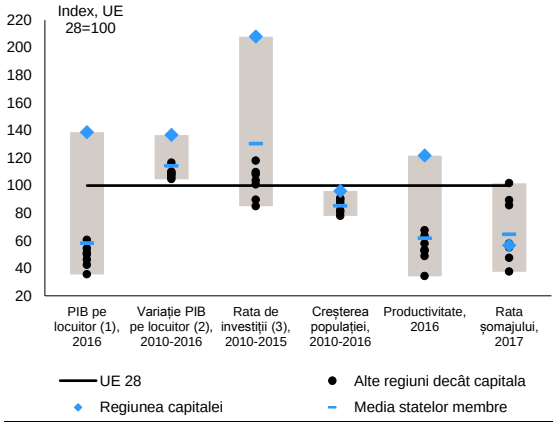

Zonele gri reprezintă amploarea disparităților dintre regiuni.
(1) PIB pe cap de locuitor în SPC
(2) Diferența în puncte de indice
(3) Procentaj din PIB
Sursa: Comisia Europeană

Investițiile

România se numără în continuare printre țările din UE care înregistrează cele mai mari rate de investiții. În 2017, investițiile totale au reprezentat 22,6 % din PIB, depășind media UE și a țărilor învecinate, de 20,1 % și, respectiv, 20,2 %. Se estimează că investițiile private, care au atins 20 % din PIB în 2017, au crescut într-o oarecare măsură, în ciuda preocupărilor legate de instabilitatea și de imprevizibilitatea fiscal-bugetară și legislativă (a se vedea secțiunea 4.4.2). În schimb, investițiile publice rămân modeste, parțial ca urmare a recurgerii lente la proiectele din cadrul perioadei de finanțare a UE (a se vedea secțiunea 4.4.2). În 2017, investițiile publice au scăzut la 2,6 % din

PIB, cel mai redus nivel din perioada ulterioară aderării la UE, fiind puțin peste media UE, dar inferior celui înregistrat în țările învecinate (graficul 1.5). Se estimează totuși că investițiile publice și-au revenit ușor în 2018 și că urmează să se redreseze treptat în anii următori.

Graficul 1.5: **Formarea brută de capital fix**

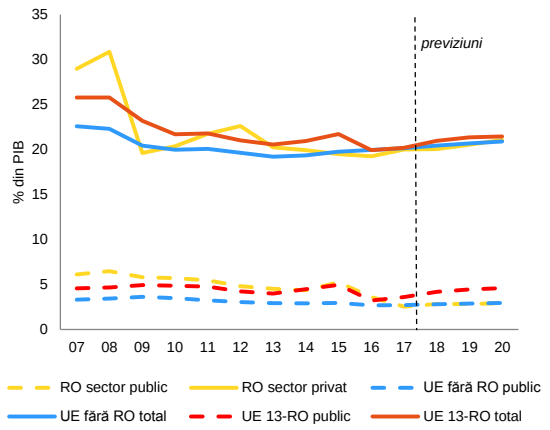

Sursa: Comisia Europeană

Investițiile ar putea fi afectate de o incertitudine din ce în ce mai mare. Nivelurile investițiilor ar putea fi influențate puternic de susceptibilitatea investițiilor private față de condițiile financiare mai dificile și de implementarea deficitară de către guvern a proiectelor incluse inițial în buget. Imprevizibilitatea persistentă a procesului de elaborare a politicilor creează un climat de instabilitate care ar putea submina încrederea întreprinderilor și ar putea împiedica luarea unor decizii în materie de investiții (a se vedea secțiunile 3 și 4.4). În plus, ordonanța de urgență, adoptată recent ([4]), care introduce un set de măsuri fiscal-bugetare de amploare (a se vedea secțiunea 3), poate afecta investițiile private în domeniile energiei și comunicațiilor, precum și capacitatea sectorului financiar de finanțare a economiei.

Poziția externă

Deficitul de cont curent a continuat să se accentueze în 2018. Se estimează că deficitul s-a înrăutățit, ajungând la 4,3 % din PIB, în principal din cauza deteriorării balanței comerciale (graficul 1.6). Prin urmare, balanța contului curent se îndepărtează din ce în ce mai mult de elementele fundamentale ale economiei ([5]), care, pentru România, înseamnă un cont curent echilibrat. Estimările arată că, în 2018, cota de piață a exporturilor s-a menținut pe o traiectorie ușor ascendentă. Această evoluție se face simțită în capacitatea netă de finanțare/necesarul net de finanțare, care s-a situat deja la un nivel negativ în 2017, când deficitul de cont curent a început să crească semnificativ, iar soldul contului de capital aproape s-a înjumătățit. În funcție de sector, necesarul net de finanțare provine în principal de la gospodării și, într-o măsură mult mai mică, de la administrația publică. Societățile comerciale sunt creditori neți.

Graficul 1.6: **Defalcarea contului curent și contul de capital**

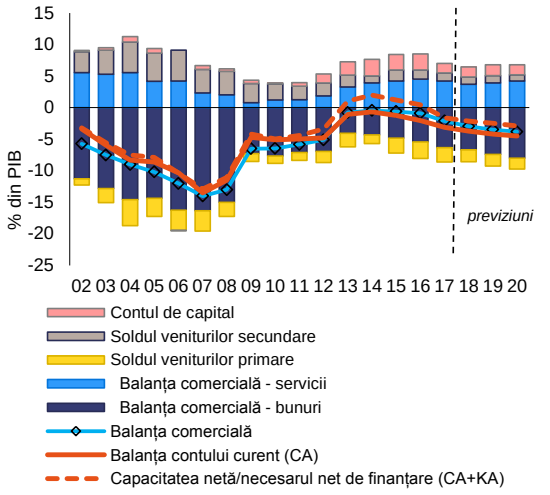

Sursa: Comisia Europeană

Poziția investițională internațională netă continuă să se amelioreze. Creșterea puternică a PIB-ului nominal a facilitat îmbunătățirea suplimentară a poziției investiționale internaționale nete până la un nivel estimat de -47,8 % din PIB în 2017 și de -44,8 % în trimestrul al treilea din 2018. Cu toate acestea, progresele au încetinit ca urmare a măririi deficitului de cont curent și a unei creșteri mai lente a PIB-ului nominal (a se vedea secțiunea 4.4).

([4]) Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 114/2018.

([5]) Pentru detalii privind estimarea elementelor fundamentale ale conturilor curente, a se vedea Coutinho, Turrini și Zeugner (2018).

Inflația și politica monetară

În 2018, inflația a atins cea mai mare valoare din perioada de după criză. Inflația, astfel cum este măsurată de indicele armonizat al prețurilor de consum, a devenit pozitivă în 2017 și a continuat să crească pe parcursul anului 2018, ajungând la o medie anuală de 4,1 %. Aceasta se datorează atât unor factori interni, cât și unor factori externi. Pe plan intern, inflația s-a accelerat la începutul anului 2018, pe măsură ce s-a diminuat efectul reducerilor fiscale din ianuarie 2017. Tendința de creștere a fost accentuată și de majorările accizei la produsele energetice efectuate în toamna anului 2017. Creșterea, pe plan internațional, a prețurilor la alimente și, într-o mai mare măsură, a prețurilor la energie, a stimulat și mai mult inflația totală (graficul 1.7). În 2018, România a înregistrat cea mai ridicată rată a inflației din UE, cu mult peste media zonei euro. Se estimează că inflația totală se va situa la o valoare moderată de 3,3 % în 2019 și, respectiv, de 3,1 % în 2020, ca urmare a reducerii cererii interne. Inflația de bază a rămas mai stabilă, atingând o valoare medie de 2,7 % pentru întregul an 2018.

Graficul 1.7: **Contribuții la inflația totală**

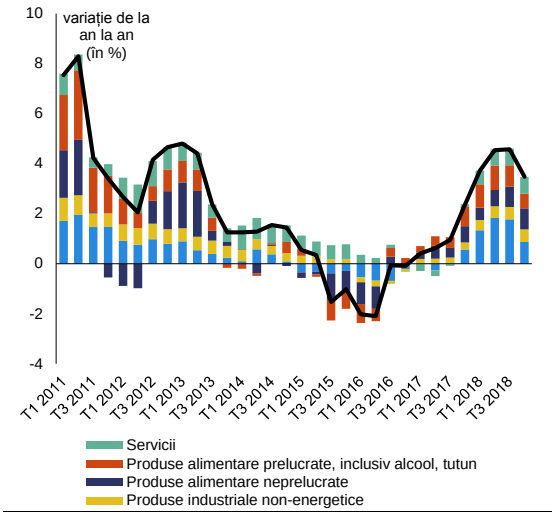

Sursa: Comisia Europeană

În 2018, Banca Națională a României și-a înăsprit politica monetară acomodativă. Pe fondul creșterii inflației, principala rată de politică monetară a fost majorată de trei ori cu un total de 0,75 puncte procentuale în primele luni ale anului 2018, ajungând la 2,5 %. Acestea au fost cele mai mari valori înregistrate în decursul a 10 ani. Cu toate acestea, începând cu luna mai 2018, Banca Națională a României a menținut ratele constante, anticipând reînscrierea ratei anuale a inflației, astfel cum este măsurată de indicele prețurilor de consum, în intervalul-țintă al băncii de 2,5 % ± 1 pp, ajungând la 3,3 % în decembrie 2018.

Conducerea politicii monetare este din ce în ce mai limitată de măsurile de politică fiscal-bugetară. Introducerea recentă a unei taxe pe activele băncilor legată de rata interbancară (ROBOR) este de natură să limiteze marja de manevră a politicii monetare. De asemenea, poate introduce un conflict între obiectivul de menținere a stabilității prețurilor și cel de garantare a stabilității financiare (a se vedea secțiunea 4.2).

Piața forței de muncă, sărăcia și excluziunea socială

Condițiile de pe piața forței de muncă au continuat să se îmbunătățească, pe fondul unei creșteri economice solide. Rata de activitate a crescut la 72,3 % în 2017, depășind nivelul înregistrat înainte de criză, de 68,7 %. În decembrie 2018, rata șomajului a înregistrat cel mai scăzut nivel din ultimul deceniu (3,8 %) (graficul 1.8). Cu toate acestea, reducerea forței de muncă în contextul unei situații demografice nefavorabile reprezintă un obstacol pentru societăți în ceea ce privește ocuparea locurilor de muncă vacante și găsirea competențelor relevante pe piața forței de muncă. Acest lucru ar putea limita creșterea potențială a PIB-ului. Piața forței de muncă este în continuare caracterizată de un dialog social insuficient, cu o implicare foarte limitată a partenerilor sociali în procesul de elaborare a politicilor.

Graficul 1.8: **Imagine de ansamblu asupra pieței forței de muncă**

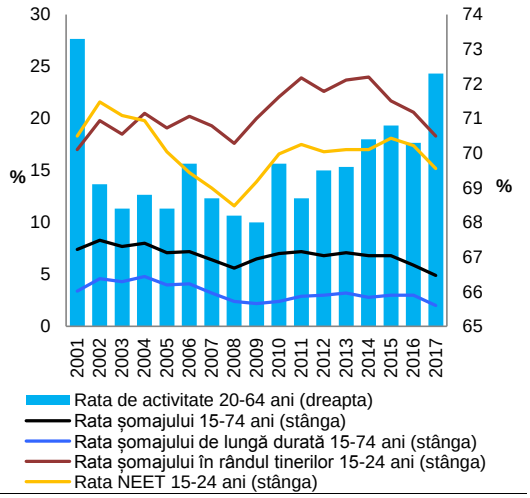

(1) Rata totală de activitate și de șomaj (% din populație), 20-64 de ani; rata totală a șomajului și a șomajului de lungă durată (% din forța de muncă), 15-74 de ani; rata totală a șomajului în rândul tinerilor (% din forța de muncă), 15-24 de ani; NEET: persoane care nu sunt încadrate profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare (% din populație), în total, 15-24 de ani
Sursa: Comisia Europeană

Salariile și costurile unitare ale muncii au continuat să crească într-un ritm rapid în 2018. Rata șomajului, care a scăzut la un nivel record, deficitele structurale de forță de muncă și politicile publice de majorare a salariilor din sectorul public și a salariului minim ([6]) forțează o corecție a pieței forței de muncă. În general, estimările arată că salariile au crescut și mai mult în 2018, una dintre cauze fiind impactul pe care îl are modificarea în 2017 a structurii contribuțiilor sociale, care a transferat sarcina aproape în totalitate asupra angajaților. Prin urmare, costurile unitare ale muncii au crescut, în medie, cu 8,1 % în fiecare an începând cu 2016. Aceste evoluții implică riscul unei pierderi de competitivitate, întrucât schimbările în materie de productivitate nu mai pot compensa majorările salariale (a se vedea secțiunea 4.4.1).

([6]) Salariul minim a ajuns în 2018 la 1 900 RON (circa 413 EUR) (o creștere netă de 9 % dacă se ia în considerare efectul transferului contribuției de asigurări sociale), iar, ulterior, în ianuarie 2019, la 2 080 RON (circa 450 EUR). Pentru absolvenții de studii universitare cu o experiență profesională de cel puțin un an, salariul minim a fost stabilit la 2 350 RON (circa 510 EUR) (a se vedea secțiunea 4.3.1).

În ciuda deficitelor din ce în ce mai mari de forță de muncă, unele grupuri nu sunt pe deplin integrate pe piața muncii. Ratele de participare rămân deosebit de scăzute în rândul persoanelor cu un nivel scăzut de educație, precum și în rândul femeilor și al persoanele cu handicap. Proporția tinerilor care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare, deși în scădere începând cu 2015, a rămas relativ ridicată în 2017, situându-se la 15,2 %. O mare parte a șomerilor de lungă durată fie rămân șomeri (73,2 %), fie devin persoane inactive (13,2 %). Măsurile active instituite pe piața forței de muncă nu abordează în mod suficient perfecționarea și furnizarea de servicii integrate (a se vedea secțiunea 4.3.1).

Ratele ridicate ale sărăciei și inegalității afectează capacitatea României de a avea o creștere favorabilă incluziunii. Deși în scădere, ratele sărăciei și inegalității rămân foarte ridicate. Inegalitatea veniturilor s-a redus în ultimii 2 ani, dar se menține la unul dintre cele mai mari niveluri din UE, reflectând în parte capacitatea deficitară de redistribuire a sistemului fiscal și de securitate socială. Peste 1,5 milioane de persoane câștigă sub 3 EUR pe zi (Friedrich-Ebert-Stiftung, 2018), iar 3,9 milioane se află într-o situație de deprivare materială severă. Oportunitățile sunt inegale din multe puncte de vedere. Nivelurile ridicate de sărăcie sunt asociate cu șomajul, cu un grad redus de educație, cu transmiterea sărăciei într-o mare măsură de la o generație la alta, precum și cu disparitățile regionale. Proporția copiilor care trăiesc în sărăcie sau excluziune socială (4 din 10) este una dintre cele mai ridicate din UE. Statutul socioeconomic afectează în mod semnificativ performanțele elevilor, descurajând creșterea durabilă pe termen lung (a se vedea secțiunea 4.3.3). Sistemele de învățământ și de îngrijire nu contribuie la o viață suficient de independentă și la capacitatea de inserție profesională a persoanelor cu handicap (a se vedea secțiunea 4.3.2).

Finanțele publice

Se preconizează că deficitul public se va accentua, în principal din cauza creșterii cheltuielilor curente. În previziunile din toamna anului 2018, Comisia a estimat că deficitul global va crește de la 2,9 % din PIB în 2017 la 3,3 % din PIB în 2018, în special ca urmare a majorărilor

salariale din sectorul public. Se preconizează că deficitul global va continua să crească ușor în 2019, atingând 3,4 %, iar apoi va ajunge brusc la 4,7 % în 2020 din cauza creșterii semnificative a pensiilor pentru limită de vârstă. Punctul de pensie, adică principalul parametru utilizat pentru indexarea pensiilor, urmează să crească cu 15 % în septembrie 2019 și cu 40 % în septembrie 2020. Se estimează că până în 2019 deficitul structural ([7]) se va menține stabil, în linii mari, situându-se la aproximativ 3,3 %-3,4 % din PIB-ul potențial, urmând să crească la 4,5 % în 2020 (graficul 1.9). În iunie 2018, Consiliul a lansat la adresa României o nouă procedură aplicabilă abaterilor semnificative.

Graficul 1.9: **Soldul bugetului general și deviația PIB-ului**

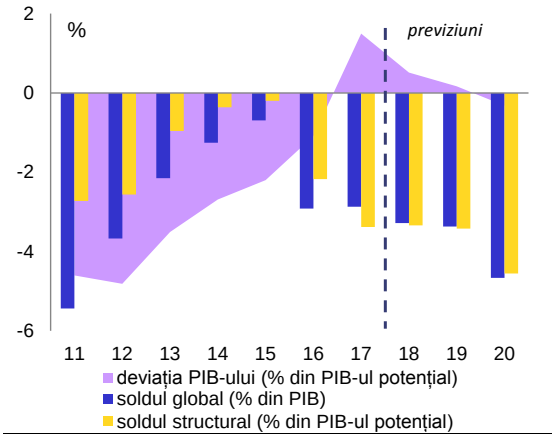

Sursa: Eurostat, previziunile economice ale Comisiei Europene din toamna anului 2018

Reducerile fiscale și creșterile cheltuielilor sunt finanțate din datoria publică. Având în vedere mărirea deficitului public, se preconizează că datoria publică va crește de la 35,1 % din PIB în 2018 la 38,2 % din PIB în 2020. În ipoteza menținerii politicilor actuale, se preconizează că datoria publică va crește la peste 60 % din PIB în 2029 (a se vedea secțiunea 4.1.4). Costul de finanțare a datoriei publice a crescut constant de la jumătatea anului 2017 la niveluri cu mult peste cele constatate în țările cu situații similare (graficul 1.10).

([7]) Definit ca deficit corectat pentru a ține seama de ciclul economic și de operațiunile cu caracter excepțional.

Graficul 1.10: **Randamentul obligațiunilor de stat la 10 ani: România și țările cu situații similare**

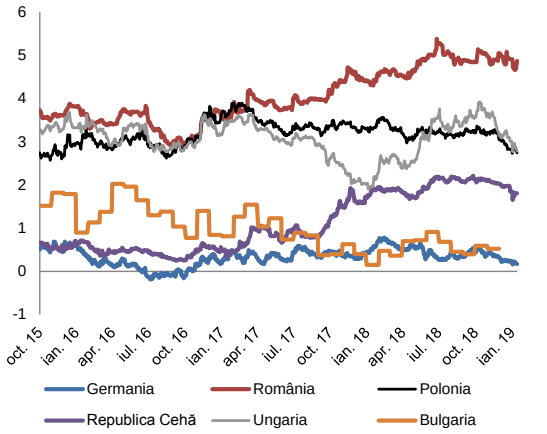

Sursa: Comisia Europeană

Sectorul financiar

Creșterea creditelor de consum s-a accentuat în 2018. Stocul de credite denominate în lei (RON) a continuat să crească atât pentru gospodării, cât și pentru societățile comerciale. Ponderea stocului de credite în moneda națională a crescut la 65,9 % în noiembrie 2018, de la un nivel scăzut de 35,6 % în mai 2012. Creditele acordate societăților nefinanciare, deși încă în creștere, s-au redus într-o oarecare măsură în 2018 comparativ cu 2017 (graficul 1.11). În același timp, s-a majorat numărul creditelor acordate gospodăriilor, pe fondul unei creșteri a creditelor de consum și a creditelor ipotecare, deși acestea din urmă au înregistrat o ușoară scădere. Începând din ianuarie 2019, un nou regulament macroprudențial limitează gradul de îndatorare a gospodăriilor (a se vedea secțiunea 4.2).

Graficul 1.11: **Credite acordate gospodăriilor și societăților nefinanciare**

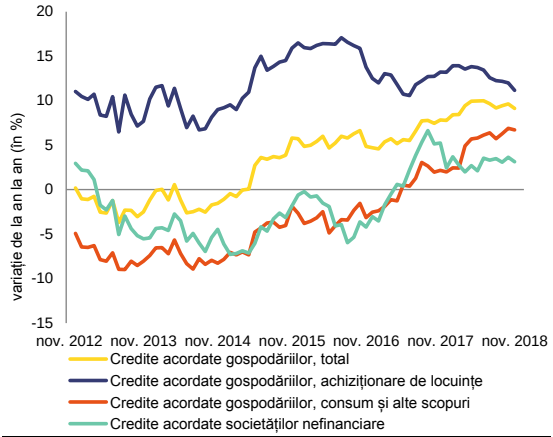

Sursa: Banca Națională a României

Stabilitatea sectorului bancar este amenințată de modificările legislative recente. Adecvarea capitalului la nivel de sistem a continuat să crească, ajungând la aproape 20 % la sfârșitul lunii septembrie 2018. Pe măsură ce băncile au colectat mai multe depozite la nivel local și și-au redus dependența de finanțarea din partea băncilor-mamă, raportul credite acordate/depozite atrase a scăzut la aproximativ 76 % la sfârșitul lunii septembrie 2018. Ponderea creditelor neperformante din totalul creditelor a scăzut sub 6 %, dar vânzările de active depreciate s-au redus semnificativ din martie 2018, ca urmare a modificărilor aduse Codului fiscal. În plus, în decembrie 2018, Parlamentul a adoptat mai multe legi, care nu au fost încă promulgate (inclusiv plafonarea retroactivă a ratelor dobânzii pentru contractele de credit) și care, potrivit estimărilor, vor afecta eliminarea creditelor neperformante și vor avea un impact negativ asupra nivelului deja foarte scăzut al intermedierii financiare din România. Și mai îngrijorător este faptul că taxa nou-introdusă pe activele băncilor ar putea avea un efect negativ pe termen lung asupra capacității băncilor de a finanța economia, asupra conducerii politicii monetare și, în cele din urmă, asupra creșterii economice (a se vedea secțiunea 4.2).

Al doilea pilon al sistemului de pensii a fost slăbit în continuare. În decembrie 2018, guvernul a mărit în mod semnificativ cerințele minime de capital pentru societățile de administrare ale fondurilor din cadrul celui de al doilea pilon al sistemului de pensii care operează în România, reducând totodată, în mod substanțial, nivelul permis al comisioanelor de administrare. În plus, participanții care au cotizat cel puțin 5 ani au acum posibilitatea de a renunța la pilonul al doilea. Aceste modificări, care survin în urma reducerii din 2018 a ponderii contribuțiilor la cel de al doilea pilon al sistemului de pensii, slăbesc semnificativ acest pilon și au consecințe negative pentru adecvarea viitoare a pensiilor, dezvoltarea pieței locale de capital și finanțarea pe termen lung a economiei (a se vedea secțiunea 4.2).

Piața locuințelor

Rata de creștere a prețurilor locuințelor încetinește, dar la nivel subnațional evoluțiile sunt diferite. Cererea de locuințe a fost afectată de costurile mai mari ale creditării și de prețurile în general mai ridicate. Prețurile locuințelor au crescut cu 5,7 % în trimestrul al treilea din 2018, procentul înregistrat fiind mai mic decât cel din aceeași perioadă a anului precedent (6,2 %). Încetinirea a continuat în primele trimestre ale anului 2018, pe fondul volatilității cererii, în special în sectorul rezidențial, din cauza înăspririi condițiilor de creditare, atât publice (programul *Prima Casă*), cât și private. Există în continuare diferențe regionale substanțiale. Prețurile locuințelor s-au majorat cu mai puțin de 6 % în București în trimestrul al treilea din 2018, în schimb în unele județe s-au înregistrat creșteri de două cifre.

Tabelul 1.1: **Principalii indicatori economici, financiari și sociali – România**

	2004-2007	2008-2012	2013-2015	2016	2017	previziuni 2018	2019	2020
PIB-ul real (variație de la an la an)	6.8	0.7	3.6	4.8	7.0	4.0	3.8	3.6
Creșterea potențială (variație de la an la an)	5.7	2.9	2.7	3.6	4.5	4.6	4.1	4.1
Consumul privat (variație de la an la an)	13.2	0.0	3.6	7.9	10.0	.	.	.
Consumul public (variație de la an la an)	-2.4	1.2	0.1	2.2	2.6	.	.	.
Formarea brută de capital fix (variație de la an la an)	23.2	-3.7	1.6	-0.2	3.5	.	.	.
Exporturi de bunuri și servicii (variație de la an la an)	9.9	7.0	10.7	16.0	10.0	.	.	.
Importuri de bunuri și servicii (variație de la an la an)	22.3	1.4	8.5	16.5	11.3	.	.	.
Contribuția la creșterea PIB:								
Cererea internă (variație de la an la an)	14.4	-1.1	2.5	5.1	7.5	.	.	.
Stocuri (variație de la an la an)	-1.4	0.0	0.3	0.0	0.2	.	.	.
Exporturi nete (variație de la an la an)	-6.4	1.3	0.6	-0.3	-0.7	.	.	.
Contribuția la creșterea potențială a PIB-ului:								
Totalul forței de muncă (ore) (variație de la an la an)	-0.4	-1.0	-1.0	-0.2	0.2	0.4	-0.1	-0.1
Acumularea de capital (variație de la an la an)	2.1	2.2	1.1	0.9	1.3	1.3	1.4	1.5
Productivitatea totală a factorilor (variație de la an la an)	3.9	1.7	2.5	3.0	3.1	2.9	2.8	2.7
Deviația PIB-ului	6.2	-1.4	-2.8	-1.1	1.5	0.5	0.2	-0.3
Rata șomajului	7.2	6.6	6.9	5.9	4.9	4.3	4.2	4.1
Deflatorul PIB (variație de la an la an)	13.2	6.2	2.6	2.5	4.7	6.5	3.8	3.5
Indicele armonizat al prețurilor de consum (IAPC, variație de la an la an)	8.1	5.7	1.4	-1.1	1.1	4.1	3.3	3.1
Remunerația nominală pe salariat (variație la an la an)	15.8	7.9	4.3	15.0	12.3	13.0	6.7	6.7
Productivitatea muncii (reală, pe persoană angajată, variație de la an la an)	7.4	2.3	4.1	6.0	4.0	.	.	.
Costurile unitare ale muncii (ULC, întreaga economie, variație de la an la an)	7.8	5.5	0.2	8.5	8.0	9.3	2.5	3.0
Costurile unitare reale ale muncii (variație de la an la an)	-4.8	-0.6	-2.3	5.9	3.1	2.7	-1.2	-0.5
Rata reală efectivă de schimb (ULC, variație de la an la an)	9.5	-2.7	-0.5	6.7	6.3	6.8	-1.1	0.7
Rata reală efectivă de schimb (IAPC, variație de la an la an)	8.5	-2.9	0.9	-1.2	-1.7	2.4	-0.4	0.8
Rata de economisire a gospodăriilor (economiile nete ca procentaj din venitul net disponibil)	-22.3	-5.4	-9.6	-8.1	-7.6	.	.	.
Fluxul de credit privat, consolidat (% din PIB)	13.9	3.0	-1.2	0.6	1.7	.	.	.
Datoria sectorului privat, consolidată (% din PIB)	43.3	70.6	62.7	55.6	51.0	.	.	.
din care datoriile gospodăriilor, consolidate (% din PIB)	11.9	21.4	18.2	16.7	16.2	.	.	.
din care datoriile societăților nefinanciare, consolidate (% din PIB)	31.5	49.3	44.4	38.9	34.8	.	.	.
Datoria neperformantă brută (% din totalul instrumentelor de datorie și totalul creditelor și avansurilor) (2)	1.4	.	14.8	7.7	5.1	.	.	.
Întreprinderi, capacitatea netă de finanțare (+) sau necesarul net de finanțare (-) (% din PIB)	-2.8	0.4	7.6	7.8	7.7	8.3	6.5	6.6
Întreprinderi, excedentul brut de exploatare (% din PIB)	25.9	28.2	31.8	31.1	31.7	31.4	32.0	32.5
Gospodării, capacitatea netă de finanțare (+) sau necesarul net de finanțare (-) (% din PIB)	-4.7	0.2	-4.3	-4.0	-6.4	-6.9	-5.3	-4.6
Indicele deflatat al prețurilor proprietăților rezidențiale (variație de la an la an)	.	.	-1.4	5.2	3.3	.	.	.
Investițiile rezidențiale (% din PIB)	2.0	2.9	2.5	2.6	4.2	.	.	.
Balanța contului curent (% din PIB), balanța de plăți	-10.2	-6.2	-1.0	-2.1	-3.2	-4.3	-4.5	-4.7
Balanța comercială (% din PIB), balanța de plăți	-11.3	-7.4	-0.6	-0.9	-2.1	.	.	.
Condițiile schimburilor comerciale de bunuri și servicii (variație de la an la an)	4.3	1.0	1.8	-0.3	-1.5	0.6	-0.2	0.0
Soldul contului de capital (% din PIB)	0.5	0.6	2.4	2.5	1.2	.	.	.
Poziția investițională internațională netă (% din PIB)	-37.2	-61.7	-58.2	-49.0	-47.8	.	.	.
PIIN, exceptând instrumentele care nu prezintă risc de neplată (% din PIB) (1)	-5.0	-22.2	-16.5	-6.7	-5.8	.	.	.
Datorii din IIP, exceptând instrumentele care nu prezintă risc de neplată (% din PIB) (1)	35.8	57.7	50.7	40.0	37.4	.	.	.
Rezultatele la export față de țările avansate (variație în % la 5 ani)	84.0	70.5	24.0	20.1	30.9	.	.	.
Cota de piață a exporturilor, bunuri si servicii (variație de la an la an)	.	.	7.0	8.6	3.1	.	.	.
Fluxurile nete ISD (% din PIB)	-7.1	-2.8	-1.9	-2.6	-2.4	.	.	.
Soldul bugetului general (% din PIB)	-1.7	-6.1	-1.4	-2.9	-2.9	-3.3	-3.4	-4.7
Soldul bugetar structural (% din PIB)	.	.	-0.6	-2.2	-3.4	-3.3	-3.4	-4.6
Datoria publică guvernamentală brută (% din PIB)	14.6	27.0	38.2	37.3	35.1	35.1	35.9	38.2
Ponderea taxelor și a impozitelor în PIB (%) (3)	28.5	27.3	27.6	26.5	25.8	26.2	26.2	26.2
Cota de impozitare pentru o persoană necăsătorită care câștigă salariul mediu (%)	27.2	28.5	25.6	.	.	.	.	.
Cota de impozitare pentru o persoană necăsătorită care câștigă 50 % din salariul mediu	22.7	25.5	22.9	.	.	.	.	.

(1) PIIN, cu excepția investițiilor directe și a acțiunilor de portofoliu.
(2) Grupuri bancare și bănci autonome naționale, filiale aflate sub control străin din UE și din afara UE și sucursale aflate sub control străin din afara UE.
(3) Indicatorul privind ponderea taxelor și a impozitelor în PIB include contribuțiile sociale imputate și diferă, prin urmare, de indicatorul privind ponderea taxelor și a impozitelor în PIB utilizat în secțiunea privind fiscalitatea.
Sursa: În cazurile în care datele sunt deja disponibile – Eurostat și BCE, 31.1.2019; în cazul cifrelor previzionate – Comisia Europeană (pentru PIB-ul real și IAPC – previziunile din iarna anului 2019, în rest – previziunile din toamna anului 2018)

2. PROGRESELE ÎNREGISTRATE CU PRIVIRE LA APLICAREA RECOMANDĂRILOR SPECIFICE FIECĂREI ȚĂRI

De la începutul semestrului european, în 2011, în cazul a 59 % dintre toate recomandările specifice adresate României s-au înregistrat cel puțin „unele progrese”. În 41 % dintre recomandările specifice țării s-au înregistrat „progrese limitate” ori „niciun progres” (graficul 2.1). În ansamblu, România a avansat în ceea ce privește punerea în aplicare a recomandărilor specifice țării începând cu 2013, iar unele reforme au fost continuate chiar și în perioade dificile din punct de vedere economic. Cu toate acestea, ritmul reformelor pare să fi scăzut în ultimii câțiva ani. În mai multe domenii de politică vizate de recomandările specifice țării, acțiunile întreprinse au cunoscut o încetinire sau au fost chiar inversate și sunt necesare în continuare eforturi semnificative pentru obținerea unor rezultate concrete în punerea în aplicare a reformelor.

Graficul 2.1: **Privire de ansamblu asupra punerii în aplicare multianuale a recomandărilor specifice țării din perioada 2013-2018**

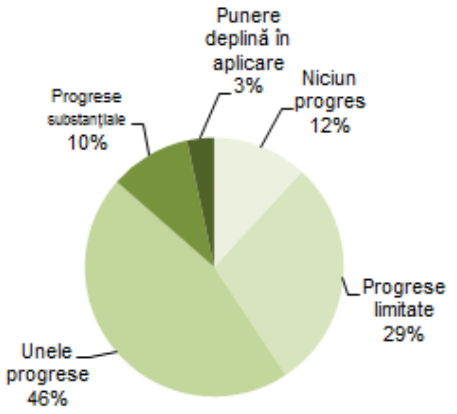

(1) Evaluarea generală a recomandărilor specifice țării referitoare la politica fiscal-bugetară nu ia în considerare respectarea Pactului de stabilitate și de creștere.
(2) Evaluarea multianuală a recomandărilor specifice fiecărei țări analizează punerea în aplicare din momentul adoptării pentru prima dată a acestor recomandări până la raportul de țară din februarie 2019.
Sursa: Comisia Europeană

În materie de ajustare fiscal-bugetară, progresele înregistrate în perioada anterioară au fost anulate treptat. Începând cu anul 2009, România a adoptat măsuri ce vizează o consolidare fiscal-bugetară semnificativă, care au condus la atingerea obiectivului pe termen mediu în 2014 și 2015. Cu toate acestea, începând cu 2016 autoritățile aplică o politică fiscal-bugetară expansionistă, care a condus la o abatere semnificativă de la obiectivul urmărit.

Din 2016 progresele privind reformele din domeniile pieței forței de muncă și asistenței sociale au stagnat. Guvernul stabilește în continuare în mod *ad hoc* salariul minim, fără a aplica un set de criterii obiective. Dialogul social rămâne ineficace, iar, recent, rolul anumitor instituții importante a fost diminuat. Punerea în aplicare a Legii privind venitul minim de incluziune, adoptată în 2016, a fost blocată în 2017 și acum, potrivit estimărilor, legea va fi aplicată doar din aprilie 2019. Politicile active în domeniul pieței forței de muncă nu sunt orientate în mod suficient pe nevoile individuale și nu se concentrează îndeajuns pe perfecționare.

Accesul la un învățământ de calitate și favorabil incluziunii este absolut insuficient. Părăsirea timpurie a școlii rămâne problematică și există provocări substanțiale în ceea ce privește dobândirea competențelor de bază și digitale. Asigurarea egalității de șanse pentru elevii care provin din gospodării sărace și din comunitatea romă rămâne o problemă. Disponibilitatea limitată a grădinițelor și distribuția inegală a acestora nu vin în sprijinul dezvoltării cognitive și sociale timpurii a copiilor și al revenirii femeilor pe piața forței de muncă. Relevanța învățământului pentru piața forței de muncă este limitată. Nu se recurge la previzionarea și anticiparea necesităților în materie de competențe, ceea ce împiedică adaptarea sistemului de învățământ la nevoile pieței forței de muncă.

Sistemul de sănătate se confruntă cu numeroase provocări. S-au înregistrat întârzieri în ceea ce privește realizarea reformelor în domenii-cheie precum dezvoltarea centrelor comunitare integrate de îngrijire și construirea de spitale regionale, iar în alte sectoare prioritare măsurile luate de autorități par a fi insuficiente. Capacitatea administrativă a Ministerului Sănătății este în continuare foarte limitată, iar planificarea deficitară a investițiilor și lipsa de angajament politic îngreunează și mai mult realizarea reformelor. Trecerea la îngrijirea medicală

ambulatorie rămâne într-un stadiu incipient, majoritatea eforturilor concentrându-se pe serviciile medicale spitalicești.

Deciziile de politică publică rămân extrem de imprevizibile. Sunt adoptate în continuare schimbări legislative importante și uneori complexe fără o consultare adecvată a părților interesate și, adesea, fără efectuarea unei evaluări a impactului. Prin urmare, de multe ori, sunt necesare modificări legislative suplimentare pentru a corecta efectele neintenționate ale ordonanțelor de urgență adoptate foarte rapid. Declarațiile publice contradictorii cu privire la viitorul reformelor importante contribuie, de asemenea, la climatul general de imprevizibilitate a elaborării politicilor, afectând mediul de afaceri.

Tabelul 2.1: **Evaluarea punerii în aplicare a RST din 2018**

România	**Evaluare generală a progreselor înregistrate în ceea ce privește recomandările specifice fiecărei țări din 2018: Progrese limitate**
RST 1: *Să asigure conformitatea cu recomandarea Consiliului din 22 iunie 2018 de a corecta abaterea semnificativă de la traiectoria de ajustare, astfel încât să poată atinge obiectivul bugetar pe termen mediu. Să asigure aplicarea integrală a cadrului fiscal-bugetar. Să consolideze respectarea obligațiilor fiscale și colectarea impozitelor.*	**Progrese limitate** • Nu s-a înregistrat niciun progres cu privire la asigurarea punerii în aplicare a cadrului fiscal-bugetar național • S-au realizat progrese limitate în ceea ce privește consolidarea conformării fiscale și îmbunătățirea colectării impozitelor.
RST 2: *Să finalizeze reforma venitului minim de incluziune. Să îmbunătățească funcționarea dialogului social. Să se asigure că salariul minim se stabilește pe baza unor criterii obiective. Să îmbunătățească programele de actualizare a competențelor și oferirea unui învățământ general de calitate, în special pentru romi și pentru copiii din zonele rurale. Să îmbunătățească accesul la asistență medicală, inclusiv prin favorizarea tratamentului ambulatoriu.*	**Progrese limitate** • Nu s-a înregistrat niciun progres în ceea ce privește finalizarea reformei venitului minim de incluziune. • S-au realizat progrese limitate în ceea ce privește îmbunătățirea dialogului social. • Nu s-a înregistrat niciun progres cu privire la stabilirea salariului minim. • S-au realizat progrese limitate privind perfecționarea și îmbunătățirea accesului la un învățământ general de calitate. • S-au înregistrat progrese limitate în privința favorizării tratamentului ambulatoriu.
RST 3: *Să asigure un grad mai ridicat de previzibilitate a procesului decizional, recurgând în mod sistematic și eficient la evaluarea impactului normativ și la consultarea și implicarea părților interesate în elaborarea și punerea în aplicare a reformelor. Să îmbunătățească pregătirea și stabilirea priorităților în cazul proiectelor de infrastructură de mare amploare și să accelereze punerea în aplicare a acestora, în special în sectorul transporturilor, al deșeurilor și al apelor reziduale. Să îmbunătățească transparența și eficiența achizițiilor publice. Să consolideze guvernanța corporativă a companiilor de stat.*	**Niciun progres** • Nu s-a înregistrat niciun progres în privința îmbunătățirii previzibilității procesului decizional. • S-au realizat progrese limitate pentru a consolida stabilirea priorităților și pregătirea în cazul proiectelor de investiții publice. • S-au îndeplinit progrese limitate privind punerea în aplicare a strategiei naționale în domeniul achizițiilor publice. • Nu s-a înregistrat niciun progres în privința îmbunătățirii guvernanței corporative a întreprinderilor publice.

(1) Acest tabel nu include o evaluare a respectării Pactului de stabilitate și de creștere.
Sursa: Comisia Europeană

Per ansamblu, România a realizat progrese limitate ([8]) în ceea ce privește punerea în aplicare a recomandărilor din 2018 care i-au

([8]) Informații cu privire la progresele realizate și la acțiunile întreprinse pentru a răspunde consilierii în materie de politici formulate în fiecare dintre subpărțile unei recomandări specifice țării sunt prezentate în tabelul recapitulativ din anexa A.

fost adresate. S-au înregistrat progrese limitate în ceea ce privește respectarea normelor fiscale și colectarea taxelor și impozitelor, perfecționarea și învățământul, dialogul social, tratamentul ambulatoriu, prioritizarea investițiilor publice și achizițiile publice. Nu s-a înregistrat niciun progres în ceea ce privește cadrul fiscal-bugetar, stabilirea salariului minim, venitul minim de incluziune, previzibilitatea procesului decizional și guvernanța corporativă a întreprinderilor publice.

Caseta 2.1: **Fondurile și programele UE contribuie la abordarea schimbărilor structurale și la consolidarea creșterii și a competitivității în România**

România este unul dintre principalii beneficiari ai solidarității UE. Fondurile UE alocate României se ridică la 30,8 miliarde EUR pentru perioada de programare 2014-2020, ceea ce ar putea reprezenta aproximativ 2,4 % din PIB, anual. Până la sfârșitul anului 2018, se alocaseră circa 20,8 miliarde EUR pentru anumite proiecte. Din alocarea totală, României i-a fost plătită suma de 7,9 miliarde EUR. În plus, prin intermediul Mecanismului pentru interconectarea Europei, au fost alocate 1,2 miliarde EUR unor proiecte specifice privind rețelele strategice de transport. Totodată, institute de cercetare, întreprinderi inovatoare și cercetători individuali din România au beneficiat de alte instrumente de finanțare ale UE, în special de programul Orizont 2020.

Fondurile UE pot contribui la abordarea provocărilor în materie de politică identificate în recomandările din 2018 care au fost adresate României. Printre acțiunile finanțate se numără investițiile în infrastructura de transport, energie, apă și gestionarea deșeurilor, în învățământ, ocuparea forței de muncă și politici sociale, în consolidarea asistenței medicale, extinderea accesului la internet în bandă largă și dezvoltarea administrației publice și a serviciilor de e-guvernare interoperabile. Prin urmare, sunt în construcție 315 km de linii de cale ferată TEN-T și 378 km de drumuri TEN-T; alte aproape 140 000 de gospodării vor avea acces la internet în bandă largă de cel puțin 30 Mbps; alte aproximativ 750 000 de persoane ar putea beneficia de o mai bună alimentare cu apă și în cazul a peste 2,5 milioane de persoane ar urma să se furnizeze servicii îmbunătățite de epurare a apelor reziduale. În plus, 1 793 de microîntreprinderi și 688 de IMM-uri au primit sprijin direct pentru a-și consolida competitivitatea. Inițiativa privind IMM-urile a generat împrumuturi în valoare de 361 de milioane EUR, prin care sunt sprijinite 1 344 de IMM-uri. În plus, Fondul social european sprijină cu aproximativ 473 de milioane EUR unele măsuri active întreprinse în prezent pe piața forței de muncă, iar alte fonduri UE vor permite, de asemenea, angajarea a 174 de noi cercetători. În pofida unor progrese, punerea în aplicare continuă să înregistreze întârzieri în mai multe sectoare, inclusiv în ceea ce privește investițiile inteligente, durabile, sociale și în materie de conectivitate. Reforma administrației publice, o condiție prealabilă pentru sprijinul financiar din partea UE, avansează într-un ritm lent. În plus, punerea în aplicare a unor recomandări specifice esențiale adresate României și a reformelor aferente este mult întârziată (a se vedea secțiunea 2).

Pe lângă aceasta, Comisia poate oferi asistență tehnică personalizată, la cererea unui stat membru, prin intermediul Programului de sprijin pentru reforme structurale, pentru a ajuta statele membre să pună în aplicare reforme menite să promoveze creșterea, în vederea abordării provocărilor identificate în procesul semestrului european, sau să realizeze alte reforme naționale. România, de exemplu, primește sprijin pentru înființarea unei bănci naționale de promovare. De asemenea, Comisia sprijină eforturile autorităților române de dezvoltare a unui sector al apelor și al apelor reziduale sustenabil din punct de vedere economic și ecologic, de modernizare a modelului de furnizare a serviciilor de sănătate și de consolidare a capacității administrative a Agenției Naționale de Administrare Fiscală în vederea îmbunătățirii respectării normelor fiscale și a colectării veniturilor. În plus, în 2018, au început demersuri de sprijinire a Institutului Național de Administrație pentru introducerea unor metode moderne de formare a administrației publice, de efectuare a primei evaluări a schemelor de ajutoare de stat pentru analizarea rezultatelor pieței și optimizarea proiectării acestora în viitor, precum și de creare a unui mecanism de detectare/avertizare timpurie și intervenție pentru identificarea copiilor expuși riscului de abandon școlar repetat.

Fondurile UE pot contribui la mobilizarea investițiilor private. Din totalul finanțării acordate din Fondul european de dezvoltare regională, 350 de milioane EUR urmează să fie furnizate prin intermediul instrumentelor financiare și se preconizează că vor mobiliza investiții private suplimentare de aproximativ 1 miliard EUR. Instrumentele financiare ale Fondului social european ar trebui să sprijine în special crearea de noi locuri de muncă și investițiile în economia socială. Cu toate acestea, nu s-a trecut la etapa de punere în aplicare. România înregistrează progrese în ceea ce privește absorbția fondurilor acordate din Fondul european pentru investiții strategice, cu o finanțare totală în valoare de 652 de milioane EUR, care se estimează că va atrage investiții publice și private suplimentare de 2,7 miliarde EUR ([1]). Un proiect românesc sprijinit de Fondul european pentru investiții strategice este „Împrumuturi Agricover pentru întreprinderi mici și mijlocii", în cadrul căruia Banca Europeană de Investiții acordă Agricover Credit FIN un împrumut de 15 milioane EUR în vederea finanțării unor proiecte mici în sectorul agricol.

Rolul acțiunilor UE este acela de a veni în sprijinul autorităților naționale, regionale și locale, precum și al societății civile. S-a alocat aproximativ 1 miliard EUR pentru consolidarea capacității administrației

publice la diferite niveluri și pentru încurajarea cooperării cu părțile interesate relevante. Inițiativa privind regiunile carbonifere aflate în tranziție vizează îmbunătățirea proceselor de transformare socioeconomică și tehnologică în regiunea minieră din Valea Jiului.

https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/RO#

([1]) https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/romania-investment-plan-factsheet-17x17-dec18_ro.pdf

3. CONSTATĂRI GENERALE PRIVIND DEZECHILIBRELE, RISCURILE ȘI PROBLEMELE DE AJUSTARE

Introducere

Raportul din 2019 privind mecanismul de alertă a concluzionat că ar trebui efectuat un nou bilanț aprofundat cu privire la România, pentru a vedea dacă există dezechilibre (Comisia Europeană, 2018i). În 2018 nu a fost realizat un bilanț aprofundat cu privire la România și nu au fost identificate dezechilibre. Capitolul de față rezumă constatările analizelor efectuate în contextul bilanțului aprofundat din cadrul procedurii privind dezechilibrele macroeconomice (PDM) care se regăsește în diferite secțiuni ale prezentului raport ([9]).

3.1. DEZECHILIBRELE ȘI GRAVITATEA ACESTORA

Deficitul de cont curent s-a accentuat substanțial. Dacă în 2014 era aproape echilibrat, în 2017 contul curent a înregistrat un deficit de 3,2 % din PIB și se estimează că în 2018 s-a deteriorat și mai mult, ajungând la 4,3 % din PIB. Această evoluție implică o divergență din ce în ce mai mare față de elementele fundamentale ale economiei, care implică un cont curent aproape echilibrat. În principal, acesta este rezultatul unui deficit tot mai mare al comerțului cu mărfuri, stimulat de explozia consumului privat în contextul unei politici fiscal-bugetare expansioniste în perioade de creștere importantă a PIB-ului. În schimb, poziția investițională internațională netă s-a îmbunătățit, ajungând la -47,8 % din PIB în 2017. Corecția cu 20 de puncte procentuale față de 2012 a fost cauzată, în principal, de creșterea nominală puternică a PIB-ului, care a compensat cu prisosință mărirea deficitului de cont curent. Un rol în acest sens l-a avut și excedentul de cont de capital.

Costurile unitare ale muncii au crescut puternic. În pofida creșterii semnificative a productivității în ultimii ani, care, într-o anumită măsură, contribuie la recuperarea decalajului de la o valoare inițială redusă, începând cu 2016 majorările salariale au depășit cu mult creșterea productivității, ceea ce a condus la o accelerare vizibilă a costurilor unitare ale muncii. La rândul său, acest lucru a condus la o apreciere a ratei reale efective de schimb bazate pe costurile unitare ale muncii (a se vedea secțiunea 4.4.1).

Salariile din sectorul public și salariul minim au crescut într-un ritm rapid, cu potențiale efecte de propagare asupra sectorului privat și cu implicații negative asupra competitivității. Salariile din sectorul public înregistrează o tendință ascendentă pronunțată. Evoluția mai slabă din ultimii ani a salariilor din sectorul comercial, precum și creșterea relativ solidă a productivității au permis ca exporturile să rămână competitive până în prezent și constituie unul dintre motivele pentru care competitivitatea costurilor în sectorul comercial înregistrează o pierdere mai limitată. Cu toate acestea, dovezile empirice arată că sectorul public are un rol major în stabilirea salariilor în România. Prin urmare, majorările recente și viitoare ale salariilor din sectorul public pot conduce la remunerații substanțial mai mari în sectorul privat, inclusiv în sectorul comercial, subminând astfel competitivitatea. De asemenea, majorările unilaterale stabilite de guvern ale salariului minim prevăzut de lege, care au început în 2015 și urmează să continue în 2019, au accentuat presiunile salariale și consolidează potențialul efect negativ asupra competitivității.

Inițiativele legislative recente riscă să pună în pericol funcționarea normală a sectorului financiar. Printre acestea se numără o lege a Parlamentului care plafonează retroactiv ratele dobânzilor ipotecare și o ordonanță de urgență a Guvernului care impune o taxă pe activele băncilor legată de dobânzile interbancare. În plus, măsurile referitoare la cel de al doilea pilon al sistemului de pensii, care au fost, de asemenea, adoptate prin ordonanță de urgență, pot constitui un obstacol major în calea dezvoltării piețelor de capital din România, care oricum sunt foarte superficiale. Noile riscuri pentru sectorul bancar, slăbirea investitorilor instituționali și caracterul tot mai

([9]) Analizele relevante pentru bilanțul aprofundat sunt prezentate în următoarele secțiuni: finanțele publice și fiscalitatea (secțiunea 4.1); sectorul financiar (secțiunea 4.2), piața forței de muncă (secțiunea 4.3), reformele în domeniul competitivității și investițiile (secțiunea 4.4). Unele dintre elementele relevante pentru bilanțul aprofundat au apărut abia după publicarea Raportului din 2019 privind mecanismul de alertă.

imprevizibil al procesului de elaborare a politicilor ar putea afecta și investițiile private.

3.2. EVOLUȚII, PERSPECTIVE ȘI RĂSPUNSURI ÎN MATERIE DE POLITICĂ

Deficitul de cont curent înregistrează o tendință de deteriorare, structura sa fiind un motiv de îngrijorare. Conform previziunilor Comisiei din toamna anului 2018, deteriorarea acestuia va continua în 2019 și în 2020, urmând să fie de aproape 5 % din PIB. România este unul dintre puținele state membre în care deficitul de cont curent se înrăutățește. Modificările de la nivelul structurii sunt, de asemenea, un motiv de îngrijorare, întrucât creșterea importurilor a fost substanțial mai mare pentru bunurile de consum decât pentru bunurile intermediare sau de capital. Acest lucru înseamnă că marja de import nu contribuie în mod semnificativ la creșterea potențială viitoare a economiei sau la îmbunătățirea durabilă a nivelului de trai.

Este posibil ca îmbunătățirile recente ale poziției investiționale internaționale nete să stagneze. Deși încă solidă, creșterea PIB-ului a încetinit în 2018 și, potrivit estimărilor, se va diminua și mai mult în 2019 și 2020, iar contul curent va continua să se deterioreze. Astfel, s-ar putea pune capăt îmbunătățirii substanțiale a poziției investiționale internaționale nete care a fost constatată în ultimii 5 ani. Structura poziției investiționale internaționale nete, cu o pondere mică a datoriei, poate atenua riscurile. Cu toate acestea, în general, evoluțiile recente și viitoare înregistrate pe plan extern expun economia la riscuri crescânde, în special într-o perioadă în care economia mondială este mai nesigură și mai fragilizată.

Deși rezultatele la export sunt încă puternice, costurile unitare ale muncii, aflate în creștere rapidă, pot afecta competitivitatea și poziția externă a țării. Cotele de piață ale exporturilor din România au continuat să crească în 2017, în pofida prețurilor tot mai mari ale exporturilor exprimate în RON. Deprecierea treptată a monedei naționale în ultimii 2 ani a redus într-o oarecare măsură presiunea asupra competitivității prețurilor exporturilor. Totuși, salariile din sectorul privat sunt supuse unei presiuni din cauza unei tensionări puternice a pieței forței de muncă, a majorărilor repetate ale salariului minim și a eventualelor efecte de propagare datorate creșterii puternice a salariilor din sectorul public. Acest lucru ar putea provoca pierderi de competitivitate, inclusiv în sectoarele mai expuse concurenței externe.

Amenințările la adresa performanței externe sunt generate și de traiectoria actuală în materie de politică și de mediul extern. Acestea ar putea duce la creșterea volatilității macroeconomice, la diminuarea capacității de a face față șocurilor și, în cele din urmă, la încetinirea convergenței către nivelul de trai din alte țări ale UE. Incertitudinea în ceea ce privește deciziile politice și legislative, inclusiv cele care ar putea avea un impact asupra deciziilor de investiții și de producție, contribuie la percepția generală potrivit căreia procesul de elaborare a politicilor publice este imprevizibil. Printre principalele riscuri externe la adresa perspectivelor economice se numără o schimbare bruscă a apetitului global pentru risc în contextul unei normalizări continue a politicii monetare în UE, precum și apariția unor tensiuni comerciale care ar putea duce la scăderea cererii externe. În cazul în care aceste evoluții s-ar concretiza, ar avea un impact negativ asupra investițiilor și a exporturilor.

3.3. EVALUARE GENERALĂ

România se confruntă cu riscuri crescânde, sub forma deteriorării deficitului de cont curent și a accelerării creșterii costurilor unitare ale muncii. Deficitul de cont curent a crescut începând cu 2014, în principal din cauza unui deficit tot mai mare al comerțului cu bunuri de consum. În pofida unor rezultate bune la export și a unor cote de piață a exporturilor semnificativ mai mari începând cu 2012, creșterea importurilor a depășit-o în mod constant pe cea a exporturilor. Majorările repetate ale salariului minim și ale salariilor din sectorul public au pus o presiune din ce în ce mai mare asupra costurilor unitare ale muncii. Până în prezent, impactul politicilor salariale asupra competitivității costurilor a fost atenuat de o serie de factori: creșterea productivității, un transfer lent către sectorul comercial al creșterii costurilor unitare ale muncii în întreaga economie și deprecierea monetară. Dacă această tendință va continua, ar putea duce însă la pierderi de competitivitate, România devenind astfel vulnerabilă la șocurile externe.

Măsurile de politică adoptate până în prezent pot agrava riscul de dezechilibre. Deciziile guvernului privind salariile din sectorul public și salariul minim au avut un rol major în creșterea riscurilor pentru competitivitatea costurilor. De asemenea, orientarea bugetară expansionistă limitează posibilitățile de amortizare a șocurilor potențiale. Persistența acestor tendințe poate afecta și mai mult încrederea actorilor economici, poate reduce capacitatea economiei de a se adapta la șocurile care pot apărea pe plan intern sau care se pot propaga din străinătate și poate afecta nevoile crescânde de finanțare externă a economiei, astfel cum sunt măsurate de deficitul extern ridicat și în curs de deteriorare.

Deciziile recente ale guvernului au dus la creșterea riscurilor în sectorul financiar și pot afecta investițiile private. Aceste decizii ar putea avea ca rezultat o disponibilitate mai scăzută a creditelor, mai puțini investitori pe termen lung și un mediu de elaborare a politicilor instabil și imprevizibil. Având în vedere toleranța limitată a economiei la îndatorare, dependența puternică de investițiile străine și istoricul volatilității fluxurilor de capital, dacă ar fi propuse soluții pentru a răspunde tendințelor actuale nu s-ar produce o inversare a percepției investitorilor, în contextul unei încetiniri a activității economice și al unei incertitudini sporite în ceea ce privește perspectivele economice.

Caseta 3.1: **Matricea de evaluare a PDM (*) – România 2019**

	Gravitatea provocării	Evoluție și perspective	Răspunsul în materie de politică
	Dezechilibre (tendințe nesustenabile, vulnerabilități și riscuri asociate)		
Sectorul financiar și investițiile (a se vedea secțiunea 4.2)	Inițiativele legislative recente ar putea afecta funcționarea sectorului financiar, fluxurile internaționale de capital și investițiile private și ar putea impune constrângeri în ceea ce privește conducerea politicii monetare. Printre aceste inițiative legislative se numără: (i) o lege a Parlamentului care plafonează retroactiv ratele dobânzilor ipotecare; (ii) o ordonanță de urgență a Guvernului care impune o taxă pe activelor băncilor legată de rata dobânzii interbancare și (iii) măsurile de slăbire a celui de al doilea pilon al sistemului de pensii și a dezvoltării piețelor de capital.	Adecvarea și calitatea capitalului din sectorul bancar au continuat să se îmbunătățească în 2018. Cu toate acestea, capacitatea sectorului financiar de a finanța economia poate fi afectată, iar stabilitatea acestuia poate fi periclitată prin modificările legislative introduse în decembrie 2018, printre care se numără plafonarea retroactivă a ratelor dobânzilor ipotecare, o nouă taxă pe activele băncilor și modificările aduse celui de al doilea pilon al sistemului de pensii. Legislația adoptată în luna decembrie poate împiedica, de asemenea, investițiile private străine și naționale, din cauza înăspririi condițiilor de creditare și a unei piețe de capital mai superficiale, cu investitori instituționali mai slabi. Neclaritatea în ceea ce privește punerea în aplicare estompează efectul global potențial asupra economiei, aceasta adăugându-se unui mediu de afaceri care funcționează deja în condiții suboptime, fiind afectat de incertitudinea și imprevizibilitatea politică și legislativă.	Actele legislative adoptate de parlament și de guvern referitoare la sectorul financiar, al doilea pilon al sistemului de pensii și societățile din domeniile energiei și comunicațiilor au sporit riscurile pentru sectorul financiar și pentru investiții.
Balanța externă (a se vedea punctul 4.4.1)	Deficitul de cont curent s-a deteriorat constant, ajungând în 2018 la un nivel estimat de 4,3 % din PIB. Creșterea deficitului a fost determinată în principal de înrăutățirea deficitului comercial al bunurilor, care s-a accentuat de la 4,3 % din PIB în 2014, când contul curent a fost aproape echilibrat, la 6,7 % în 2018.	Deficitul comercial va continua să crească, ceea ce, conform previziunilor, va duce la un deficit de cont curent de 4,5 % din PIB în 2019 și de 4,7 % în 2020. Această deteriorare are loc în contextul unei cereri externe importante și al unor creșteri semnificative ale cotelor de piață ale exporturilor. În cazul în care condițiile externe ar fi mai puțin favorabile, deficitul de cont curent s-ar putea deteriora și mai mult. În același timp, se estimează că PIIN se va îmbunătăți într-un ritm mai lent sau chiar se va înrăutăți, nivelurile actuale fiind deja în urmă față cele indicate de fundamentele economice. Creșterea deficitului de cont curent, generată de consum, nu este favorabilă creșterii potențiale a PIB-ului. Deficitul comercial de bunuri s-a înrăutățit în pofida unor rezultate bune la export (cota de piață a exporturilor a crescut cu mai mult de o treime față de 2012). Modificarea structurii importurilor este un alt motiv de îngrijorare. Balanța comercială a bunurilor de consum a trecut de la un mic excedent în 2014 la un deficit de 2,3 % din PIB în 2017. Importurile de bunuri de consum cresc mult mai rapid decât alte importuri. Astfel, în ultimii 3 ani au crescut cu 14 %, adică de două ori mai mult decât importurile de bunuri intermediare și de capital.	Creșterea deficitului de cont curent este în mare parte legată de consumul privat din România, care, în termeni reali, a fost mai mare cu 7,9 % în 2016, 10,1 % în 2017 și 4,6 % în 2018. Politica fiscal-bugetară constant expansionistă încurajează acest tip de explozie a consumului prin intermediul reducerilor succesive ale impozitelor indirecte și al unor majorări semnificative ale salariilor din sectorul public și ale salariului minim. Investițiile publice au scăzut însă drastic, atât în 2016, cât și în 2017, chiar dacă estimările indică o ușoară creștere în 2018; prin urmare, orientarea fiscal-bugetară a guvernului încurajează creșterea economică pe termen scurt, în detrimentul unei creșteri pe termen lung.

	Gravitatea provocării	Evoluție și perspective	Răspunsul în materie de politică
Competitivitatea (a se vedea secțiunea 4.4.1)	După o evoluție modestă înregistrată în perioada ulterioară crizei, în ultimii ani costurile unitare ale muncii (CUM) din România au început să se redreseze. În 2017, CUM înregistrate la nivelul întregii economii au crescut cu 8 %, cel mai mare procent din UE. Accelerarea costurilor unitare ale muncii a fost determinată în totalitate de majorările salariale, productivitatea continuând să se îmbunătățească la rate ridicate, în timp ce remunerația nominală pe salariat a crescut, în medie, cu 15 % între 2016 și 2018. În consecință, rata reală efectivă de schimb (REES) bazată pe CUM s-a apreciat în continuu începând cu 2016, iar REES bazată pe prețul de export a început, de asemenea, să se aprecieze în 2018. În viitor, aceste pierderi de competitivitate în materie de costuri și de prețuri pot avea un impact exacerbat într-un mediu caracterizat de tensiuni comerciale și de o încetinire a cererii externe.	Salariile nete au crescut cu 13 % în primele 11 luni ale anului 2018. Acestea s-au menținut mai ridicate în sectorul public (creștere de 19 % de la an la an), fiind urmate de serviciile industriale și de serviciile de piață, care au înregistrat în continuare un ritm susținut de creștere (aproximativ 10,5 % de la an la an). Evoluțiile salariale din sectorul public pot avea în continuare repercusiuni asupra sectorului privat și pot duce la pierderi de competitivitate care se vor resimți în viitor. Până în prezent, creșterea CUM asupra competitivității prețurilor a avut un impact limitat. Cu toate acestea, prețurile de export și-au reluat creșterea în 2017, iar REES corespunzătoare a început să se aprecieze în 2018, indicând riscuri pentru competitivitatea prețurilor. Competitivitatea continuă să fie legată de factori care nu au legătură cu costurile, cum ar fi infrastructura deficitară, în special în regiunile mai sărace, precum și un mediu de afaceri greoi, marcat de incertitudinea și imprevizibilitatea politică și legislativă, care împiedică luarea unor decizii economice pe termen lung și afectează încrederea în mediul de afaceri și investițiile.	Majorările aleatorii repetate ale salariilor din sectorul public și ale salariului minim au determinat o accelerare a creșterii salariilor în întreaga economie. Salariul minim brut aproape s-a dublat, de la 1 050 RON în iulie 2015 la 2 080 RON în ianuarie 2019, ceea ce a dus la o distribuție extrem de comprimată a salariilor. Ponderea lucrătorilor ce câștigă salariul minim, care până în 2012 era mai mică de 10 %, a crescut la 37 % în 2017. Salariile din sectorul public s-au majorat cu peste 75 % între 2015 și 2018, depășindu-le în mod semnificativ pe cele din sectorul privat. Pentru anii următori au fost aprobate noi creșteri substanțiale.

Concluzii desprinse în urma analizei din bilanțul aprofundat

- Balanța contului curent se deteriorează pe măsură ce creșterea importurilor este în mod constant mai mare decât cea a exporturilor. Acest lucru se întâmplă în pofida creșterii cotei de piață a exporturilor. Competitivitatea costurilor s-a deteriorat ca urmare a majorării substanțiale a salariilor. Deciziile adoptate recent de Parlament și de Guvern pot afecta funcționarea sectorului financiar și au contribuit la percepția predominantă potrivit căreia mediul de elaborare a politicilor este imprevizibil.

- Se preconizează că balanța contului curent va continua să se deterioreze pe termen mediu, reflectând avântul consumului privat. Importurile de bunuri de consum au reprezentat un factor important al deteriorării contului curent, fiind generate de consumul privat, încurajat la rândul său de deciziile fiscal-bugetare. Efectele de propagare ale salariilor din sectorul public asupra sectorului privat și înrăutățirea condițiilor externe din cauza creșterii tensiunilor comerciale ar putea declanșa o deteriorare semnificativă a contului curent al României. Legislația recentă care afectează sectorul financiar poate denatura funcționarea acestui domeniu de activitate, poate eroda fluxurile de capital internaționale și poate afecta investițiile private.

- Măsurile de politică au contribuit la acumularea de vulnerabilități în economia românească în mai multe privințe. Politica fiscal-bugetară expansionistă, în contextul unei creșteri mari a PIB-ului, a stimulat în repetate rânduri o economie aflată deja în creștere rapidă și a condus la mărirea deficitului de cont curent. Creșterea recentă a costurilor unitare ale muncii, generată de majorările succesive ale salariilor din sectorul public și ale salariului minim, poate compromite competitivitatea externă. Inițiativele legislative recente au creat noi riscuri la adresa funcționării sectorului financiar, a fluxurilor de capital internaționale și a investițiilor private.

4. PRIORITĂȚILE ÎN MATERIE DE REFORMĂ

4.1. FINANȚELE PUBLICE ȘI FISCALITATEA

4.1.1. POLITICA FISCAL-BUGETARĂ (*) ([10])

Autoritățile au scăzut impozitele și au majorat cheltuielile curente, reducând în același timp investițiile publice. (graficul 1.1) Veniturile fiscale au scăzut în urma reducerii ratelor de impozitare a consumului în perioada 2016-2017 și a diminuării, începând cu 2018, a ratei forfetare a impozitului pe venitul persoanelor fizice. Pe de altă parte, contribuțiile sociale colectate au crescut semnificativ în 2018 datorită trecerii contribuțiilor de asigurări sociale în sarcina angajaților și reducerii proporției transferate către cel de al doilea pilon al sistemului de pensii (a se vedea caseta 4.2.1). În ceea ce privește cheltuielile, începând cu 2016, salariile din sectorul public au fost majorate semnificativ în mod *ad hoc*. Legea salarizării unitare, adoptată în vara anului 2017, a condus la creșterea salariilor brute în sectorul public în 2018 și în anii următori. În același timp, în 2017 investițiile publice au scăzut treptat, înregistrând cel mai redus nivel din perioada ulterioară aderării la UE, și se preconizează că nu vor înregistra decât o creștere ușoară în 2018. Aceste politici au mărit deficitul public și au stimulat consumul privat (a se vedea secțiunile 1 și 4.4.1), în detrimentul creșterii pe termen lung.

Graficul 4.1.1: **Factorii care determină variația soldului bugetului general**

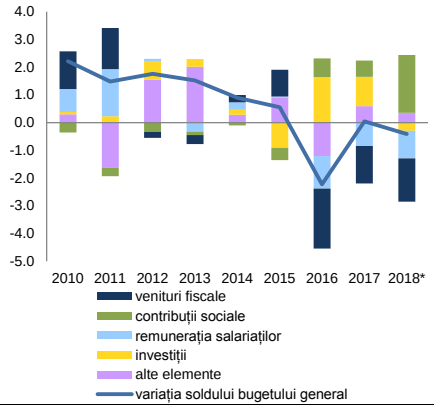

Sursa: Eurostat, previziunile Comisiei Europene din toamna anului 2018 (pentru 2018)

([10]) Un asterisc indică faptul că analiza din cadrul prezentei secțiuni contribuie la bilanțul aprofundat efectuat în temeiul PDM (a se vedea secțiunea 3 pentru un rezumat al principalelor constatări).

4.1.2. FISCALITATEA

Structura fiscală este caracterizată de un nivel scăzut al veniturilor și se bazează în mare măsură pe impozitele pe consum. Ponderea impozitelor în PIB a fost de 24,9 % în 2017, cea mai scăzută valoare din 1996. Aceasta reprezintă al doilea cel mai redus nivel din UE – cu mult sub media UE de 39,2 %. Structura fiscală se bazează în mare măsură pe impozitele pe consum, iar ponderea veniturilor fiscale provenite din sarcina fiscală asupra costului forței de muncă (inclusiv contribuțiile sociale) este cu mult sub media UE (Comisia Europeană, 2019a).

Regimul fiscal are o capacitate limitată de a reduce sărăcia și de a corecta disparitățile sociale. Inegalitatea veniturilor rămâne printre cele mai mari din UE, iar o treime dintre români sunt expuși riscului de sărăcie, ratele sărăciei fiind cele mai ridicate din UE (secțiunea 4.3.2). Nivelul relativ scăzut al veniturilor fiscale limitează capacitatea României de a răspunde acestor probleme, fie prin redistribuire, fie prin finanțarea de bunuri și servicii publice (secțiunea 4.3.2). În plus, structura fiscală se bazează în mare măsură pe impozitele pe consum, al căror efect de redistribuire este fie inexistent, fie foarte redus. Configurația impozitării veniturilor salariale prezintă unul dintre cele mai scăzute grade de progresivitate din UE, fiind măsurat ca diferență între sarcinile fiscale aferente pentru persoanele cu venituri mici și cele cu venituri ridicate (graficul 4.1.2). Acest lucru explică parțial efectul de redistribuire limitat al sistemului fiscal și de securitate socială (graficul 4.1.3). Graficul arată că atât prestațiile sociale, altele decât pensiile (distanța dintre pătrat și triunghi), cât și impozitele (distanța dintre triunghi și cruce) au un impact redus asupra inegalității veniturilor.

Graficul 4.1.2: **Gradul de progresivitate a impozitării veniturilor salariale în statele membre ale UE, 2017**

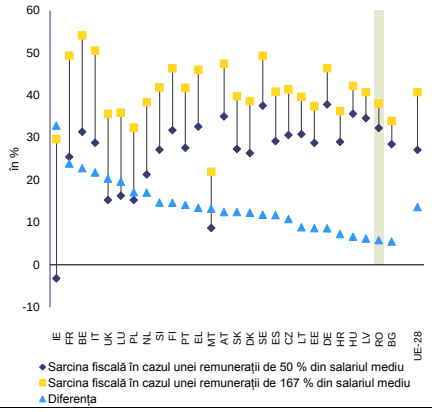

(1) Indicatorul ia în considerare impozitele pe venitul persoanelor fizice, contribuțiile de asigurări sociale și alocațiile familiale. (2) Indicatorul se bazează pe datele privind sarcina fiscală asupra costului forței de muncă pentru diferite tipuri de familii (o persoană necăsătorită, un cuplu cu un singur venit, cupluri în care ambii parteneri contribuie la venitul familiei, toate trei tipurile de familii fără copii și cu doi copii). Apoi, acestea sunt ponderate în funcție de prevalența lor în statul membru respectiv. (3) În cazul cuplurilor în care ambii parteneri contribuie la venitul familiei, o persoană câștigă 67 % din salariul mediu, iar cealaltă persoană câștigă fie 50 %, fie 167 % din salariul mediu.
Sursa: Calcule efectuate de Comisia Europeană, pe baza datelor Eurostat și OCDE.

Graficul 4.1.3: **Capacitatea redistributivă a sistemelor fiscale și de securitate socială ale statelor membre ale UE, 2016**

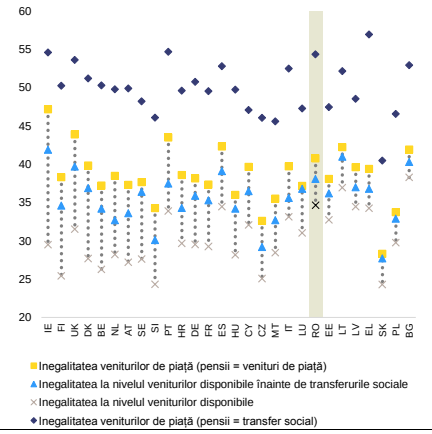

(1) Datele privind veniturile sunt ajustate în funcție de mărimea gospodăriei (egalizare). (2) Inegalitatea veniturilor se măsoară prin coeficientul Gini. Valoarea 0 corespunde unei egalități perfecte (aceleași venituri pentru toți), iar 100 corespunde unei inegalități maxime (toate veniturile sunt distribuite unei singure persoane, în timp ce restul nu au niciun venit). (3) Datele EU-SILC 2016 se bazează pe veniturile generate în 2015 (cu excepția Irlandei și a Regatului Unit).
Sursa: Calcule efectuate de Comisia Europeană pe baza datelor Eurostat

Punerea în aplicare a mai multor taxe de mediu a fost amânată. Punerea în aplicare a taxei de depozitare a deșeurilor, introdusă în 2014, a fost amânată succesiv până la 1 ianuarie 2017. Această taxă s-a dovedit a fi de scurtă durată, întrucât la 1 iulie 2017 guvernul a decis să suspende aplicarea sa până la 1 ianuarie 2019. Totuși, Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 74/2018 a introdus o contribuție pentru economia circulară, impusă la niveluri relativ scăzute, care urmează să fie colectată de operatorii de salubrizare/societățile de colectare a deșeurilor. Guvernul intenționează, de asemenea, să introducă în 2019 o taxă de înmatriculare a vehiculelor în funcție de gradul de poluare (a se vedea secțiunea 4.4.2). În plus, a fost amânată până în 2020 contribuția/suprataxa obligatorie aplicabilă în cazul în care operatorii economici care introduc pe piață echipamente electrice și electronice și baterii și acumulatori portabili și organizațiile colective nu își îndeplinesc obiectivele de colectare.

Nivelul de respectare a normelor fiscale rămâne scăzut, așa cum o demonstrează rata ridicată de neîncasare a taxei pe valoarea adăugată (TVA). Deficitul de încasare a TVA este definit ca diferența dintre obligația de plată a TVA datorată teoretic și TVA efectiv colectată. Prin urmare, acest deficit reprezintă o pierdere de venituri din cauza evaziunii, a fraudei, a insolvențelor, a falimentelor, a erorilor administrative sau a optimizării fiscale legale. În România, în 2016, deficitul de încasare a TVA a fost cel mai mare din UE, ca procent din TVA-ul datorat teoretic (CASE et al. 2018). Acesta a fost de aproximativ 36 % din TVA-ul datorat teoretic, în comparație cu media UE de aproximativ 12 %. Deficitul a crescut cu aproximativ 2 puncte procentuale în 2016 față de anul precedent.

Economia subterană de mari dimensiuni creează provocări suplimentare în ceea ce privește respectarea normelor fiscale. Economia informală din România este estimată la 22 % din totalul economiei (estimare din 2014, bazată pe metodologia OCDE), forța de muncă neînregistrată fiind cea mai mare componentă a acesteia. Potrivit Institutului Național de Statistică, economia neobservată reprezenta aproximativ 21 % din PIB în 2017 ([11]). Conform unui studiu recent (PWC, 2018), 42 % dintre organizațiile care au făcut

([11]) http://www.consiliulfiscal.ro/ionut_site.pdf.

obiectul sondajului au declarat că, în ultimele 24 de luni, au fost supuse unor infracțiuni economice (definite drept fraude comise de consumatori, criminalitate informatică, abateri ale societăților), ceea ce reprezintă o creștere semnificativă față de procentul raportat în studiul din 2016 (17 %).

În România se înregistrează un nivel ridicat al muncii nedeclarate. Se estimează că reprezintă aproximativ o cincime din aportul de forță de muncă și un sfert din valoarea adăugată brută în sectorul privat (Comisia Europeană, 2018m). Deși sfera de acțiune a măsurilor coercitive a fost lărgită, și anume prin extinderea definiției legale a situațiilor de muncă nedeclarată ([12]), numărul total de cazuri detectate de inspectoratele de muncă este încă mic. Cu toate acestea, coordonarea dintre inspectoratele de muncă și autoritățile fiscale se îmbunătățește. Și totuși, „salariile în plic" (adică salariile declarate la o valoare inferioară) au fost tratate până în prezent doar ca o problemă de colectare a taxelor și impozitelor, și nu ca un aspect care ține de relațiile de muncă. Măsurile preventive nu dau rezultate suficiente și ar putea beneficia de pe urma unei cooperări mai strânse cu partenerii sociali.

Evaziunea fiscală este favorizată de utilizarea frecventă a plăților în numerar. Potrivit Băncii Naționale a României, plățile în numerar depășesc de patru ori plățile electronice. Doar 77 % din totalul cardurilor bancare sunt active, în contextul unui nivel relativ scăzut de educație financiară ([13]). În România, numai 58 % din adulți au un cont bancar, în comparație cu 94 % în economiile cu venituri ridicate și 63 % în țările în curs de dezvoltare. Aproximativ o treime dintre pensionari își primesc drepturile în numerar (Banca Mondială, 2017b). Toate acestea facilitează răspândirea economiei subterane și a evaziunii fiscale. Legea nr. 191/2018 de modificare a Ordonanței de urgență nr. 193/2002 a Guvernului privind introducerea sistemelor moderne de plată (așa-numita „lege cash-back") obligă în prezent societățile cu o cifră de afaceri de minimum 50 000 EUR să utilizeze dispozitive de citire a cardurilor sau alte sisteme de plăți electronice moderne. Deși reprezintă o evoluție pozitivă, rămâne de văzut în ce măsură va putea să ajungă la consumatorii din zonele rurale.

Administrația fiscală a luat unele măsuri privind reorganizarea internă și procesele de consolidare a respectării normelor fiscale. Începând din noiembrie 2018, administrația fiscală a transferat aproximativ 24 000 de contribuabili/societăți de dimensiuni medii de sub controlul administrațiilor fiscale regionale la administrațiile județene. Administrația fiscală și-a actualizat recent ghidul privind înregistrarea caselor de marcat certificate și emiterea unui număr unic de identificare pentru casele de marcat. De asemenea, este în curs operaționalizarea utilizării analizei de risc pentru a identifica, a evalua și a gestiona riscul de nerespectare a normelor fiscale. Începând din iulie 2018, Direcția Generală de Administrare a Marilor Contribuabili a început să le trimită contribuabililor chestionare oficiale cu privire la indicatorii de risc pe care îi identifică în activitatea lor specifică și care le pot influența categoria de risc în care se încadrează. Deși criteriile de evaluare a riscurilor nu sunt făcute publice, chestionarele pot ajuta administrația fiscală să identifice neconcordanțele în ceea ce privește obligațiile de raportare în materie de TVA ale contribuabililor notificați ([14]).

4.1.3. CADRUL FISCAL-BUGETAR

Legea responsabilității fiscal-bugetare stabilește reguli fiscale numerice la nivel național care ar trebui să ghideze procesul bugetar. Legea conține o regulă privind deficitul structural, care impune respectarea obiectivului bugetar pe termen mediu sau convergența către acest obiectiv, și

([12]) Contractele de muncă cu timp parțial false, suspendarea falsă/frauduloasă a activității și nedeclararea/neînregistrarea contractelor de muncă în registrul electronic al muncii cu cel puțin 24 de ore în avans. Măsuri adoptate prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 53/2017, MO 644 din 7 august 2018, aprobată prin Legea 88/2018, MO 315 din 10 aprilie 2018.

([13]) În conformitate cu Sondajul privind cultura financiară la nivel mondial realizat de Standard Poor's Ratings Services, doar 22 % dintre adulții din România înțeleg conceptele financiare de bază, față de media europeană de 52 %. Pentru detalii, a se vedea Klapper *et al.* (2015).

([14]) În special, cele referitoare la părțile lor terțe (eventuale abuzuri/neconformități în materie de TVA), înregistrarea unei marje de profit sub media pieței (eventuale abuzuri/nerespectări ale prețurilor de transfer), precum și variațiile anormale ale anumitor indicatori financiari, cum ar fi productivitatea muncii, gradul de îndatorare, lichiditatea, viteza de rotație a activelor fixe (implicații pentru gestiunea financiară, eventuale abuzuri/neconformități).

anume un deficit structural care să nu depășească 1 % din PIB ([15]). Cadrul național conține, de asemenea, mai multe reguli auxiliare privind posturile de cheltuieli și de venituri. În plus, Guvernul trebuie să pregătească o actualizare a strategiei fiscal-bugetare – în care sunt stabilite ipotezele macroeconomice, planificarea bugetară pe termen mediu și plafoanele de cheltuieli, care ar trebui să ghideze procesul bugetar anual – și să o transmită Parlamentului până la data de 15 august a anului precedent. Legea responsabilității fiscal-bugetare prevede, de asemenea, ca prim-ministrul și ministrul de finanțe să semneze o declarație comună care să ateste că proiectul de buget și strategia fiscal-bugetară respectă regulile fiscale stipulate în lege, precum și principiile responsabilității fiscal-bugetare.

La fel ca în anii precedenți, cadrul fiscal-bugetar național nu a fost respectat. Potrivit Consiliului Fiscal, bugetul pentru 2018 este în contradicție flagrantă cu regulile fiscale instituite prin Legea responsabilității fiscal-bugetare (Consiliul Fiscal 2017). În special, bugetul pentru 2018 a vizat un deficit global de aproape 3 % din PIB, ceea ce contravine regulii privind deficitul structural. Rectificarea bugetară din septembrie 2018 a încălcat, printre altele, regulile care interzic: (i) creșterile plafoanelor de deficit global nominal și primar în cursul exercițiului financiar și (ii) creșterile cheltuielilor cu personalul și ale cheltuielilor publice totale, excluzând fondurile UE în cursul exercițiului financiar. A doua rectificare bugetară din 2018, publicată în luna noiembrie, a încălcat, de asemenea, mai multe reguli fiscale naționale. Proiectul de buget pentru 2019, aprobat de guvern la 8 februarie, a încălcat din nou mai multe reguli fiscale, inclusiv regula privind deficitul structural (Consiliul Fiscal, 2019). În plus, la fel ca în anii precedenți, autoritățile nu au trimis Parlamentului, până la termenul prevăzut de lege, și anume luna august, o actualizare a strategiei fiscal-bugetare pe termen mediu, subminând astfel rolul de orientare al acesteia. De asemenea, tot ca în anii anteriori, autoritățile au derogat de la obligația de a semna o declarație conform căreia bugetul pentru 2019 și strategia fiscal-bugetară respectă regulile fiscale și principiile responsabilității fiscal-bugetare.

([15]) Traiectoria convergenței este definită în acord cu instituțiile UE, pe baza normelor Pactului de stabilitate și de creștere.

4.1.4. ANALIZA SUSTENABILITĂȚII DATORIEI ȘI RISCURILE FISCAL-BUGETARE

Pe termen scurt, nu sunt prevăzute riscuri semnificative de presiuni bugetare. Valoarea indicatorului de depistare timpurie a presiunilor bugetare („S0”), care evaluează riscul în decursul unui an, se situează sub pragul critic. Niciunul dintre subindicii de competitivitate fiscal-bugetară și financiară nu indică vulnerabilități pe termen scurt. Percepțiile piețelor financiare cu privire la riscul suveran rămân la nivel mediu, datoria suverană obținând calificativul „BBB- stabil” sau echivalent din partea celor trei mari agenții de rating. Cu toate acestea, costul de finanțare a datoriei publice a crescut de la jumătatea anului 2017 (a se vedea secțiunea 1).

Se estimează că ponderea datoriei publice va crește treptat, ceea ce va genera riscuri de sustenabilitate a datoriei pe termen mediu ([16]). Din cauza deficitului primar structural ridicat și în ipoteza menținerii politicilor actuale, ponderea datoriei în PIB se înscrie pe o traiectorie ascendentă și se estimează că aceasta va depăși, până în 2029, valoarea de referință de 60 % din PIB prevăzută în tratat. Dacă s-ar adera la regulile fiscale existente, și anume respectarea deplină a cerințelor componentei preventive a Pactului de stabilitate și de creștere, ponderea datoriei publice s-ar înscrie pe o traiectorie de creștere semnificativ mai mică față de scenariul de referință în condițiile unei politici fiscal-bugetare neschimbate (graficul 4.1.4). Structura datoriei publice în ceea ce privește scadența mai mare de 1 an contribuie la atenuarea vulnerabilităților. Cu toate acestea, ponderea ridicată a datoriei publice în valută și numărul mare de titluri de datorie deținute de nerezidenți ar putea constitui factori agravanți, la fel ca și poziția investițională internațională netă negativă.

([16]) Pentru o prezentare generală a evaluării sustenabilității fiscal-bugetare, a se vedea Comisia Europeană (2019b). A se vedea, de asemenea, anexa B.

Graficul 4.1.4: **Previziuni privind datoria publică (% din PIB)**

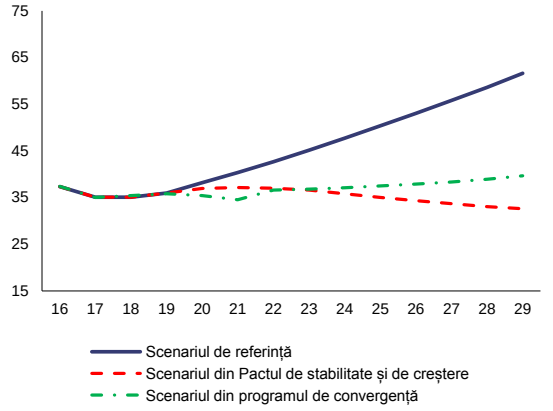

Sursa: Calculele Comisiei Europene.

Deficitul bugetar ridicat și costurile tot mai mari legate de îmbătrânirea populației vor avea un impact negativ asupra sustenabilității finanțelor publice pe termen lung. Conform indicatorului relevant („S2"), trebuie efectuată o ajustare fiscal-bugetară de 5,9 puncte procentuale din PIB, pentru a se asigura că rata datoriei publice rămâne sustenabilă pe termen lung. Acest lucru este determinat de poziția bugetară inițială (o contribuție de 3,7 puncte procentuale din PIB) și de costurile legate de îmbătrânirea populației, în special pensiile și asistența medicală (o contribuție de 2,1 puncte procentuale din PIB).

Aceste previziuni nu iau în considerare impactul pe termen lung al noii legi a pensiilor. Legea adoptată de Parlament în decembrie 2018 a modificat o serie de parametri utilizați la calcularea pensiilor. Aceasta va conduce la costuri cu pensiile substanțial mai mari pe termen lung. În special, valoarea punctului de pensie va crește, deoarece factorul de indexare utilizat la calcularea pensiilor existente nu va mai fi convergent cu prețurile, ci va fi compus permanent din salarii și prețuri. În plus, perioada de cotizare utilizată la calcularea unei pensii este în prezent mai scurtă, ceea ce conduce la creșterea cheltuielilor cu pensiile în cazul pensiilor noi. Cu toate acestea, eliminarea indicelui de corecție pentru pensiile noi (care stabilea o legătură parțială între prima pensie și salariu) va atenua creșterea globală a cheltuielilor cu pensiile pe care o implică ceilalți parametri.

4.2. SECTORUL FINANCIAR

Serviciile bancare și de asigurări (*)

După mai mulți ani de eforturi menite să îi consolideze reziliența, sectorul bancar se confruntă cu riscuri de stabilitate sporite. Începând cu 2016, capitalizarea sectorului bancar a fost în mod constant de aproximativ 19 %, cu mult peste media UE. Rata fondurilor proprii de nivel 1 de bază s-a redus ușor în prima jumătate a anului 2018, însă a rămas la un nivel încurajator de 17,5 %. Rata creditelor neperformante a scăzut sub 6 % până în trimestrul al treilea din 2018, iar fluxul de noi credite neperformante a crescut din nou în primele luni ale anului 2018, în special pentru creditele acordate gospodăriilor în moneda locală. Având în vedere că titlurile de stat reprezintă aproximativ 20 % din totalul activelor (față de 2,2 % în 2008), precum și preferința națională pronunțată, sectorul bancar este puternic expus la datoria suverană internă, băncile fiind vulnerabile la creșterea spreadurilor randamentelor înregistrate de obligațiunile suverane și la majorarea ratelor dobânzilor. Dat fiind modelul lor de finanțare bazat pe depozite, băncile au emis puține instrumente de datorie. În consecință, respectarea cerinței minime privind fondurile proprii și datoriile eligibile va genera costuri mai mari, în special în contextul pieței de capital subdezvoltate din România.

Măsurile fiscale au încetinit vânzările de credite neperformante ale băncilor. La jumătatea anului 2017, guvernul a limitat, începând cu ianuarie 2018, la 30 % deductibilitatea fiscală a cheltuielilor aferente creditelor neperformante pe care băncile le vând părților terțe. În trecut, se aplica o deductibilitate fiscală integrală (Comisia Europeană, 2018a). Legea 72/2018 a introdus o înăsprire suplimentară a regimului fiscal pentru creditele neperformante vândute de bănci, prin impozitarea atât a veniturilor rezultate din vânzare, cât și a unei părți din pierderile înregistrate la vânzare. Potrivit legii, 70 % din diferența dintre valoarea contabilă a creditelor neperformante vândute sau anulate (acoperite parțial sau în întregime din provizioanele pentru pierderi din credite) și prețul de vânzare este considerat un element similar veniturilor și, prin urmare, supus impozitării. Acest tratament contravine eforturilor de dezvoltare a pieței secundare pentru activele depreciate în UE, descurajează vânzarea creditelor neperformante și ar împiedica ajustarea bilanțurilor în cazul în care creditele neperformante ar crește din nou. În România, piața secundară pentru activele depreciate, cea mai dinamică din ultimii ani din Europa de Est, a înregistrat vânzări record, în valoare de 8,5 miliarde EUR în perioada 2015-2017, dar a stagnat începând cu primul trimestru al anului 2018.

O taxă bancară introdusă recent este susceptibilă să provoace mari dificultăți pentru sectorul bancar. În decembrie 2018, fără o evaluare a impactului și fără consultarea părților interesate, guvernul a adoptat o ordonanță de urgență care introduce o nouă taxă pentru bănci (denumită „taxa pe lăcomie") aplicată activelor totale și legată de nivelul ratei dobânzii interbancare (ROBOR). Valoarea taxei se calculează trimestrial. Aceasta crește treptat de la 0,1 % la 0,5 % din activele totale, în funcție de valoarea cu care media trimestrială ROBOR depășește pragul stabilit în mod arbitrar la 2 %. Taxa este foarte prociclică și ridică probleme de calibrare, deoarece împiedică funcționarea mecanismului de stabilire a prețurilor în sectorul bancar. La nivelul ROBOR din ianuarie 2019, taxa va fi de 1,2 % din totalul activelor pe an. Conform unei analize preliminare, este probabil ca taxa să exercite o presiune asupra stabilității financiare, afectând semnificativ solvabilitatea și rentabilitatea băncilor și agravând situația băncilor mai slabe. Impactul taxei asupra rentabilității sectorului bancar pare a fi mult mai mare decât în alte țări din UE care au introdus astfel de taxe în trecut, inclusiv în țările din aceeași regiune geografică cu România. În plus, taxa impusă băncilor este susceptibilă să restrângă activitatea de creditare, deoarece băncile pot reduce efectul de levier pentru scăderea activelor totale, să diminueze și mai mult intermedierea în sectorul bancar, să reducă flexibilitatea politicii monetare și să limiteze mecanismul de transmisie al acesteia. În România, intermedierea în sectorul bancar (măsurată ca raport între creditul pentru sectorul privat și PIB) este în prezent la cel mai scăzut nivel din UE.

Parlamentul a adoptat recent trei legi care ar putea avea un impact negativ asupra sectorului bancar. Aceste legi nu au fost încă promulgate. Legea privind plafonarea ratelor dobânzii la contractele de credit ipotecar și de credit de consum ridică probleme semnificative. Calibrarea

plafoanelor ([17]) ar putea dăuna activității de creditare și intermedierii financiare ([18]). Legile ar putea avea un impact negativ asupra furnizării de servicii bancare și de produse financiare de către instituțiile de credit și ar putea împiedica accesul la credite al clienților cu un profil de risc mai ridicat. Legea care plafonează valoarea recuperabilă din creditele neperformante vândute de bănci va împiedica și mai mult capacitatea băncilor de a reduce în continuare creditele neperformante și de a continua ajustarea bilanțurilor. Această lege va avea un impact negativ asupra veniturilor investitorilor în credite neperformante și ale societăților de colectare a datoriilor, sporind probabilitatea ieșirilor de pe piață și subminând piața secundară pentru activele depreciate. În plus, dreptul acordat debitorilor care nu și-au îndeplinit obligațiile de plată de a cumpăra activele depreciate de la investitori la valori plafonate și de a obține o remitere deplină de datorie ar putea genera un hazard moral și ar slăbi substanțial disciplina în ceea ce privește plățile în sectorul bancar. Astfel, se poate reduce accesul la credite al unor categorii de debitori, întrucât este probabil ca băncile să devină din ce în ce mai selective. În plus, aplicarea retroactivă a legilor care plafonează ratele dobânzilor și creanțele băncilor din contractele de credit deja încheiate va spori gradul de insecuritate juridică ([19]). Fără a aduce atingere obiectivelor legitime de protecție a consumatorilor, legea care elimină titlul executoriu al contractelor de credit va împiedica deposedarea extrajudiciară a garanțiilor reale de către bănci și va prelungi timpul total de recuperare a acestor garanții. De asemenea, va rezulta un impact negativ asupra rezoluției și eliminării creditelor neperformante.

O serie de alte inițiative legislative ale Parlamentului reprezintă, de asemenea, un motiv de îngrijorare. Parlamentul intenționează să modifice legea din 2016 privind darea în plată și a discutat, de asemenea, posibilitatea de a include creditele *Prima Casă* în domeniul de aplicare al acestei legi. Astfel, garantarea împrumuturilor de către stat ar deveni inaplicabilă, fapt care ar putea fi considerat o încercare a statului de a se abate de la obligațiile financiare asumate în cadrul programului *Prima Casă*. Prin urmare, ratingul României ar putea avea de suferit. Încercările de modificare a statutului Băncii Naționale a României și de eliminare a protecției juridice de care beneficiază personalul implicat în supravegherea prudențială a instituțiilor de credit contravin bunelor practici internaționale și ar slăbi semnificativ disciplina prudențială și supravegherea instituțiilor de credit.

Expunerea sectorului bancar față de piața imobiliară a crescut în mod constant în ultimii ani. Băncile sunt intermediarii financiari cei mai expuși la sectorul imobiliar. Creditele imobiliare acordate gospodăriilor reprezintă peste o treime din totalul creditelor din sectorul privat, majoritatea împrumuturilor având rate ale dobânzii variabile. Această expunere din ce în ce mai mare a fost susținută puternic de programul *Prima Casă*, sponsorizat de guvern ([20]). Creșterea economică solidă și evoluțiile de pe piața imobiliară rezidențială din ultimii ani ar putea justifica o eliminare treptată a programului *Prima Casă*.

Gradul de îndatorare a gospodăriilor a crescut în ultimii ani, însă trebuie remarcat faptul că nivelul de referință a fost unul scăzut. Datorită creșterii susținute a creditelor pentru locuințe începând cu 2015, gradul de îndatorare a gospodăriilor a crescut în termeni absoluți. Chiar dacă, în 2017, gradul de îndatorare a gospodăriilor a fost cu puțin sub 17 % din PIB, cu mult sub media UE, nivelul de îndatorare al debitorilor cu venituri reduse constituie un motiv de îngrijorare, deoarece aceștia reprezintă segmentul cel mai expus la o creștere a ratelor dobânzii. Pentru a reduce riscurile legate de gradul ridicat de îndatorare a persoanelor fizice cu venituri mici, Banca Națională a României a introdus, începând din ianuarie 2019, niveluri maxime de îndatorare

([17]) Legea nu este clară în ceea ce privește aplicarea plafoanelor, deoarece nu conține o valoare de referință. Cu toate acestea, se poate deduce că legiuitorul a intenționat să impună un plafon de 3 puncte procentuale peste rata de politică monetară pentru creditele ipotecare, mai strict decât se discutase anterior, și de 18 % pentru creditele de consum.

([18]) Și în alte state membre ale UE au fost introduse plafoane ale ratelor dobânzilor, dar obiectivul lor este de a proteja consumatorii împotriva practicilor de cămătărie. Plafoanele sunt de regulă legate de o rată medie a dobânzii pe piață și vizează în principal creditele de consum sau împrumuturile acordate de instituțiile nefinanciare. Creditele ipotecare sunt afectate mai rar.

([19]) Totodată, se încalcă principiul neretroactivității dreptului civil, acesta fiind unul dintre motivele pentru care aceste legi sunt contestate la Curtea Constituțională.

([20]) A se vedea, de exemplu, Comisia Europeană (2017 și 2018a).

pentru creditele denominate în RON și în valută (40 % și, respectiv, 20 % din venitul net). Aceste niveluri pot fi majorate cu 5 puncte procentuale în cazul debitorilor care contractează pentru prima dată un credit ipotecar în vederea cumpărării unei locuințe pentru uz propriu.

Sectorul asigurărilor depinde încă foarte mult de asigurarea auto obligatorie. Activitatea de asigurare s-a extins și mai mult în 2017, când numărul primelor brute subscrise a crescut cu aproximativ 3 % față de 2016. În același timp, gradul de penetrare a asigurărilor ([21]) a rămas modest (1,1 % la sfârșitul anului 2017) și la niveluri scăzute în comparație cu cele din alte state membre ale UE cu situații similare. Sectorul asigurărilor rămâne foarte dependent de asigurarea generală (în special de asigurarea auto obligatorie), care a generat 79 % din primele brute subscrise în 2017. Asigurările de viață, principalul motor al activității de asigurare din UE, și asigurările pentru gospodării au rămas mult în urmă. Piața asigurărilor auto obligatorii (asigurarea de răspundere civilă auto) a fost dominată de asigurătorii care, în ultimii ani, au făcut obiectul unor măsuri de supraveghere menite să restabilească conformitatea cu cerințele de solvabilitate. Acest segment de piață ar putea beneficia de pe urma unor eforturi suplimentare de creștere a profitabilității, prin măsuri de reducere a costurilor și prin menținerea unor niveluri adecvate ale provizioanelor tehnice, care ar îmbunătăți astfel capacitatea asigurătorilor de a-și îndeplini obligațiile față de deținătorii de polițe de asigurare.

([21]) Definit ca raportul dintre primele brute subscrise și PIB-ul țării.

Accesul la finanțare

Reportarea rezultatului și vânzările de active sunt principalele surse de finanțare ale societăților românești. Accesul la finanțare, în special la finanțarea bancară, nu reprezintă o problemă presantă pentru majoritatea societăților românești. De fapt, interesul pentru finanțarea externă a activităților lor este scăzut. Conform unui sondaj recent (BNR, 2018b), întreprinderile mici și mijlocii fac apel la finanțarea bancară într-o măsură mai mică decât marile corporații (22 % față de 50 %) și declară rate mai scăzute de reușită în ceea ce privește obținerea sumei integrale solicitate în comparație cu marile întreprinderi (19 % față de 44 %). Interesul întreprinderilor mici și mijlocii pentru finanțarea nebancară a rămas, de asemenea, modest, în principal din cauza nivelului lor scăzut de educație financiară și a cerințelor administrative împovărătoare (și adesea costisitoare).

Cererea de împrumuturi din partea societăților nefinanciare a crescut în T2-2018. Această tendință a continuat în T3-2018 și se estimează că a continuat și în ultimul trimestru, chiar dacă într-un ritm mai lent. Condițiile de creditare aplicabile creditelor acordate firmelor s-au înăsprit moderat în T3-2018, ca urmare a introducerii unor măsuri macroprudențiale de către Banca Națională a României. În schimb, condițiile de creditare pentru corporațiile din zona euro au continuat să se amelioreze în T3-2018 (BNR, 2018c).

Caseta 4.2.1: **Al doilea pilon al sistemului de pensii din România**

Începând din 2008, România are un sistem de pensii cu trei piloni, al doilea pilon fiind bazat pe contribuții predefinite. Primul pilon este un regim de pensii obligatoriu de tip redistributiv. Al doilea pilon, tot obligatoriu, este finanțat în totalitate și este gestionat de administratori ai fondurilor private de pensii. Al treilea pilon constă în economii individuale voluntare pentru pensie. La sfârșitul lunii noiembrie 2018, cele șapte fonduri din cadrul celui de al doilea pilon gestionau active în valoare de 48,2 miliarde RON (10,3 miliarde EUR), pentru 7,2 milioane de participanți individuali. Aproximativ 63 % din active erau investite în obligațiuni de stat, 19 % în titluri de capital, iar 8 % în depozite. În timp ce investițiile în titluri de stat se apropie de pragul prudențial și legal, expunerea din titluri de capital rămâne mult sub limita maximă de 50 %.

Mai multe decizii ale guvernului subminează viabilitatea celui de al doilea pilon al sistemului de pensii. Contribuțiile la cel de al doilea pilon, care urmau să fie majorate treptat la 6 % din salariul brut până în 2016, au fost de doar 5,1 % în 2017, iar în 2018 au fost reduse la 3,75 %. Mai mult, prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 114/2018, adoptată în decembrie, al doilea pilon a devenit opțional, angajații având acum posibilitatea de a renunța la acesta după ce au cotizat timp de 5 ani și de a-și transfera contribuțiile viitoare către primul pilon de pensii. De asemenea, această ordonanță de urgență a Guvernului a majorat semnificativ cerințele de capital minim pentru administratorii fondurilor de pensii și a redus comisionul de administrare dedus din contribuțiile brute de la 2,5 % la 1 %. Astfel, administratorii fondurilor pot reține doar 0,2 %, deoarece 0,5 % sunt transferați Casei Naționale de Pensii, iar 0,3 % Autorității de Supraveghere Financiară. Aceste modificări fac ca mediul de lucru pentru administratorii fondurilor de pensii să fie foarte imprevizibil, le afectează rezultatele financiare și sporesc probabilitatea de ieșire a acestora de pe piață. Modificările menționate întăresc, de asemenea, impresia generală a unui mediu legislativ imprevizibil.

Câștigul bugetar pe termen scurt rezultat din reducerea probabilă a transferurilor către pilonul al doilea de pensii se va estompa pe termen lung, în timp ce veniturile din pensii vor fi mai puțin diversificate. Al doilea pilon este clasificat în afara administrației publice. Prin urmare, reducerea transferurilor către al doilea pilon, ca urmare a opțiunii la care vor recurge probabil unii angajați de a renunța la al doilea pilon și de a participa în întregime la primul pilon, va reduce deficitul public pe termen scurt. Cu toate acestea, câștigul bugetar s-ar estompa pe termen lung, deoarece contribuțiile sociale redirecționate ar fi însoțite de obligația de a plăti pensiile corespunzătoare în viitor. În plus, este probabil ca modificările aduse celui de al doilea pilon să ducă la o reducere și mai mare a diversificării veniturilor din pensii și să supună pensiile unor riscuri politice și demografice mai ridicate. Reducerile anterioare ale pensiilor și creșterile semnificative recente ale punctului de pensie indică o tendință de abatere de la formula de indexare a pensiilor prevăzută de lege.

Slăbirea celui de al doilea pilon poate împiedica dezvoltarea pieței de capital. Fondurile celui de al doilea pilon au investit aproximativ 8,3 miliarde RON (circa 1,8 miliarde EUR) în acțiuni, în principal la nivel național. Această sumă reprezintă circa 5 % din capitalizarea bursieră a Bursei de Valori București. În 2016, fondurile respective au obținut unele dintre cele mai bune rezultate din regiune (Comisia Europeană, 2018a). Comparația directă cu performanța primului pilon nu este posibilă deoarece plățile din cadrul primului pilon sunt rezultatul unei decizii politice, și nu ale unei decizii de investiții. Fondurile de pensii pot sprijini dezvoltarea piețelor de capital și pot stimula investițiile dacă activele pe care le gestionează au posibilitatea să crească, iar previzibilitatea mediului legislativ favorizează investițiile pe termen lung. Literatura empirică indică un impact pozitiv al fondurilor de pensii din cadrul celui de al doilea pilon asupra capitalizării pieței (Enache et al., 2015). Ieșirea probabilă de pe piață a unor fonduri de pensii din cauza măsurilor recent adoptate ar putea priva economia românească de o potențială sursă de

finanţare pentru investiţii, limitând astfel dezvoltarea în continuare a pieţei de capital, care, în prezent, este mai curând mică şi nedezvoltată.

4.3. PIAȚA FORȚEI DE MUNCĂ, EDUCAȚIE ȘI POLITICI SOCIALE

4.3.1. PIAȚA FORȚEI DE MUNCĂ

Ocuparea forței de muncă este în creștere, dar deficitul de forță de muncă continuă să crească pe fondul expansiunii economice. Rata de ocupare a crescut constant în ultimii 5 ani, ajungând la 65,5 % în 2017, depășind nivelul înregistrat înainte de criză, respectiv 64,4 %. În decembrie 2018, rata șomajului, de 3,8 %, a fost cea mai scăzută din ultimul deceniu, indicând o tensionare a pieței forței de muncă. În același timp, România continuă să se confrunte cu probleme demografice grave ([22]) din cauza îmbătrânirii rapide ([23]), a ratei scăzute de natalitate și a emigrației. Contribuția forței de muncă la PIB-ul potențial rămâne scăzută, dar pozitivă, fiind susținută de rata scăzută a șomajului și de potențialul neexploatat de pe piața forței de muncă.

Emigrarea continuă a forței de muncă creează probleme pentru creșterea economică durabilă. În aproape trei decenii, România a pierdut 23,3 % din populația sa în vârstă de muncă din cauza emigrației (Banca Mondială, 2018). Scăderea creșterii anuale a PIB-ului ca urmare a emigrației este estimată la 0,6-0,9 puncte procentuale (FMI, 2016). Se estimează că peste 3 milioane de persoane au părăsit țara, majoritatea din orașele mari (Roman, 2018). Emigrarea populației din zonele rurale sărace și a populației tinere (cu vârsta cuprinsă între 15 și 34 de ani) este semnificativă în regiunile Nord-Est și Sud-Muntenia (Roman, 2018). Deși principalele cauze ale emigrației sunt salariile mai mari, condițiile de muncă și serviciile publice mai bune, în special educația și sănătatea (Comisia Europeană, 2018a), emigrarea persoanelor cu studii superioare este determinată și de calitatea scăzută a guvernanței publice (FMI, 2016). În decembrie 2018 s-au adoptat o serie de măsuri care vizează reducerea migrației forței de muncă în afara țării, mai precis în sectorul construcțiilor, prin scutirea angajaților de la plata impozitului pe venit pentru o perioadă de 10 ani începând din ianuarie 2019 și prin adoptarea unui nou salariu minim specific pentru acest sector ([24]) (a se vedea secțiunea 4.4).

Pentru remedierea deficitului de forță de muncă se utilizează sisteme de mobilitate pentru piața internă a forței de muncă, însă obstacolele persistă. Ratele șomajului variază semnificativ de la o regiune la alta. Regiunea capitalei și zonele metropolitane din regiunile Vest și Nord-Vest sunt regiuni bazate pe servicii, care oferă oportunități mai bune pe piața forței de muncă și atrag mai mulți specialiști. În schimb, în regiunile cu o bază economică de producție, centrele industriale urbane atrag în principal lucrători necalificați din zonele rurale învecinate (Banca Mondială, 2017a). Deși sistemele de mobilitate internă sunt instituite și susținute de un plan național de mobilitate, punerea lor în aplicare întârzie. Beneficiarii potențiali se plâng de sarcina administrativă legată de punerea în aplicare a acestuia și de lipsa unei soluții integrate pentru șomeri (cum ar fi furnizarea limitată de servicii sociale și educaționale pentru membrii familiei).

([22]) Cu o înrăutățire de la -4.7 % în 2010 la -6.2 % în 2017, tendința de evoluție a populației este negativă (Eurostat).

([23]) Se estimează că raportul de dependență la 100 de persoane va ajunge la 35 % în 2030 (25 % în 2015) (Eurostat).

([24]) Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 114/2018.

Caseta 4.3.1: **Monitorizarea performanței din perspectiva Pilonului european al drepturilor sociale**

Pilonul european al drepturilor sociale este conceput ca o busolă pentru un proces reînnoit de convergență în sens ascendent către condiții de muncă și de viață mai bune în Uniunea Europeană ([1]). Pilonul stabilește 20 de principii și drepturi esențiale în următoarele domenii: egalitatea de șanse și accesul la piața forței de muncă, condiții de muncă echitabile, protecția socială și incluziunea socială.

România se confruntă în continuare cu un număr semnificativ de probleme în domeniile incluse în tabloul de bord social pe care se bazează Pilonul european al drepturilor sociale.

TABLOUL DE BORD SOCIAL PENTRU ROMÂNIA		
Egalitatea de șanse și accesul pe piața forței de muncă	Părăsirea timpurie a sistemelor de învățământ și formare (% din populația cu vârsta cuprinsă între 18 și 24 de ani)	Situație critică
	Diferența de gen în ocuparea fortei de muncă	Situație critică
	Raportul dintre chintila superioară și cea inferioară (S80/S20)	Performanță slabă, dar în curs de îmbunătățire
	Rata riscului de sărăcie sau de excluziune socială (%)	Performanță slabă, dar în curs de îmbunătățire
	Tineri NEET (% din totalul populației cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 de ani)	Performanță slabă, dar în curs de îmbunătățire
Piețe dinamice ale forței de muncă și condiții de muncă echitabile	Rata de ocupare (% din populația cu vârsta cuprinsă între 20 și 64 de ani)	Performanță slabă, dar în curs de îmbunătățire
	Rata șomajului (% din populația cu vârsta cuprinsă între 15 și 74 de ani)	Performanță peste medie
	Rata șomajului de lungă durată	Performanță medie
	Creșterea VDGB pe cap de locuitor	Performanță peste medie
	Veniturile nete ale unui lucrător individual cu normă întreagă care câștigă un salariu mediu	Performanță slabă, dar în curs de îmbunătățire
Protecție și incluziune socială	Impactul transferurilor sociale (altele decât pensiile) asupra reducerii sărăciei	Situație critică
	Copii sub 3 ani care beneficiază de îngrijire formală	Performanță slabă, dar în curs de îmbunătățire
	Nevoi nesatisfăcute autoraportate în materie de asistență medicală	De monitorizat
	Nivelul competențelor digitale ale populatiei	Situație critică

Statele membre sunt clasificate cu ajutorul unei metodologii statistice convenite cu comitetele pentru ocuparea forței de muncă (EMCO) și protecție socială (SPC) din cadrul Consiliului. Metodologia examinează atât nivelul, cât și variația indicatorilor în comparație cu mediile UE corespunzătoare și grupează statele membre în șapte categorii (de la „cele mai bune performanțe" la „situație critică"). De exemplu, o țară poate fi încadrată în categoria „performanță peste medie" dacă nivelul indicatorului este apropiat de media UE, dar se îmbunătățește rapid. Pentru informații detaliate privind metodologia, a se vedea Proiectul de raport comun privind ocuparea forței de muncă pentru 2019, COM(2018) 761 final.
NEET: tineri care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare; VDBG: venitul disponibil brut al gospodăriilor.

În România se înregistrează una dintre cele mai mari rate de părăsire timpurie a școlii și un număr ridicat de persoane expuse riscului de sărăcie sau de excluziune socială. Deși piața forței de muncă afișează rezultate mai bune, nivelul de inactivitate generală și, în special, nivelul de inactivitate a femeilor sunt în continuare preocupante. Competențele disponibile nu țin pasul cu nevoile pieței forței de muncă și modelele de muncă viitoare. Lipsa competențelor de bază în rândul romilor și al persoanelor aflate în situații vulnerabile nu le permite acestora să beneficieze pe deplin de pe urma expansiunii economice și să se integreze pe piața forței de muncă. Modul în care sunt concepute politicile de incluziune socială, disponibilitatea serviciilor sociale și a transferurilor sociale tot nu reușesc pe deplin să scoată oamenii din sărăcie și nu oferă o abordare integrată, care să combine măsuri în materie de ocupare a forței de muncă, sănătate și educație.

Persistă probleme semnificative în ceea ce privește egalitatea de șanse și protecția socială. Inegalitatea de șanse persistă în educație, asistența medicală și accesul la serviciile sociale, zonele rurale fiind afectate în mod disproporționat. Acoperirea teritorială a serviciilor sociale existente variază foarte mult și nu este corelată cu nevoile comunităților. Lipsa unor date consistente pentru elaborarea politicilor și caracterul imprevizibil al calendarelor reformelor împiedică punerea eficace în aplicare și asigurarea unor rezultate durabile.

În schimb, se înregistrează rezultate pozitive în ceea ce privește dezinstituționalizarea copiilor. Abordarea coordonată care face legătura între modificările legislative, mecanismele de finanțare adecvate și sprijinul acordat autorităților locale dă primele rezultate. Tranziția către

sprijinul în cadrul comunității este însoțită de o evaluare individualizată a nevoilor copiilor, iar municipalitățile beneficiază de activități de consolidare a capacităților. Sunt necesare în continuare eforturi suplimentare pentru a asigura disponibilitatea familiilor substitutive la nivelul întregii țări, precum și îmbunătățirea și profesionalizarea competențelor acestora în materie de îngrijire.

([1]) Pilonul european al drepturilor sociale a fost proclamat la 17 noiembrie 2017 de către Parlamentul European, Consiliu și Comisia Europeană. https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_ron

Rata de activitate a femeilor este scăzută, în pofida condițiilor economice în general pozitive. Rata de activitate a femeilor cu vârsta cuprinsă între 20 și 64 de ani este de 63,7 % (cu 20 de puncte procentuale mai scăzută decât rata de activitate a bărbaților). Situația este deosebit de critică pentru femeile tinere și de vârstă mijlocie, a căror rată de inactivitate este cu 5 puncte procentuale mai ridicată decât media UE ([25]), în principal din cauza responsabilităților personale și familiale ([26]) (graficul 4.3.1). Acest lucru se datorează în primul rând integrării scăzute a copiilor cu vârsta cuprinsă între 0 și 3 ani în structuri formale de îngrijire a copiilor (15,7 % în 2017). Lipsa unor măsuri eficiente care să susțină revenirea rapidă a femeilor pe piața forței de muncă agravează și mai mult situația. În regiunile Centru, Sud-Est și Vest, ratele de ocupare a femeilor se situează sub 50 % ([27]). Efectuarea unor investiții suplimentare în structurile de îngrijire a copiilor ar putea spori participarea femeilor la piața forței de muncă.

Graficul 4.3.1: **Populația feminină inactivă, pe motive de inactivitate**

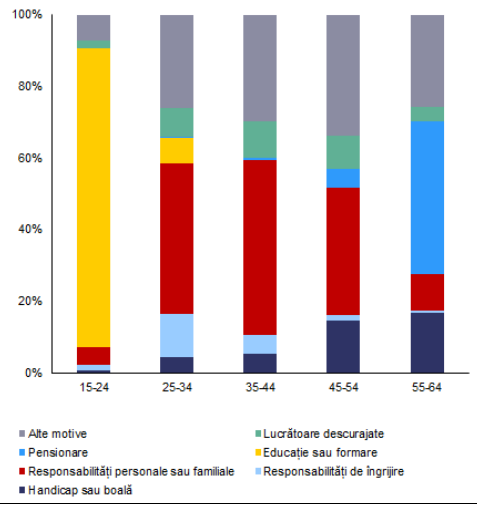

Sursa: Comisia Europeană

Numărul tinerilor care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare este în scădere constantă. Proporția tinerilor care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare a fost de 15,2 % în 2017, în scădere față de 18,1 % în 2015 și de 17,4 % în 2016, dar este în continuare printre cele mai ridicate din UE. Punerea în aplicare a Garanției pentru tineret s-a îmbunătățit într-o oarecare măsură. Proporția beneficiarilor care au acceptat o ofertă în termenul-țintă de 4 luni a crescut semnificativ, de la 25,9 % în 2016 la 40,2 % în 2017. Cu toate acestea, Garanția pentru tineret acoperă doar o mică parte a tinerilor care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare (doar 14 % din tinerii din acest grup cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 de ani sunt înregistrați). Acest lucru revelează activitățile limitate de intervenție de proximitate desfășurate până în prezent și coordonarea ineficace dintre sectorul educației, sectorul de ocupare a forței de muncă și sectorul social. În același timp, emigrația rămâne la un nivel foarte ridicat în rândul tinerilor, România fiind una dintre țările UE cu cel mai mare număr de emigranți cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 de ani (Comisia Europeană, 2018b).

Accesul la piața forței de muncă este deosebit de dificil pentru anumite categorii sociale. Ponderea șomajului de lungă durată în rata totală a șomajului a scăzut de la 50 % în 2016 la 41,4 % în 2017, însă o mare parte a șomerilor din această categorie fie rămân șomeri (73,2 %), fie devin persoane inactive (13,2 %), numai aproximativ una din opt persoane (12,3 %) fiind înregistrată la serviciul public de ocupare a forței de muncă, ceea ce constituie una dintre ratele de înregistrare cele mai scăzute din UE. În același timp, rata de ocupare a persoanelor cu handicap (43,5 %) se situează cu puțin sub media UE (48,1 %). Participarea la piața forței de muncă a persoanelor cu un nivel de instruire scăzut, printre care se numără și persoane din comunitatea romă, este scăzută, numai 46 % dintre acestea fiind active (graficul 4.3.2). Sunt prevăzute o serie de măsuri cofinanțate de Fondul social european, cum ar fi subvenții direcționate pentru ocuparea forței de muncă și consiliere profesională, însă punerea lor în aplicare întârzie.

([25]) Ratele de inactivitate ale femeilor cu vârsta cuprinsă între 25 și 49 de ani sunt de 24,7 % pentru RO și de 19,7 % pentru UE (T3-2018, date Eurostat).

([26]) 43 % dintre femeile cu vârsta cuprinsă între 25 și 34 de ani și 48,7 % dintre cele cu vârsta cuprinsă între 35 și 44 de ani sunt inactive din motive personale sau din cauza responsabilităților familiale (Eurostat).

([27]) Institutul Național de Statistică, date din 2017.

Graficul 4.3.2: **Rata de activitate și rata de ocupare a diverse categorii de populație**

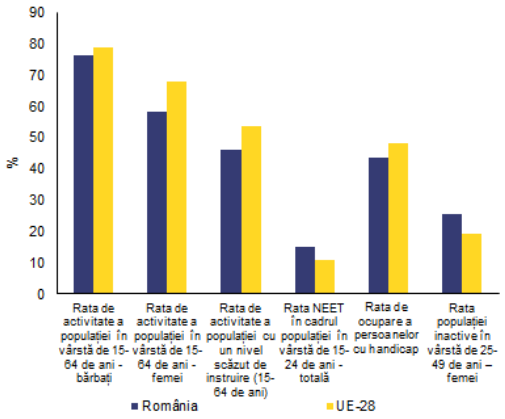

Sursa: Comisia Europeană

Politicile active în domeniul pieței forței de muncă oferă un răspuns limitat la nevoile acestei piețe. Măsurile în vigoare se axează în continuare mai degrabă pe stimulente financiare acordate societăților, decât pe abordări adaptate care să răspundă nevoilor cuprinzătoare ale șomerilor, în special actualizarea competențelor și furnizarea de servicii integrate. În ciuda creșterii cuantumului subvențiilor pentru angajatorii care angajează tineri care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare și alte grupuri vulnerabile, utilizarea măsurilor este lentă, indicând faptul că această politică se bazează pe date limitate. Cu toate acestea, măsura care vizează șomerii cu vârsta de peste 45 de ani și părinții unici susținători ai familiei monoparentale ([28]) prezintă unele rezultate pozitive. Sarcina administrativă excesivă asociată cu accesarea măsurilor din domeniul pieței forței de muncă este în continuare nesoluționată.

Reforma planificată a serviciului public de ocupare a forței de muncă a fost mult întârziată. Serviciul public de ocupare a forței de muncă are o metodă foarte limitată de gestionare a cazurilor. Lipsa integrării serviciilor de ocupare a forței de muncă, a serviciilor sociale și a serviciilor educaționale și cooperarea ineficace cu angajatorii rămân obstacole importante. Întârzierea acumulată în ceea ce privește punerea în aplicare a măsurilor cofinanțate de Fondul social european subminează eficacitatea serviciului, în calitatea sa de intermediar pe piața forței de muncă ce furnizează servicii pentru angajatori și șomeri.

Creșterile salariale sunt mari, în special în sectorul public. După ani de creștere salarială moderată, România prezintă una dintre creșterile cele mai rapide ale salariilor din UE, puternică chiar și pentru o economie în proces de recuperare a decalajelor, confruntată cu rate ridicate ale sărăciei. Între 2011 și 2015, remunerația nominală pe salariat a crescut cu o rată medie anuală de 3,5 %, sub nivelul productivității. Această relație s-a inversat în 2016, când remunerația nominală pe salariat a crescut cu 15 % (graficul 4.3.3). Creșterile ulterioare, cu 12,3 % în 2017 și, conform estimărilor, 13 % în 2018, sunt mult mai rapide decât ritmul care ar corespunde unei rate reale efective de schimb nemodificate sau care ar fi de așteptat având în vedere inflația, creșterea productivității și șomajul. Creșterea salariului brut a fost determinată în principal de sectorul public (a se vedea secțiunea 4.4.1).

Salariul minim a fost din nou majorat în ianuarie 2019, fără un mecanism obiectiv. Printr-o hotărâre de guvern emisă în decembrie 2018, salariul minim a fost majorat de la 1 900 RON (413 EUR) la 2 080 RON (450 EUR) începând din ianuarie 2019. În plus, s-a introdus un salariu minim mai mare, de 2 350 RON (aproximativ 510 EUR) pentru persoanele cu diplomă universitară și, printr-o ordonanță de urgență ulterioară, un salariu minim și mai mare, de 3 000 RON (652 EUR) pentru lucrătorii din sectorul construcțiilor. În urma majorărilor ad-hoc anterioare ale salariului minim, în 2017 unul din trei angajați câștiga salariul minim, o rată de aproape patru ori mai mare decât în 2011 (Inspecția Muncii din România) ([29]).

([28]) Numărul cererilor de subvenții pentru angajare pentru această categorie a crescut de la 334 în ianuarie 2018 (înainte de majorarea subvențiilor) la 3 470 în septembrie 2018.

([29]) În 2017, salariul minim a reprezentat 44,6 % din remunerația lunară medie din industrie, construcții și servicii.

Graficul 4.3.3: **Productivitatea și costul forței de muncă (deflatorul PIB)**

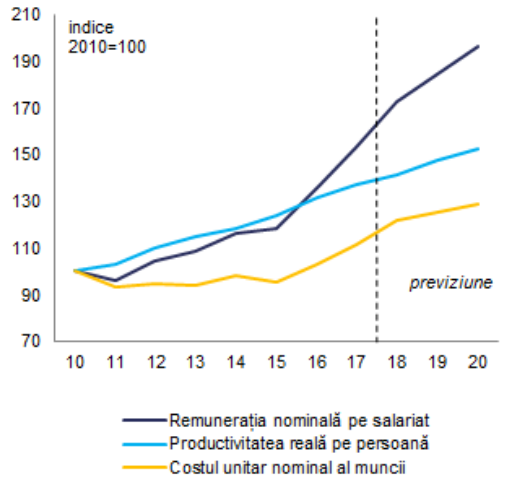

Sursa: Comisia Europeană

Competențele nu evoluează în concordanță cu necesitățile sectoarelor economice în curs de expansiune. 81 % dintre angajatori declară că întâmpină dificultăți în ceea ce privește ocuparea locurilor de muncă vacante. Profilurile cel mai greu de găsit sunt electricieni, sudori, mecanici și ingineri în sectorul chimic, sectorul electric, sectorul construcțiilor civile și sectorul mecanic (Manpower, 2018). Sectorul TIC este în creștere, mulțumită și dezvoltării unor clustere de întreprinderi specializate, și anume în județul Cluj, și prezintă un potențial economic viitor valoros. Cu toate acestea, numărul de români cu vârsta cuprinsă între 20 și 29 de ani care dețin o diplomă în domeniile științei, tehnologiei, ingineriei și matematicii a scăzut de la 16,6 din 1 000 de persoane în 2014 la 14,4 în 2016 (19,1 în UE).Competențele informatice disponibile nu țin pasul cu apariția polurilor TIC, întrucât numai 29 % dintre persoane au competențe digitale de bază sau peste acest nivel (Comisia Europeană, 2018k). Neconcordanța dintre cererea și oferta de competențe reprezintă o problemă suplimentară pentru firmele românești (BEI, 2018).

Actualizarea competențelor populației active ar avea de câștigat de pe urma utilizării unei abordări cuprinzătoare. În prezent, nu este disponibilă nici o evaluare globală a necesităților în materie de competențe și nici o evaluare la nivel de sector economic. Relevanța educației și formării profesionale pentru piața forței de muncă este limitată. S-au luat o serie de măsuri pentru a recunoaște învățarea desfășurată în afara sistemului formal de educație și formare și pentru a orienta noul sistem dual de educație și formare profesională (a se vedea secțiunea 4.3.3), însă există în continuare provocări importante. Alte obstacole importante sunt: (i) oferta limitată de educație și formare non-formală; (ii) participarea limitată la programele de calificare profesională a persoanelor cu un nivel scăzut de calificare[30]; (iii) coordonarea insuficientă între părțile interesate și (iv) un nivel insuficient de monitorizare a sistemului, asigurare a calității și formare a personalului.

Sfera de acoperire a contractelor colective de muncă este redusă, în special la nivel de sector. Potrivit autorităților naționale, aproximativ 15 % dintre angajați aveau contracte colective de muncă în 2017. Delimitarea actuală a sectoarelor nu facilitează negocierile colective la nivel de sector, iar în 2017 era în vigoare numai un singur contract la acest nivel. În 24 dintre cele 30 de sectoare industriale nu există o reprezentare completă a partenerilor sociali capabilă să negocieze un contract colectiv. Autoritățile au inițiat planuri de revizuire a definițiilor sectoarelor economice, dar încă nu s-a ajuns la un acord. Sindicatele consideră că reprezentanții angajaților, care au semnat 8 dintre cele 10 contracte colective existente, nu au fost selectați printr-o procedură transparentă.

Dialogul social este utilizat insuficient pentru a implica în timp util și într-un mod semnificativ partenerii sociali în procesul de elaborare a politicilor și a reformelor. În afara cadrului de negociere colectivă, partenerii sociali nu se angajează într-un dialog voluntar pentru a îmbunătăți condițiile de pe piața forței de muncă. Cea mai mare parte a dialogului social se desfășoară în mod formal, în cadrul Consiliului Economic și Social și al comisiilor de dialog social. Chiar dacă a fost instituit un cadru de dialog și de consultare, stabilitatea și rolul acestor instituții au slăbit în ultimul an.

([30]) Legislația a fost modificată recent pentru a permite persoanelor cu un nivel de instruire foarte scăzut să participe la cursuri de calificare profesională.

4.3.2. POLITICILE SOCIALE

Rata sărăciei a scăzut în 2017, dar rămâne la un nivel foarte ridicat. Unul din trei români este în continuare expus riscului de sărăcie și de excluziune socială. În ciuda unei scăderi cu 2 puncte procentuale față de 2016, sărăcia monetară este una dintre cele mai ridicate din UE, afectând 23,6 % din populația totală în 2017. Principalele cauze ale sărăciei sunt inactivitatea, nivelul scăzut de instruire, transmiterea sărăciei de la o generație la alta și lipsa mobilității interregionale. Nivelurile de sărăcie și de excluziune socială din zonele rurale sunt de două ori mai mari decât cele din orașe (graficul 4.3.4). Grupurile vulnerabile din zonele rurale (copiii, persoanele cu handicap, membrii comunității rome și persoanele în vârstă) se confruntă cu rate deosebit de ridicate ale sărăciei. În plus, România are cea mai mare rată a sărăciei persoanelor încadrate în muncă din UE (17,4 %).

Inegalitatea veniturilor rămâne ridicată, cu disparități regionale și de gen. În pofida unei scăderi considerabile față de nivelul maxim înregistrat în 2015, inegalitatea veniturilor rămâne cu mult peste media UE. Conform tabloului de bord social care însoțește Pilonul european al drepturilor sociale, veniturile deținute de segmentul superior de 20 % din populație sunt de 6,5 ori mai mari decât cele deținute de segmentul inferior de 20 % din populație (UE: 5,1) (Eurostat). Niveluri ridicate ale inegalității veniturilor se înregistrează în special în rândul populației în vârstă de muncă și sunt determinate mai degrabă de faptul că persoanele mai sărace sunt relativ mai sărace, decât de faptul că persoanele mai bogate devin relativ mai bogate. Rata sărăciei persoanelor încadrate în muncă este de cinci ori mai mare în cazul lucrătorilor cu un nivel scăzut de instruire decât în cazul absolvenților de studii superioare. Bărbații sunt mai expuși la acest risc decât femeile, însă în cazul acestora din urmă, probabilitatea de a fi inactive este de două ori mai mare decât în cazul bărbaților (a se vedea secțiunea 4.3.1).

Graficul 4.3.4: **Persoanele expuse riscului de sărăcie sau de excluziune socială, pe grade de urbanizare**

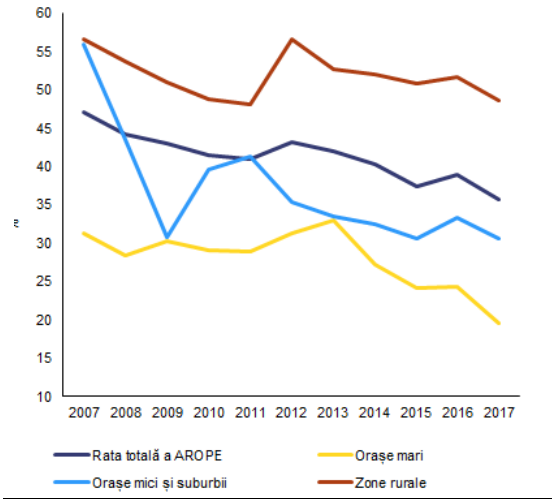

Sursa: Comisia Europeană

Din cauza inegalității de șanse, copiii care trăiesc în sărăcie sunt susceptibili să rămână săraci și în viața adultă. România are cel mai mare procent de copii care trăiesc în sărăcie din UE. Riscul de sărăcie în rândul copiilor este corelat indirect cu nivelul de instruire al părinților, iar această corelație s-a accentuat în 2017. În plus, se preconizează că, din cauza deficiențelor sistemelor de învățământ și de sănătate, copiii născuți în prezent vor intra pe piața forței de muncă cu doar 60 % din potențialul lor real, cel mai scăzut nivel din UE ([31]). În comparație cu media UE, familiile cu venituri scăzute declară că au dificultăți financiare mai mari în ceea ce privește asigurarea educației copiilor. Oferta existentă de servicii publice și sistemul de învățământ nu reușesc să soluționeze această problemă. Inegalitățile din ce în ce mai mari de șanse afectează și alte grupuri vulnerabile, cum ar fi tinerii adulți și comunitatea romă.

Persoanele cu handicap beneficiază de sprijin limitat pentru a duce o viață independentă și a-și găsi un loc de muncă. Îngrijirea persoanelor cu handicap se axează în principal pe furnizarea de asistență medicală, și nu pe facilitarea unei vieți active independente. Copiii din această categorie au acces limitat la structurile preșcolare și abandonează studiile cu o frecvență de două ori mai mare decât alți copii. Sistemul de educație nu îi pregătește suficient pentru a duce o viață

([31]) Indicele capitalului uman 2018, Banca Mondială.

independentă. S-au stabilit cote de angajare pentru a stimula încadrarea în muncă a persoanelor cu handicap, însă această reformă nu a fost însoțită de politici active suficiente și bine direcționate în domeniul pieței forței de muncă. Lipsa de sinergii între prestațiile relevante și serviciile sociale și de ocupare a forței de muncă de la nivelul comunității agravează și mai mult situația. Este în curs de elaborare un proiect specific cofinanțat de Fondul social european, care vizează sporirea capacității de inserție profesională a persoanelor cu handicap. Pregătirea dezinstituționalizării adulților cu handicap este abia la început, primele rezultate vizibile fiind așteptate în 2021.

Se constată foarte puține progrese în ceea ce privește situația comunității rome. O parte a comunității rome locuiește în așezări improvizate, neigienice și nereglementare. Opt din zece romi trăiesc într-o casă fără apă curentă și doar unul din doi are asigurare medicală. Lipsa documentelor de identificare și/sau a actelor de proprietate îi împiedică pe unii romi să aibă acces la serviciile publice și să își revendice drepturile. Punerea în aplicare a Strategiei naționale de incluziune a romilor este afectată de faptul că coordonarea dintre ministerele de resort nu este întotdeauna o prioritate. Platforma națională pentru romi nu a fost încă pusă în aplicare. Mai multe proiecte de incluziune a romilor prin intermediul unor măsuri integrate, cofinanțate de Fondul social european, sunt în curs de desfășurare. Cu toate acestea, durabilitatea măsurilor este problematică, deoarece proiectele existente sunt fragmentate și se bazează în mare măsură pe finanțare externă.

Conform Pilonului european al drepturilor sociale, transferurile sociale au un impact redus asupra reducerii sărăciei și a inegalității veniturilor. Cheltuielile publice cu transferurile sociale sunt scăzute (graficul 4.3.5). Acest lucru contribuie la impactul general scăzut al sistemului fiscal și de securitate socială asupra inegalității veniturilor (graficul 4.1.3). Indicatorul social de referință utilizat ca bază pentru calcularea majorității prestațiilor sociale nu a fost actualizat de la introducerea sa în 2008 și s-a depreciat considerabil în raport cu salariul minim: dacă în 2008 era aproape egal cu acesta, în 2018 a fost de aproximativ cinci ori mai mic. Ca urmare, pentru persoanele cu o intensitate scăzută și foarte scăzută a muncii, ratele sărăciei au crescut cu jumătate din 2010 până în prezent. Impactul transferurilor sociale asupra reducerii inegalității veniturilor este, de asemenea, scăzut.

Graficul 4.3.5: **Capacitatea redistributivă a transferurilor sociale**

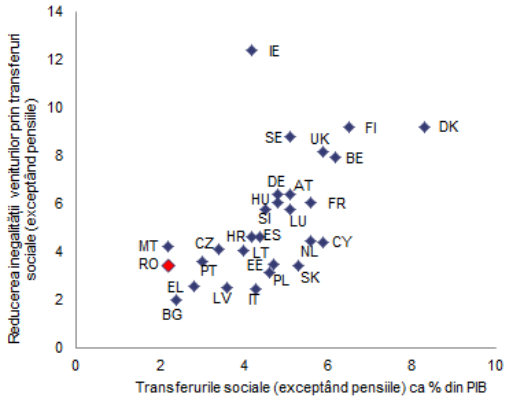

(1) Din transferurile sociale sunt excluse pensiile. (2) Inegalitatea veniturilor se măsoară prin coeficientul Gini. Valoarea 0 corespunde unei egalități perfecte (aceleași venituri pentru toți), iar 100 corespunde unei inegalități maxime (toate veniturile sunt distribuite unei singure persoane și restul nu au nimic).
Sursa: Comisia Europeană

Reforma privind venitul minim de incluziune nu a fost încă finalizată. Venitul minim garantat acordat în România este unul dintre cele mai insuficiente din UE ([32]). În 2016 a fost adoptată o lege menită să crească gradul de acoperire și de adecvare a prestațiilor și să le combine cu măsuri de activare. Intrarea sa în vigoare a fost însă amânată pentru aprilie 2019 și este încă incertă. Între timp, autoritățile naționale au asociat sistemului actual de venit minim garantat măsuri de activare mai ferme și reducerea prestațiilor. În urma ajustării, beneficiarii de asistență socială care refuză un loc de muncă își pierd prestația socială timp de un an. Pe de altă parte, aceștia pot cumula venitul minim garantat cu veniturile obținute din activități sezoniere incluse în planul municipalității.

Securitatea socială pentru lucrătorii atipici este inadecvată. Unul din trei lucrători atipici este expus riscului de deprivare materială severă. În plus, lucrătorii care desfășoară o activitate independentă și cei care muncesc cu fracțiune de

([32]) Conform Cadrului de analiză comparativă privind prestațiile de venit minim, realizat în cadrul Comitetului pentru protecție socială. Pentru detalii, a se vedea Proiectul de raport comun privind ocuparea forței de muncă pentru 2019, COM(2018) 761 final.

normă, persoanele cu un nivel scăzut de calificare și cele care locuiesc în zone rurale sunt cele mai expuse riscului de sărăcie a persoanelor încadrate în muncă, în comparație cu alți angajați. Lucrătorii zilieri și sezonieri nu au acces formal la drepturile de securitate socială care acoperă șomajul, maternitatea, accidentele și accidentele de muncă (Comisia Europeană, 2018n).

Numărul mare de cazuri în care condițiile de locuit sunt precare împiedică incluziunea socială. Una din șapte gospodării se confruntă cu o problemă gravă în ceea ce privește locuința (de exemplu umiditatea sau lipsa instalațiilor sanitare) ([33]). Rata generală a condițiilor precare de locuit este cea mai ridicată din UE. Locuințele din România sunt de calitate inferioară, ineficiente din punct de vedere energetic și în curs de degradare din cauza lipsei de întreținere (Housing Europe, 2017). Au nevoie acută de locuințe mai ales copiii postinstituționalizați, victimele violenței domestice și persoanele care suferă de boli mintale. Politicile în domeniul locuințelor sociale sunt descentralizate fără să existe un cadru strategic, ceea ce agravează sărăcia în zonele deja sărace. Prin intermediul unor măsuri cofinanțate de Fondul social european se acordă sprijin unui număr de aproximativ 260 de comunități vulnerabile, dar nu sunt incluse toate grupurile vulnerabile.

Serviciile sociale au o distribuție teritorială inegală și o acoperire și o calitate insuficiente. Potrivit Ministerului Muncii și Justiției Sociale, numai aproximativ 20 % din unitățile administrativ-teritoriale au servicii sociale autorizate. De obicei, serviciile sunt concentrate în jurul unor zone mai bogate sau urbane, deși ele sunt cele mai necesare în zonele și regiunile mai sărace, rurale ([34]). Unele grupuri vulnerabile se confruntă cu o lipsă acută de servicii, de exemplu persoanele fără adăpost, tinerii dezinstituționalizați și persoanele în vârstă. Lipsa de asistenți sociali, în special în zonele rurale, agravează această problemă. Accesul la această profesie este costisitor și laborios ([35]). Coordonarea dintre nivelurile local, județean și național este ineficace, nu în ultimul rând din cauza distribuției fragmentate a competențelor și a responsabilităților. La nivel județean și local nu există o legătură directă între finanțare și nevoi. Subfinanțarea prestatorilor de servicii privați afectează continuitatea serviciilor la nivel local, întrucât peste două treimi din prestatorii actuali nu sunt publici. Utilizarea metodelor de finanțare alternative, inclusiv a voluntariatului și a sponsorizărilor, este scăzută, deoarece stimulentele juridice existente sunt percepute drept insuficiente (a se vedea secțiunea 4.4).

Integrarea serviciilor progresează într-un ritm lent. Serviciile sociale, de ocupare a forței de muncă, de sănătate și de educație sunt slab integrate, limitând eficacitatea măsurilor de activare și înrăutățind condițiile sociale. În a doua jumătate a anului 2018 a început punerea în aplicare a unui proiect specific, cofinanțat de UE, care vizează introducerea unor echipe integrate ([36]) în 139 de comunități marginalizate. În cadrul proiectului se vor elabora metodologii integrate de gestionare a cazurilor care pot fi extinse la nivel național și se prevede o colaborare mai strânsă cu serviciile de ocupare a forței de muncă.

Pensiile pentru limită de vârstă au crescut, însă unele probleme structurale sunt în continuare nesoluționate. Persoanele în vârstă au rate mai scăzute ale sărăciei decât alte grupuri. Datorită majorărilor semnificative care depășesc ceea ce prevedea mecanismul standard de indexare, pensia medie pentru limită de vârstă din asigurările sociale de stat a crescut cu 10,0 % în 2017 și cu 9,4 % în 2018 ([37]). Legea pensiilor adoptată în decembrie 2018 va spori adecvarea pensiilor, dar și costurile bugetare (a se vedea secțiunea 4.1.3). O serie de probleme structurale care afectează adecvarea pensiilor rămân nesoluționate. Vârsta medie efectivă de pensionare este apropiată de media UE. Cu toate acestea, deoarece vârsta de pensionare nu este aceeași pentru femei și pentru bărbați, iar femeile contribuie o perioadă mai

([33]) Institutul Național de Statistică, 2017.

([34]) Potrivit Ministerului Muncii și Justiției Sociale, peste jumătate din prestatorii de servicii sociale sunt situați în orașe cu peste 100 000 de locuitori.

([35]) După absolvirea studiilor, toți asistenții sociali trebuie să se înregistreze și să obțină un certificat de la Colegiul Național al Asistenților Sociali, o entitate neguvernamentală care gestionează un registru național al asistenților sociali.

([36]) Echipele municipale vor fi alcătuite din asistenți sociali, asistenți medicali comunitari și consilieri școlari de la nivel județean.

([37]) Sursa: Casa Națională de Pensii Publice. Aceste rate de creștere exclud anumite sisteme de pensii speciale, cum ar fi pensiile pentru limită de vârstă ale agricultorilor, ale militarilor, ale avocaților și ale preoților. Incluzând și aceste categorii, ratele de creștere sunt de 12,3 % în 2017 și de 9,6 % în 2018 (cea din urmă fiind o estimare).

scurtă, există un decalaj considerabil de pensii între bărbați și femei.

Sectorul îngrijirii de lungă durată nu este pregătit să facă față îmbătrânirii rapide a populației. România se confruntă cu una dintre cele mai rapide rate de îmbătrânire din UE, dar această tendință nu este luată în considerare pe deplin în cursul elaborării politicilor actuale sau al realizării previziunilor privind nevoile pe termen lung. În 2016, centrele de îngrijire pentru persoanele în vârstă au acoperit doar 1 % din populația în vârstă de peste 75 de ani. Există foarte puține servicii de îngrijire la domiciliu și pe timpul zilei, iar cele care există sunt de obicei în apropierea zonelor cu venituri mai mari. Pentru ca România să țină pasul cu rata de îmbătrânire a populației sale, sunt necesare investiții suplimentare.

4.3.3. EDUCAȚIE

Sistemul de învățământ este subfinanțat, iar capacitățile administrative necesare pentru modernizarea acestuia trebuie să fie consolidate. Dobândirea de competențe de bază ([38]) și digitale ([39]) este împiedicată de probleme semnificative. Investițiile pentru educație sunt printre cele mai scăzute din UE (3,7 % din PIB față de 4,7 %). Acest decalaj este deosebit de relevant la nivelurile învățământului preșcolar și primar ([40]), care sunt esențiale pentru prevenirea părăsirii timpurii a școlii, asigurarea egalității de șanse și evitarea inegalităților mai târziu în viață. Măsurile legislative recente amână până în 2022 punerea în aplicare a cerinței legale de a aloca anual echivalentul a 6 % din PIB pentru educație. Acest prag nu a fost atins niciodată. Planificarea strategică, alinierea monitorizării sistemului la prioritățile educaționale și îmbunătățirea utilizării rezultatelor la nivel central, la nivel județean și la nivel de școală prezintă probleme (OCDE, 2017).

Se înregistrează întârzieri în ceea ce privește modernizarea rețelei de școli și optimizarea în vederea abordării tendințelor demografice. Numărul copiilor din învățământul preuniversitar a scăzut cu 14 % între 2007 și 2017 (în acest procent nu sunt incluși copiii din creșe). Potrivit unei analize recente, 10 % dintre școli sunt supraaglomerate, în timp ce 58 % au capacități excedentare([41]). 38 % dintre școlile din mediul rural au toalete exterioare, fără apă curentă și canalizare, față de 7 % în mediul urban. Frecvent, școlile duc lipsă de laboratoare și biblioteci, iar autobuzele școlare nu sunt suficiente. Întreținerea și renovarea periodice sunt rămase în urmă din cauza lipsei de finanțare din partea autorităților locale. 58,5 % dintre grădinițe au capacități excedentare.

Dobândirea de competențe cognitive este împiedicată de participarea redusă la structuri de educație și îngrijire timpurie de calitate. Rata de participare a copiilor cu vârsta cuprinsă între 4 ani și vârsta de începere a învățământului primar obligatoriu este mai mică decât media UE (88 % față de 95 % în 2016). Participarea la structurile de educație preșcolară este deosebit de scăzută în zonele rurale ([42]) și în rândul romilor ([43]). Numai 15,7 % dintre copiii cu vârsta cuprinsă între 0 și 3 ani sunt înscriși la creșă (UE: 34 %), inclusiv din cauza lipsei de creșe. Ministerul Educației elaborează în prezent standarde de costuri și de calitate, programele de învățământ necesare, precum și cursurile de formare a personalului specializat. Se desfășoară și activități finanțate de UE, dar acestea se confruntă cu întârzieri.

Rata de părăsire timpurie a școlii rămâne foarte ridicată, ceea ce împiedică dobândirea unor competențe înalte. Rata persoanelor care au părăsit timpuriu sistemul de învățământ și de formare profesională a fost de 18,1 % în 2017, cu aproape 8 puncte procentuale peste media UE. Acest indicator este deosebit de ridicat în zonele rurale (27,1 %) și în rândul populației rome (77 %, FRA, 2016). Proporția copiilor neșcolarizați

([38]) În pofida eforturilor de introducere a unei programe școlare bazate pe competențe, aproape 40 % dintre adolescenți nu au competențe de bază la citire, la matematică sau la științe.

([39]) S-au adoptat măsuri pentru îmbunătățirea competențelor digitale în școli (Comisia Europeană, 2018e), dar numai 52 % dintre tinerii cu vârsta cuprinsă între 16 și 19 ani au competențe digitale de bază sau peste acest nivel.

([40]) În 2016, Romania a investit echivalentul a 0,7 % din PIB în învățământul preșcolar și primar, în timp ce media UE este de 1,5 %.

([41]) 46 % în zonele urbane și 63 % în zonele rurale.

([42]) 97,4 % în zonele urbane față de 85 % în zonele rurale în 2016-2017 (Institutul Național de Statistică).

([43]) Doar 38 % dintre copiii romi merg la grădiniță (FRA, 2016).

rămâne ridicată ([44]). Nu există încă o abordare integrată pentru prevenirea părăsirii timpurii a școlii, ci se întreprind doar eforturi sporadice de îmbunătățire a calității învățământului în școlile cu rate ridicate ale abandonului școlar. În 2018 a început un proiect care vizează instituirea unui sistem de avertizare timpurie pentru identificarea elevilor expuși riscului de abandon școlar. Accesul la programele de tip „a doua șansă" este insuficient, iar modul în care sunt concepute acestea nu este adaptat la nevoile cursanților adulți. Furnizarea de servicii de orientare profesională este limitată.

Capacitatea cadrelor didactice de a aplica o abordare centrată pe elevi nu este dezvoltată suficient. Formarea inițială a cadrelor didactice nu se axează suficient pe problemele care pot apărea în clasă, printre care se numără și sprijinirea copiilor cu dificultăți de învățare sau a copiilor expuși riscului de abandon școlar. Fondul social european cofinanțează recalificarea profesorilor pentru a susține noua programă de învățământ bazată pe competențe. Cu toate acestea, aplicarea unei abordări centrate pe elevi în învățământ nu este generalizată. Cadrele didactice din zonele rurale sunt mult mai susceptibile să nu aibă calificările necesare. În plus, modelul de finanțare a școlilor și gradațiile de merit pentru profesori nu sunt orientate suficient către îmbunătățirea rezultatelor școlilor și elevilor defavorizați.

Sistemul de învățământ nu reușește să compenseze dezavantajele socioeconomice, ci perpetuează inegalitățile de venituri, care sunt deja semnificative. Statutul socioeconomic al părinților influențează în mare măsură rezultatele școlare (PISA, 2016). Tranziția către învățământul liceal este deosebit de dificilă pentru elevii din grupuri vulnerabile și pentru cei care locuiesc în zone rurale, în principal din cauza costurilor financiare ale studiilor în zonele urbane în care se află cele mai multe licee și școli profesionale. Incluziunea romilor în educație este o provocare semnificativă, inclusiv din cauza calității slabe a învățământului în școlile în care majoritatea elevilor sunt romi.

([44]) În anul școlar 2016/2017, rata brută de școlarizare a fost de 89 % în învățământul primar și de 91 % în învățământul gimnazial.

Este în curs de introducere un sistem dual de educație și formare profesională, în încercarea de a remedia lipsa de personal calificat. În septembrie 2017, peste 2 400 de elevi (echivalentul a 8 % dintre elevii din școlile profesionale) erau înscriși în sistemul de învățământ dual, adică un sistem de învățământ care cuprinde un parteneriat cu angajatori. Se au în vedere măsuri de revizuire a programei de învățământ pentru educația și formarea profesională, a calificărilor profesionale și a standardelor de formare. Cu toate acestea, învățământul profesional este considerat în continuare de către elevi și părinți o opțiune secundară. Mai mult, rata de ocupare a absolvenților recenți ai sistemului de educație și formare profesională rămâne relativ scăzută (67 % în 2017, față de media UE de 77 %), ceea ce înseamnă că relevanța lor pentru piața forței de muncă este problematică. Angajatorii se plâng de competențele depășite ale absolvenților sistemului de educație și formare profesională, inclusiv din cauza echipamentelor și a metodelor de predare depășite. De asemenea, aceștia declară că sarcina administrativă pentru participarea la programele duale de educație și formare profesională este considerabilă.

Învățământul superior nu este aliniat suficient la piața forței de muncă. Deși rata de absolvire a învățământului terțiar s-a dublat în ultimul deceniu, aceasta rămâne scăzută (26 % în 2017, față de media UE de 40 %). Numărul de absolvenți în domeniile științei, tehnologiei, ingineriei și matematicii este scăzut, inclusiv din cauza participării scăzute la învățământul superior. Numai 4 % dintre noii studenți au părinți cu un nivel de instruire scăzut. Angajatorii declară că absolvenții care intră pe piața forței de muncă au competențe prea teoretice și că acestora le lipsesc adesea competențele non-tehnice esențiale, printre care se numără soluționarea problemelor, munca în echipă și comunicarea. Mai multe universități din România au început să ofere câteva cursuri online ([45]).

4.3.4. POLITICILE DIN DOMENIUL SĂNĂTĂȚII

În ciuda îmbunătățirilor recente, sănătatea populației se situează în continuare sub media UE. Speranța de viață la naștere era de 75,3 ani în

([45]) https://www.mooc-list.com/countries/romania

2016, comparativ cu 81 de ani pentru UE ([46]). Rata mortalității evitabile, și anume decesele care ar fi putut fi evitate prin acordarea unei asistențe medicale de calitate optimă, a fost de două ori și jumătate mai mare decât rata globală din UE în 2015 și nu converge către nivelul UE ([47]). Printre inițiativele în curs se află o serie de campanii de depistare a bolilor oncologice și cardiovasculare și o inițiativă legislativă privind vaccinarea. În plus, actualul plan multianual național promovează diverse inițiative în materie de viață sănătoasă.

Cheltuielile cu asistența medicală sunt relativ scăzute, iar deficitul de personal reprezintă în continuare o problemă. Cheltuielile cu asistența medicală preventivă au crescut ușor în ultimii ani, de la 1,3 % din bugetul public de sănătate în 2011 la 1,6 % în 2016. Cu toate acestea, coordonarea măsurilor preventive și a finanțării nu progresează suficient de repede. Furnizarea de echipamente medicale esențiale pentru diagnostic și tratament este foarte scăzută, în special în spitale, în ciuda numărului ridicat de paturi de spital. În plus, acoperirea medicamentelor de ultimă generație cu costuri ridicate, în special în domeniul tratării cancerului, rămâne limitată, în pofida îmbunătățirilor recente. Deficitul de personal medical, asociat cu emigrarea masivă a forței de muncă, pune probleme pentru funcționarea corespunzătoare a sistemului de sănătate. În 2016, în România erau 56 000 de medici, număr care, calculat pe cap de locuitor, situa România pe antepenultima poziție în UE. În 2013, peste o cincime din numărul total al medicilor români lucrau în străinătate (Banca Mondială, 2018). Majorările recente ale salariilor din sectorul sănătății publice ar putea duce la o mai mare retenție a forței de muncă, în special în combinație cu măsuri complementare de îmbunătățire a condițiilor de muncă.

([46]) Datele Eurostat privind mortalitatea generală.
([47]) Datele Eurostat privind cauzele deceselor.

Graficul 4.3.6: **Cheltuielile cu asistența medicală, pe stat membru, 2016**

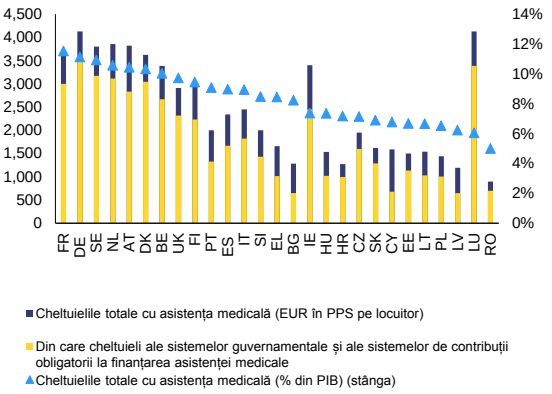

(1) Datele pentru Danemarca, Cipru, Luxemburg, Țările de Jos, Slovenia, Slovacia și Finlanda se referă la 2015; nu există date pentru Malta.
Sursa: Sistemul Eurostat de conturi de sănătate.

Rata nevoilor de asistență medicală nesatisfăcute rămâne ridicată, în special în cazul grupurilor vulnerabile. În pofida îmbunătățirilor din ultimii ani, în ceea ce privește accesibilitatea asistenței medicale se raportează diferențe mari între diferite grupuri, precum și între zonele urbane și cele rurale. Rata nevoilor de asistență medicală nesatisfăcute din cauza distanței mari până la o unitate medicală a fost a treia ca mărime din UE în 2017 ([48]). Practica larg răspândită a plăților informale reprezintă un obstacol semnificativ în calea accesului la asistența medicală. Guvernul a luat măsuri pentru a promova transparența și guvernanța, inclusiv prin crearea unui mecanism de feedback din partea pacienților. Nu este încă disponibilă o evaluare cuprinzătoare a rezultatelor.

Sistemul de sănătate este caracterizat de ineficiență și de accesibilitate limitată. A crescut gradul de utilizare a asistenței medicale ambulatorii (de exemplu chirurgia de zi) în spitale. Recent, s-au luat măsuri juridice și financiare pentru a stimula utilizarea asistenței medicale ambulatorii în spitale și a serviciilor ambulatorii specializate în afara spitalelor. Cu toate acestea, progresele în ceea ce privește trecerea la asistența medicală ambulatorie rămân la un nivel scăzut. Modul actual de repartizare a competențelor între serviciile medicale ar putea duce la o acoperire insuficientă a serviciilor de asistență medicală, în

([48]) Date din Sondajul Eurostat referitor la venituri și la condițiile de viață.

special în zonele rurale și în comunitățile marginalizate. Este în curs de pregătire construirea primelor trei din cele opt noi spitale regionale de urgență planificate. Cu toate acestea, există în continuare probleme legate de punerea în aplicare și de buget pentru construirea acestor spitale. În cursul eforturilor de planificare pregătitoare trebuie să se acorde atenția cuvenită integrării acestor spitale în sistemele regionale de trimitere. Acest lucru ar permite o alocare optimizată între asistența medicală primară, secundară și terțiară.

Îmbunătățirea asistenței medicale comunitare, deși foarte necesară, prezintă întârzieri. Realizarea centrelor de asistență medicală comunitară care oferă îngrijiri integrate a suferit întârzieri suplimentare. Îmbunătățirea asistenței medicale comunitare ar putea reduce nivelul actual ridicat al spitalizărilor evitabile pentru „bolile care se pretează la asistența medicală ambulatorie", cum ar fi diabetul și hipertensiunea (OCDE, 2018a). Scăderea continuă a proporției listelor de pacienți înscriși la medicii de familie ([49]) sugerează capacitatea în scădere a sistemului de sănătate de a monitoriza pacienții în cadrul asistenței medicale primare. Diversele măsuri de politică planificate pentru a stimula adoptarea soluțiilor de e-sănătate în cadrul sistemului de sănătate continuă să fie întârziate, inclusiv trecerea la o utilizare complet funcțională a dosarelor electronice de sănătate.

Accesul la îngrijirea de lungă durată, recuperare și îngrijiri paliative este deficitar. Nu au fost soluționate preocupările persistente legate de accesul pacienților la servicii de recuperare (OMS, 2016), servicii care le facilitează, de regulă, pacienților ieșirea din spital în condiții optime în urma unei intervenții chirurgicale. Asistența de recuperare este furnizată în condiții ambulatorii și de spitalizare, însă accesul la o astfel de îngrijire nu este adecvat, iar listele de așteptare sunt lungi. Acoperirea și cheltuielile publice cu îngrijirea de lungă durată din România sunt printre cele mai scăzute din UE; în 2014, au fost acoperite numai 7,9 % din nevoile de îngrijiri paliative.

([49]) Fondul Național de Asigurări de Sănătate, Raportul de activitate pe 2017.

4.3.5. INVESTIȚIILE

Investițiile sporite în competențe, educație și formare, asistență medicală și incluziune socială sunt importante pentru îmbunătățirea productivității și a creșterii favorabile incluziunii pe termen lung. Principalele obstacole din calea efectuării de investiții de către întreprinderi includ emigrarea masivă a forței de muncă și lipsa de personal calificat, situația demografică nefavorabilă și disparitățile regionale. Acest lucru indică necesitatea de a investi în educația preșcolară și în prevenirea părăsirii timpurii a școlii, de a îmbunătăți calitatea și caracterul incluziv al învățământului și de a corela programele de învățământ (în special cele aferente educației și formării profesionale și învățământului terțiar) cu nevoile de pe piața locală și regională a forței de muncă, anticipând mai bine noile cerințe în materie de competențe și introducând posibilități mai flexibile de perfecționare și reconversie profesională. Asigurarea unei creșteri durabile necesită, de asemenea, investiții corespunzătoare în incluziunea socială, mai precis prin sprijinirea unei game largi de măsuri de incluziune activă, prin dezinstituționalizarea copiilor și a adulților cu handicap, precum și prin extinderea accesului la servicii sociale, de educație și de asistență medicală integrate, în special pentru copiii expuși riscului de sărăcie și grupurile vulnerabile. De asemenea, este important să se acorde atenția cuvenită disparităților geografice în ceea ce privește disponibilitatea și calitatea acestor servicii.

4.4. REFORMELE ÎN DOMENIUL COMPETITIVITĂȚII ȘI INVESTIȚIILE

4.4.1. COMPETITIVITATEA ȘI POZIȚIA EXTERNĂ (*)

Costurile forței de muncă au depășit din ce în ce mai mult evoluțiile productivității. Costurile unitare ale muncii (CUM) prezintă o creștere accelerată. Costurile unitare nominale ale muncii și-au început creșterea accelerată în 2016 (graficul 4.4.1), crescând cu 8,5 % în 2016, cu 8 % în 2017 și, conform estimărilor, cu 9,3 % în 2018. Această accelerare a fost determinată exclusiv de remunerația pe salariat, care, în termeni nominali, a crescut cu un procent de două cifre începând din 2016. Evoluțiile în materie de productivitate au atenuat doar parțial acest impact. Productivitatea muncii pe persoană a crescut cu 6 % în 2016, cu 4,3 % în 2017 și, conform estimărilor, cu 3,3 % în 2018, cu mult peste nivelul țărilor cu o situație similară din regiune. Nivelul productivității muncii este de aproximativ două treimi din media UE.

Graficul 4.4.1: **Costurile unitare nominale ale muncii, defalcarea creșterii**

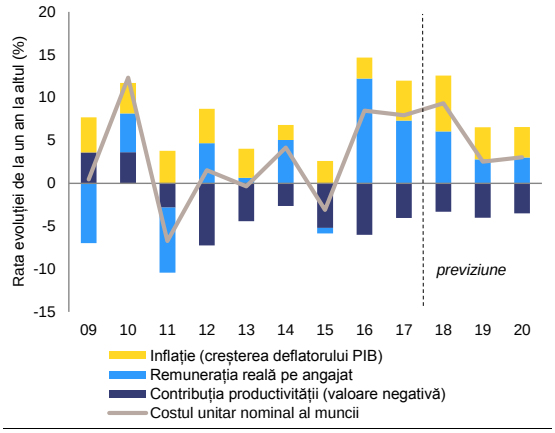

Sursa: Comisia Europeană

Până în prezent, creșterea costurilor unitare nominale ale muncii provine în principal din sectorul public. În general, costurile unitare ale muncii au crescut cu aproape 70 % între 2014 și 2017. O creștere mai puternică și mai accelerată s-a înregistrat în sectorul public, în care costurile unitare ale muncii au crescut cu 27,5 % în 2016 și, respectiv, 20,7 % în 2017 (a se vedea secțiunea 1). În alte sectoare, costurile unitare ale muncii au înregistrat o creștere mai moderată, dar cele din sectorul construcțiilor cunoscuseră deja o creștere semnificativă în 2017 (14,6 %), în timp ce cele din industrie, principalul sector exportator al României, au crescut cu mult mai puțin, și anume cu 7,5 % în 2016 și cu 3,6 % în 2017.

Graficul 4.4.2: **Evoluția costurilor unitare ale muncii pe sectoare**

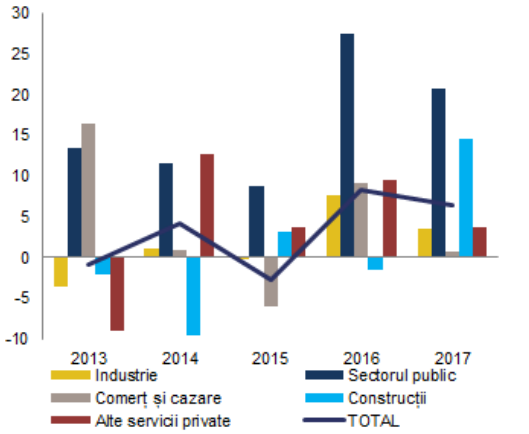

Sursa: Comisia Europeană

Creșterea remunerației nominale pe angajat provine în principal din salariile din sectorul public, dar este semnificativă și în sectorul privat. Conform estimărilor, în sectorul public, remunerația pe angajat a crescut cu o medie anuală de peste 20 % în ultimii 3 ani, în timp ce în sectorul privat, aceasta a crescut în medie cu aproximativ 10 %. O decuplare similară a salariilor din sectorul public față de salariile din sectorul privat a avut loc în perioada premergătoare crizei din 2009, ducând la o corecție puternică în anii următori (graficul 4.4.3). Nivelurile salariale din sectorul public și cel privat diferă substanțial, salariile din sectorul public fiind cu 34 % mai mari decât salariile din sectorul privat. Aceste diferențe nu pot fi explicate doar prin structura diferită a competențelor din sectoarele respective.

Graficul 4.4.3: **Evoluția salariilor din sectorul public și din sectorul privat**

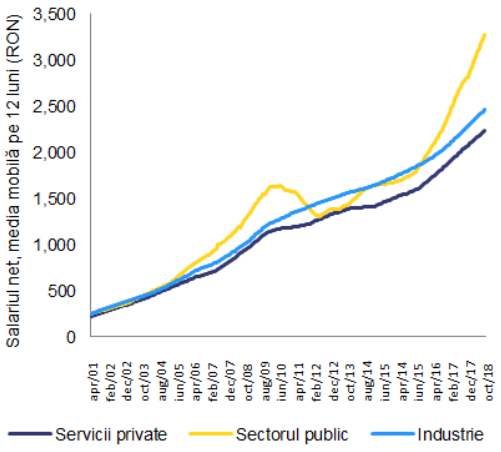

Sursa: Institutul Național de Statistică

Efectele secundare ale creșterii salariilor din sectorul public asupra sectorului privat pot afecta și mai mult competitivitatea. Evoluția costurilor unitare ale muncii din sectorul comercial (în cazul României, în principal industria și TIC) a fost mult mai moderată decât în ansamblul economiei. Acest lucru a atenuat presiunea asupra competitivității prin costuri a României și a sprijinit performanța foarte puternică a exporturilor din ultimii ani (graficul 4.4.4). Cu toate acestea, evoluțiile salariale din sectorul public pot să se răsfrângă asupra altor sectoare, generând pierderi suplimentare în materie de competitivitate. Datele empirice sugerează că sectorul public din România joacă un rol principal în ceea ce privește dinamica salariilor, creșterile salariale din sectorul public conducând în cele din urmă la creșteri mai mici și neproporționale ale salariilor din sectorul comercial privat, care, la rândul lor, sunt complet adaptate de sectorul necomercial. Se estimează că o creștere cu 10 % a salariilor din sectorul public duce la o creștere cu 6,6 % a salariilor din sectorul comercial (Biea et al, 2019). O serie de date suplimentare sugerează că o creștere cu 10 % a salariilor din sectorul public duce la o creștere medie anuală cu 3,5 % a salariilor din industrie (BNR, 2016).

Profitabilitatea firmelor a rămas solidă, în ciuda creșterii recente a costurilor unitare ale muncii. Profitabilitatea s-a deteriorat în urma crizei în toate sectoarele, dar s-a îmbunătățit începând din 2013. Cele mai recente date disponibile, și anume din 2016, indică rate solide ale profitului în domeniul construcțiilor, al industriei prelucrătoare și al comerțului cu amănuntul. Această situație reflectă faptul că, până în 2016, creșterea costului muncii în sectorul privat a fost relativ scăzută. De atunci însă, costurile muncii au crescut mai rapid. Majorările repetate ale salariului minim, cu efecte indirecte suplimentare asupra grilei de salarizare, împreună cu posibilele efecte secundare ale salariilor din sectorul public au exercitat o presiune ascendentă suplimentară asupra salariilor din sectorul privat (a se vedea secțiunea 4.3), generând o presiune semnificativă asupra profitabilității întreprinderilor și/sau a prețurilor practicate de acestea.

Competitivitatea României este afectată și de o serie de factori care nu sunt legați de costuri. Starea precară a infrastructurii rutiere și feroviare afectează eficacitatea întreprinderilor în ceea ce privește transportul transfrontalier al bunurilor și serviciilor, limitează mobilitatea forței de muncă și agravează disparitățile regionale (a se vedea secțiunea 4.4.2). Capacitatea de inovare scăzută a economiei este un alt factor important care limitează competitivitatea (a se vedea secțiunea 4.4.2). Mediul de afaceri greoi, marcat de schimbări legislative frecvente și imprevizibile, împreună cu birocrația excesivă și ineficiențele persistente din administrația publică subminează deciziile de investiții și riscă să reducă atractivitatea țării pentru investitorii străini (a se vedea secțiunea 4.4.5).

În ultimii ani, România și-a îmbunătățit cota de piață a exporturilor. Cota de piață a exporturilor României a crescut cu 8,5 % în 2016 și cu 3,1 % în 2017 (graficul 4.4.4). În perioada 2012-2017, aceasta a crescut cu 37 %, valoare care o plasează pe locul al doilea din UE după Irlanda și care depășește cu mult creșterile din alte țări cu o situație similară. În perioada 2016-2017, creșterile cotei de piață a exporturilor s-au deplasat de la sectorul de mașini și echipamente la industria autovehiculelor și produsele minerale. Creșterea din acest din urmă sector a fost deosebit de puternică, deși nivelul de bază față de care s-a înregistrat aceasta a fost relativ scăzut. În ceea ce privește serviciile, exporturile au continuat să se bazeze pe transporturi și telecomunicații. În ceea ce privește calitatea, în ultimii 10 ani, România s-a specializat din ce în ce mai mult în produsele de medie tehnologie, care reprezintă acum aproape 50 % din exporturile totale de produse.

Graficul 4.4.4: **Creșterea cotei de piață a exporturilor**

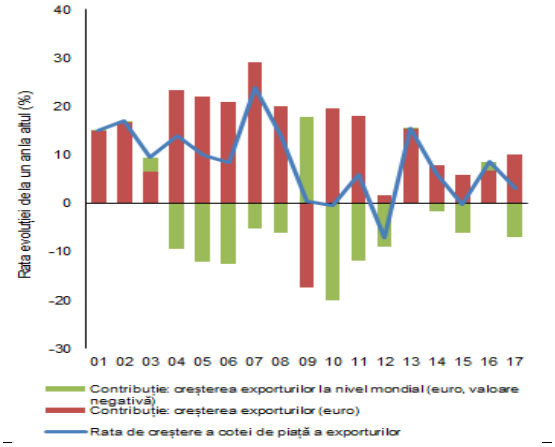

Sursa: Comisia Europeană

Graficul 4.4.5: **Evoluția prețurilor de export exprimate în RON**

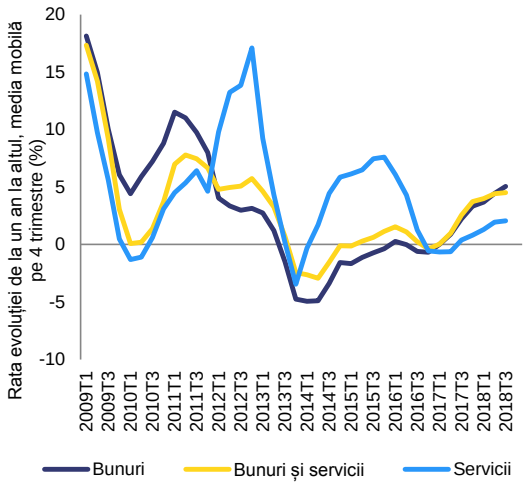

Sursa: Comisia Europeană

Performanța solidă a României în ceea ce privește exporturile a fost susținută de prețuri de export scăzute, dar acum încep să apară riscuri în materie de competitivitate a prețurilor. Prețul bunurilor exportate în moneda națională (măsurat prin deflatorul exporturilor de bunuri) a scăzut în fiecare an între 2013 și 2016 (graficul 4.4.5), reluându-și creșterea în 2017, cu 3,5 %. În primele trei trimestre ale anului 2018, media anuală cu care prețul bunurilor exportate a crescut a fost de 3,7 %, 4,5 % și, respectiv, 5 % față de aceeași perioadă a anului precedent, cauzând preocupări cu privire la posibilitatea scăderii competitivității României în materie de prețuri. Evoluția ratei reale efective de schimb, diminuată cu prețurile de export, indică, de asemenea, existența unor riscuri. Aceasta s-a depreciat începând din 2015, dar a început să se aprecieze în primul trimestru al anului 2018.

O depreciere treptată a monedei a atenuat efectul creșterii prețurilor de export. În perioada decembrie 2016-decembrie 2018, RON a scăzut cu 3 % față de euro. Această depreciere a compensat parțial creșterea prețurilor de export și a contribuit la performanțele puternice ale țării în ceea ce privește exporturile pe piețele din zona euro.

Costurile unitare ridicate ale muncii ar putea afecta competitivitatea. Accelerarea creșterii costurilor unitare ale muncii a pus presiune pe rata reală efectivă de schimb și pe competitivitatea României în materie de costuri, rezultatul fiind că rata reală efectivă de schimb, care s-a menținut la un nivel scăzut în ultimii ani, a început să crească. Rata reală efectivă de schimb bazată pe inflație ([50]) s-a depreciat în fiecare an între 2014 și 2017 din cauza deprecierii nominale a RON. În 2018 însă, stabilizarea ratelor de schimb nominale (a se vedea secțiunea 1) a permis o apreciere a ratei reale efective de schimb în medie cu 2,4 % de la un an la altul, punând presiune pe competitivitatea prețurilor (graficul 4.4.6).

În pofida unei performanțe solide a exporturilor, deficitul de cont curent s-a înrăutățit în mod constant începând din 2014. De la o situație echilibrată în 2014, contul curent a înregistrat un deficit de 3,2 % din PIB în 2017 și se estimează că în 2018 acesta a crescut și mai mult, ajungând la 4,3 % din PIB. Creșterea deficitului de cont curent a fost determinată în principal de o înrăutățire a balanței comerciale, declanșată de creșterea puternică a importurilor, care au depășit exporturile. Deficitul balanței comerciale a crescut treptat de la 4,3 % din PIB în 2014 la 6,5 % în 2017.

([50]) Calculată folosind indicele armonizat al prețurilor de consum și măsurată în raport cu un grup de 42 parteneri comerciali.

Graficul 4.4.6: **Creșterea ratei reale efective de schimb**

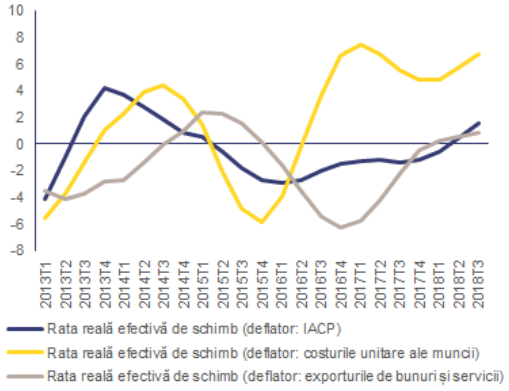

Sursa: Comisia Europeană

Graficul 4.4.7: **Defalcarea balanței comerciale**

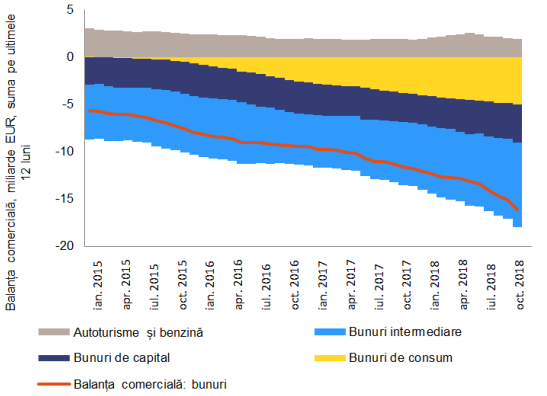

Sursa: Comisia Europeană

Importurile de bunuri de consum au depășit cu mult alte importuri. Modificarea structurii importurilor prezintă motive de îngrijorare. Importurile de bunuri de consum au crescut mult mai rapid decât cele de bunuri de capital și de bunuri intermediare. Această creștere puternică a fost favorizată de o politică fiscală expansionistă care a vizat sporirea venitului disponibil, ceea ce a stimulat consumul privat. Începând din 2015, importurile de bunuri de consum au crescut cu o medie anuală de 13,5 %, în timp ce importurile de bunuri intermediare și de bunuri de capital au crescut cu 6,7 % și, respectiv, 9,1 %. Ca urmare, balanța comercială pentru bunurile de consum a trecut de la un mic excedent în 2014 la un deficit de aproximativ 2,1 % din PIB în 2017. În schimb, deficitele comerciale pentru bunurile de capital și bunurile intermediare s-au accentuat într-un ritm mai lent, iar excedentul în cazul serviciilor a crescut ușor începând din 2015 (graficul 4.4.7). Un deficit de cont curent determinat de consum, și nu de investiții nu sprijină creșterea potențială a PIB-ului (a se vedea secțiunea 1).

Poziția investițională internațională netă (PIIN) se îmbunătățește într-un ritm mai lent. Poziția investițională internațională netă a ajuns la -47,8 % din PIB în 2017, cu aproape 10 puncte procentuale peste nivelul din 2014 (graficul 4.4.8). Această îmbunătățire se datorează creșterii puternice a PIB-ului și unui cont de capital pozitiv. Cu toate acestea, progresele au încetinit. Poziția investițională internațională netă s-a îmbunătățit cu puțin peste 1 punct procentual în 2017, reflectând o încetinire a creșterii PIB-ului și o creștere a deficitului de cont curent. Pe componente, investițiile străine directe nete au rămas în general stabile ca procent din PIB, cu o medie de -41 % în ultimii 8 ani, dar ponderea lor în poziția investițională internațională netă a crescut în mod constant în perioada de 8 ani anterioară anului 2017, cu 36 %. Ponderea altor creanțe externe în PIB a scăzut, pe măsură ce România și-a rambursat datoria externă.

Graficul 4.4.8: **Poziția investițională internațională netă**

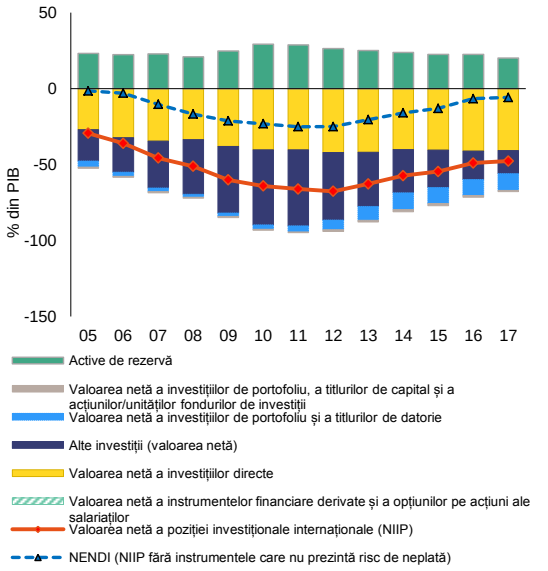

(1) Date coroborate BPM5/BPM6-ESA 2010.
Sursa: Comisia Europeană

Graficul 4.4.9: **Fluxuri de ISD pe tipuri de investiții**

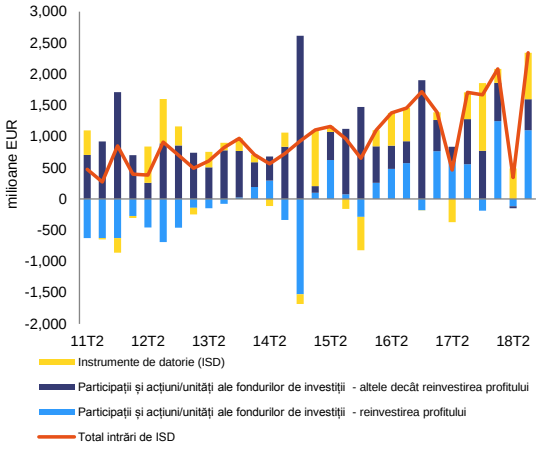

Sursa: Comisia Europeană

Fluxurile de investiții străine directe (ISD) sunt în continuare volatile. În 2017, intrările de investiții străine directe au scăzut cu aproximativ 7 % față de 2016, însă în primele 11 luni ale anului 2018, acestea au fost cu aproape 20 % mai mari decât în aceeași perioadă a anului 2017 (graficul 4.4.9). Creșterea din 2018 s-a datorat instrumentelor de datorie (împrumuturi între societăți). La sfârșitul anului 2017, 43 % din stocul de investiții străine directe era concentrat în industrie, circa 15 % în sectorul construcțiilor și circa 12 % în sectorul intermedierii financiare (BNR, 2018a). Principalele țări de origine ale investițiilor străine directe din România sunt Germania, Țările de Jos, Austria, Franța și Italia.

4.4.2. PRODUCTIVITATE ȘI INVESTIȚII

Evoluția productivității

Productivitatea a crescut semnificativ în ultimele două decenii, însă de la un nivel scăzut. Deși se situează pe antepenultimul loc în UE, productivitatea muncii a crescut de la aproape 22 % din media UE în 2000 până la aproape 60 % în 2017. Productivitatea totală a factorilor a cunoscut, de asemenea, o creștere substanțială. Aceasta a fost în medie de 0,8 % în perioada 2007-2017 (față de 3,7 % în perioada 1995-2007), dar a reînceput să crească. În 2017, România a înregistrat cea mai mare creștere a productivității totale a factorilor din UE, în pofida unor factori care au împiedicat realizarea de progrese suplimentare: infrastructură redusă, disfuncționalități pe piețele forței de muncă și ale produselor (a se vedea secțiunile 4.3 și 4.4.3), capacitate slabă de inovare și un mediu de afaceri greoi (a se vedea secțiunea 4.4.5).

Productivitatea muncii diferă semnificativ de la o firmă la alta. Decalajul dintre cele 10 % cele mai puțin productive și cele 10 % cele mai productive firme este în continuare foarte ridicat (baza de date CompNet). Acest decalaj ar putea fi cauzat de diferențele mari dintre firmele cu capital străin și cele naționale, dar poate, de asemenea, să indice și răspândirea lentă a progreselor tehnologice. Firmele exportatoare (majoritatea fiind multinaționale) sunt mai productive decât cele care nu efectuează exporturi (BCE, 2017).

Diferențele mari de productivitate se traduc în disparități salariale mari și o inegalitate ridicată.

În 2018 a fost înființat un Consiliu național pentru productivitate. În urma unei recomandări a Consiliului din 2016, România a anunțat, în august 2018, că Consiliul de programare economică, care face parte din Comisia Națională de Strategie și Prognoză, va servi, de asemenea, drept Consiliu național pentru productivitate al României. Consiliul național pentru productivitate ar trebui să contribuie la îmbunătățirea nivelurilor de productivitate relativ scăzute din România și să stimuleze asumarea reformelor structurale, conform recomandării Consiliului.

Activitățile de investiții

Pentru a plasa creșterea pe o traiectorie durabilă, este necesar să se investească în special în infrastructură și în inovare. România este slab conectată la principalele coridoare de transport ale UE. Calitatea scăzută a infrastructurii de transport afectează timpul de transport și limitează mobilitatea forței de muncă, generând costuri suplimentare pentru întreprinderi. Aceasta subminează, de asemenea, deciziile de investiții ale întreprinderilor și amplifică disparitățile regionale. Sunt necesare investiții în infrastructura energetică pentru a asigura o integrare mai bună pe piețele regionale ale energiei, precum și aprovizionarea cu energie a țării. România reciclează doar o parte foarte mică din deșeurile pe care le produce, iar o parte semnificativă a populației sale nu este conectată încă la rețeaua publică de alimentare cu apă. Sunt necesare investiții substanțiale în infrastructura de gestionare a deșeurilor și a apelor uzate pentru ca România să poată îmbunătăți calitatea vieții cetățenilor săi și să se îndrepte către o economie mai verde (a se vedea caseta 4.4.1). Perspectivele economice pe termen lung ale României depind de capacitatea economiei de a trece de la producția de bunuri de nivel tehnologic relativ scăzut la produse și servicii cu valoare adăugată mai ridicată, ceea ce necesită o creștere semnificativă a finanțării activităților de cercetare și inovare.

Investițiile totale sunt relativ ridicate. În perioada 2007-2018, investițiile totale au reprezentat, în medie, 26,7 % din PIB, cu mult peste media UE (20,3 % din PIB). Investițiile private au reprezentat circa 80 % din valoarea totală. Investițiile publice au înregistrat un nivel ridicat imediat după aderarea la UE, în 2007 (în jur de 6 % din PIB), dar au început să se reducă începând din 2016, scăzând sub 4 % din PIB pe fondul unei încetiniri a absorbției fondurilor UE. Deși nivelul investițiilor private din România l-a depășit în mod constant pe cel din țările cu o situație similară din regiune, investițiile publice au rămas în urmă începând din 2014, cu excepția unei ușoare reveniri în 2016.

Investițiile private ar necesita o îmbunătățire calitativă. Investițiile private sunt orientate preponderent către nevoile de înlocuire și extinderea capacității și mult mai puțin către dezvoltarea de noi produse sau servicii. Conform unui sondaj recent (BEI, 2018), firmele investesc cel mai mult în mașini și echipamente și cel mai puțin în cercetare și dezvoltare. Calitatea activelor, măsurată prin ponderea mașinilor și echipamentelor de ultimă generație, este cu mult sub media UE (28 % față de 44 %).

Imprevizibilitatea politicilor reprezintă un obstacol major în calea investițiilor. Incertitudinea cu privire la politici și la reglementările în domeniul muncii și al afacerilor sunt citate de firme drept principalele obstacole în calea investițiilor pe termen lung (BEI, 2018). Într-un sondaj realizat de Banca Națională a României (BNR, 2018b), imprevizibilitatea fiscală este indicată drept problema cea mai presantă cu care s-au confruntat societățile românești în perioada 2017-2018, date coroborate și de Eurobarometru (2018b). Aproape jumătate din societățile care au făcut obiectul sondajului au declarat că instabilitatea legislației fiscale a reprezentat un obstacol major în calea investițiilor. Într-un alt sondaj recent (EY, 2018), societățile românești au indicat instabilitatea fiscală și legislativă, instabilitatea politică și o lipsă de viziune a politicilor publice drept principalele obstacole în calea dezvoltării afacerii lor. 85 % au declarat că planurile lor de investiții au fost afectate de imprevizibilitatea fiscală și legislativă. Adoptarea de către guvern în decembrie 2018, fără nicio evaluare a impactului și nicio consultare publică, a unui set de măsuri fiscale cu consecințe majore pentru mai multe sectoare economice a

consolidat percepția predominantă de imprevizibilitate a politicilor ([51]).

Fondurile UE reprezintă o mare parte a investițiilor publice din România. Începând din 2014, transferurile de capital dinspre UE au reprezentat, în fiecare an, un sfert din cheltuielile cu investiții publice și 1 % din PIB. După o scădere cauzată de începerea cu întârziere a noilor proiecte finanțate de UE, absorbția s-a îmbunătățit până la sfârșitul anului 2018 ([52]).

UE a pus la dispoziție fonduri pentru modernizarea infrastructurii României, dar execuția lor înregistrează întârzieri. Blocajele și întârzierile recurente au încetinit punerea în aplicare a proiectelor de investiții finanțate de UE. Accesul la fondurile UE a fost condiționat de reforme care să remedieze problemele politicilor structurale, însă aceste reforme sunt încă într-un stadiu incipient, fiind afectate de gradul ridicat de volatilitate politică, de angajamentul politic scăzut și de absența unei planificări pe termen lung. În plus, nu există un cadru de gestionare strategică pentru investițiile publice finanțate de UE sau finanțate la nivel național. Absorbția fondurilor UE este, de asemenea, frânată de capacitatea administrativă limitată în materie de pregătire și implementare a proiectelor mari de investiții, la care se adaugă aplicarea ineficientă a normelor privind gestionarea investițiilor publice, lipsa unei prioritizări reale, precum și procedurile de achiziții publice lungi. În perioada de programare 2007-2013, România a beneficiat de fonduri considerabile din partea UE, care s-au ridicat la 17 miliarde EUR, însă nu a fost în măsură să absoarbă aproximativ 1,6 miliarde EUR din fondurile UE care îi fuseseră alocate inițial (Comisia Europeană, 2018l).

Parteneriatele public-privat sunt considerate din ce în ce mai mult de către guvern ca o alternativă la finanțarea din partea UE. În pofida ratei scăzute de absorbție a fondurilor UE, autoritățile au anunțat că intenționează să întreprindă lucrări majore de infrastructură, printre care se numără mai multe autostrăzi și spitale regionale, utilizând parteneriatele public-privat în locul fondurilor din partea UE. Realizarea cu succes a unor astfel de proiecte necesită însă instituții publice solide și expertiză în negocierea contractelor de tipul parteneriatelor public-privat, precum și menținerea sub control a costurilor totale. Experiența altor state membre ale UE evidențiază importanța unui cadru instituțional puternic. Chiar dacă în unele state membre s-a constatat un nivel bun al serviciilor și al întreținerii, parteneriatele public-privat au dus adesea la o partajare inadecvată a riscurilor între sectorul public și cel privat, la depășirea costurilor și la întârzieri (Curtea de Conturi Europeană, 2018). Trecerea la contracte de tipul parteneriatelor public-privat neînsoțită de reforme pentru îmbunătățirea capacității administrative ar putea avea ca rezultat o sarcină fiscală viitoare ridicată pentru bugetul de stat.

Cercetarea și inovarea

Decalajul în materie de competitivitate dintre firmele cu capital străin și firmele naționale nu s-a redus. Acest lucru sugerează un decalaj în ceea ce privește desfășurarea și finanțarea activităților de cercetare și inovare. Două treimi din exporturile de bunuri ale României sunt efectuate de firme cu capital străin (Consiliul Investitorilor Străini, 2017a), acestea sporindu-și contribuția la valoarea adăugată totală de la 39 % în 2008 la 44 % în 2015 (Eurostat). Firmele cu capital străin au o prezență puternică în sectoarele prelucrătoare esențiale de medie și înaltă tehnologie, contribuția lor la valoarea adăugată în industria construcției de autovehicule depășind 90 %. Productivitatea muncii în cadrul acestor firme este, de asemenea, de două ori mai mare decât cea a firmelor naționale. În schimb, sectorul agroalimentar, dominat de exploatații mici, naționale, este caracterizat de niveluri foarte scăzute de productivitate, ceea ce înseamnă că România nu este în măsură să își valorifice pe deplin potențialul agricol semnificativ (BNR, 2018d).

Decalajul în materie de inovare care separă firmele cu capital străin de firmele naționale indică faptul că importurile de tehnologie nu au fost înlocuite cu inovații locale. Mai multe întreprinderi multinaționale din sectorul autovehiculelor și al tehnologiei informației au lansat activități de cercetare și dezvoltare în România. Majoritatea se axează pe dezvoltarea experimentală, și nu pe cercetarea industrială. Cu

([51]) A se vedea secțiunea 4.4.5 pentru o analiză suplimentară privind impactul asupra mediului de afaceri al elaborării politicilor publice.

([52]) La data de 29 ianuarie 2019, rata absorbției era de 26% din totalul fondurilor alocate, față de media UE de 28 %.

toate acestea, efectele de propagare a tehnologiilor asupra firmelor naționale rămân limitate, o explicație constituind-o faptul că firmele cu capital străin se aprovizionează în principal de la alte societăți străine. Firmele naționale furnizează, în principal, componente cu valoare adăugată scăzută (ACAROM; AKH România, 2018). Nu s-a elaborat nicio politică specifică care să stimuleze efectele de propagare a tehnologiilor ale investițiilor străine directe și care să promoveze cercetarea și inovarea ca forță motrice pentru competitivitatea viitoare (Consiliul Investitorilor Străini, 2017b; Horobeț & Popovici, 2017).

Capacitatea de inovare generală a economiei rămâne scăzută. România se situează pe ultimul loc în UE în ceea ce privește inovarea, iar rezultatele sale s-au înrăutățit începând din 2010 (Comisia Europeană, 2018c). În plus, rata de supraviețuire după 5 ani a întreprinderilor nou-înființate a scăzut de la 60 % în 2009 la 40 % în 2014 (Comisia Europeană, 2018d). Cu excepția sectorului TIC, România are puține întreprinderi cu creștere rapidă ([53]).

La nivel subnațional, cercetarea și inovarea sunt mai diversificate și mai dinamice. Inovarea se situează la un nivel modest în toate regiunile României și există un decalaj mare între regiunile cu rezultatele cele mai bune și regiunile cu rezultatele cele mai slabe. În cadrul inițiativei „Regiuni în curs de recuperare a decalajelor", s-au instituit strategii de specializare inteligentă și structuri de guvernanță în două regiuni-pilot (Nord-Est și Nord-Vest), care au condus la dezvoltarea unor procese de descoperire antreprenorială la nivel regional ([54]) și a unei rezerve de proiecte care să fie cofinanțate din fonduri ale UE. Inițiativa este în curs de extindere în toate regiunile din România.

Investițiile în cercetare și dezvoltare (CD) rămân extrem de scăzute. Intensitatea C-D (și anume cheltuielile cu C-D ca procent din PIB) a rămas neschimbată din anul 2000, situându-se la 0,5 % în 2017 față de 2,7 % în ansamblul UE (graficul 4.4.10). Intensitatea C-D în sectorul public a scăzut de la 0,32 % în 2011 la 0,21 % în 2017. Deși a crescut în ultimii ani, intensitatea C-D a mediului de afaceri rămâne cu mult sub media UE (0,29 % față de 1,36 % în 2017). Aceste investiții insuficiente în C-D ale mediului de afaceri au ca rezultat un număr de cercetători pe cap de locuitor în sectorul privat de peste șase ori mai mic decât media UE și un număr foarte scăzut de cereri de brevete. La începutul anului 2017, prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 3/2017 s-a introdus o scutire fiscală pe o perioadă de 10 ani pentru firmele de C-D, însă normele de aplicare sunt încă în curs de pregătire.

Finanțarea publică a C-D este insuficientă și în scădere. Acest lucru a dus la stagnarea performanței științifice generale ([55]) și la înregistrarea unui nivel redus de cooperare științifică internațională ([56]). Deși sunt necesare investiții substanțiale, guvernul nu are planuri clare de abordare a acestei probleme.

Graficul 4.4.10: **Intensitatea C-D în 2000, 2007, 2017 și obiectivul pentru 2020**

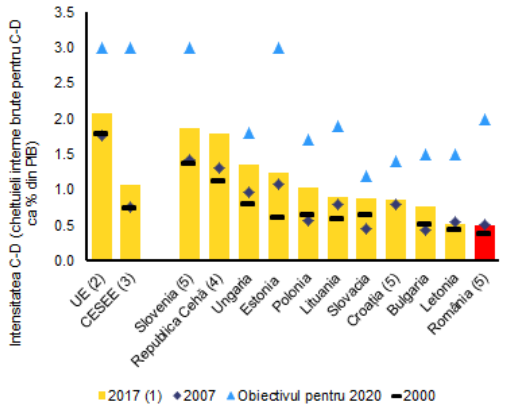

(1) Estonia: date din 2016; (2) UE: date provizorii; (3) țările din Europa Centrală, Europa de Est și Europa de Sud-Est: SI, CZ, HU, EE, PL, LT, SK, HR, BG, LV, RO; (4) CZ: obiectivul de intensitate a C-D pentru 2020 nu este disponibil; (5) HR, SI, RO: între 2007 și 2017 apar întreruperi de serie.
Sursa: Comisia Europeană

Capacitatea de cercetare și inovare a economiei ar putea fi îmbunătățită prin intensificarea cooperării dintre mediul științific și mediul de

([53]) Întreprinderi care prezintă o creștere anualizată medie a numărului de angajați de peste 10 % pe an într-o perioadă de 3 ani și care aveau cel puțin 10 angajați în momentul în care a început creșterea.

([54]) O metodă ascendentă, interactivă și incluzivă, prin care participanți din administrația publică, industrie, mediul academic și societatea civilă creează legături și parteneriate, identifică oportunitățile de investiții potențiale și elaborează rezerve de proiecte.

([55]) Măsurată ca pondere în primele 10 % cele mai citate publicații din totalul publicațiilor.

([56]) Măsurată ca ponderea publicațiilor redactate în colaborare cu autori de pe plan internațional din totalul publicațiilor.

afaceri. Instituțiile de învățământ superior nu integrează în mod sistematic nevoile industriei în programele lor de învățământ și de cercetare. Birourile de transfer de cunoștințe nu sunt încă pe deplin operaționale, deși s-au alocat fonduri din partea UE în acest scop. Scăderea continuă a numărului de absolvenți de studii superioare în domeniile științei, tehnologiei, ingineriei și matematicii (Comisia Europeană, 2018e) limitează și mai mult transferul de cunoștințe. România se confruntă, de asemenea, cu o migrație semnificativă a specialiștilor și are una dintre cele mai mari diaspore științifice din țările UE (Comisia Europeană, 2018h). Sunt necesare investiții suplimentare pentru a sprijini cooperarea dintre mediul științific și mediul de afaceri, precum și dobândirea de competențe.

România nu a elaborat încă o viziune coerentă privind tranziția către activități cu o valoare adăugată mai ridicată. Politicile existente (Strategia națională pentru competitivitate, Strategia națională de cercetare, dezvoltare si inovare și Strategia guvernamentală din 2014 pentru dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii) sunt slab coordonate și nu conțin măsuri adecvate pentru ca firmele să avanseze în lanțul valoric. Măsurile nefinanciare adresate întreprinderilor nou-înființate și întreprinderilor mici și mijlocii inovatoare (care oferă, de exemplu, servicii de sprijin pentru întreprinderi sau sprijin pentru dobândirea de competențe) rămân subdezvoltate, iar sistemele existente (în principal măsuri de finanțare) nu sunt orientate asupra clienților (Comisia Europeană, 2018d). Utilizarea instrumentelor financiare cu o componentă de inovare este limitată, deși s-au creat o serie de instrumente de capital. Combinația de granturi din fondurile UE și instrumente financiare este în mare măsură neexplorată.

Digitalizarea

Digitalizarea este un factor esențial pentru stimularea inovării și a competitivității. În acest sens, România prezintă o imagine foarte eterogenă. Pe de o parte, există elemente ale unei conectivități excelente și un potențial dovedit de dezvoltare a serviciilor, în special în sectorul TIC, care contribuie cu 6-7 % la PIB-ul României. Sectorul digital este în creștere, cu două poluri principale în București și în Cluj-Napoca, precum și cu investiții semnificative în domeniul TIC în alte orașe. Pe de altă parte, România are rezultate slabe la toate celelalte componente ale Indicelui economiei și societății digitale, inclusiv în ceea ce privește serviciile publice digitale, competențele digitale ale populației generale și digitalizarea întreprinderilor (Comisia Europeană, 2018k).

Caseta 4.4.1: **Provocări și reforme în materie de investiții în România**

Perspectiva macroeconomică

Deși România are în continuare una dintre cele mai ridicate rate ale investițiilor din UE, performanța investițiilor a fost volatilă în perioada ulterioară crizei economice. Accelerarea investițiilor din 2015 a fost urmată de o contracție în 2016, când investițiile publice au scăzut ca urmare a recurgerii lente la proiecte finanțate din fonduri UE în cadrul perioadei de programare 2014-2020. Investițiile au crescut din nou în 2017, ca urmare a revigorării investițiilor private, dar au rămas scăzute în 2018. Investițiile publice au înregistrat o ușoară creștere în 2018, după ce scăzuseră timp de 2 ani consecutivi, însă rămân cu mult sub nivelurile din perioada anterioară crizei.

Evaluarea barierelor care împiedică investițiile și a reformelor în curs

Administrația publică/Mediul de afaceri	Sarcina de reglementare/administrativă	RST
	Administrația publică	RST
	Achiziții publice/PPP	RST
	Sistemul judiciar	
	Cadrul în materie de insolvență	
	Concurența și cadrul de reglementare	
Piața forței de muncă/Educație	LPM și cadrul pentru contractele de muncă	
	Salariile și stabilirea salariilor	RST
	Educație	RST

Sectorul financiar/ Fiscalitate	Fiscalitate	RST
	Accesul la finanțare	
C-D-I	Cooperarea între mediul academic, cercetare și mediul de afaceri	
	Finanțarea R-D-I	
Reglementarea sectorială	Serviciile pentru întreprinderi/Profesiile reglementate	
	Comerțul cu amănuntul	
	Construcții	
	Economia digitală/Telecomunicații	
	Energie	
	Transporturi	

	Nu s-a identificat nicio barieră în calea investițiilor
RST	Bariere în calea investițiilor care fac și obiectul unei RST
	Niciun progres
	Progrese limitate

	Unele progrese
	Progrese substanțiale
	S-a abordat integral

Mediul general de afaceri prezintă provocări care afectează investițiile. Printre acestea se numără imprevizibilitatea procesului de elaborare a politicilor, deficitul de lucrători calificați și relevanța limitată a educației și formării profesionale pentru piața forței de muncă. S-au luat o serie de măsuri pentru remedierea acestor probleme, dar persistă multe bariere care trebuie abordate pentru a stimula creșterea și a accelera convergența (a se vedea secțiunile 4.3 și 4.4).

Bariere specifice în calea investițiilor și acțiuni prioritare în curs de desfășurare

1. Incertitudinea legislativă recurentă continuă să afecteze mediul de afaceri. Investițiile pot fi frânate de modificările legislative frecvente și imprevizibile adoptate fără o consultare adecvată a părților interesate sau fără o evaluare adecvată a impactului, de declarațiile contradictorii ale autorităților referitoare la reformele importante și de incertitudinea persistentă cu privire la orientarea combaterii corupției (a se vedea secțiunea 4.4.5).
2. În pofida cheltuielilor relativ ridicate cu investițiile publice din ultimul deceniu, infrastructura rămâne deficitară, atât din punct de vedere calitativ, cât și cantitativ, fiind un obstacol în calea competitivității și a investițiilor. Dezvoltarea unei infrastructuri de calitate este frânată de: (i) absorbția comparativ scăzută a fondurilor UE; (ii) capacitatea administrativă scăzută și (iii) ineficiențele rămase în ceea ce privește pregătirea, prioritizarea și punerea în aplicare a proiectelor (a se vedea secțiunea 4.4.2).

Activitatea de investiții ar putea fi sprijinită de viitoarea Bancă Națională de Promovare. Instituția va avea sarcina de a coordona implementarea instrumentelor financiare în România. Aceasta va fi în măsură să abordeze disfuncționalitățile pieței care au fost identificate în cursul unei evaluări *ex-ante* finalizate la jumătatea anului 2018. Studiul de fezabilitate pentru noua Bancă Națională de Promovare și foaia de parcurs aferentă pentru implementarea acesteia vor fi prezentate până la sfârșitul lunii februarie 2019, permițând începerea etapei de implementare.

România nu are o strategie clară de digitalizare a întreprinderilor. În 2016, guvernul a lansat un Manifest pentru România Digitală ([57]), care stabilește principii conforme cu o viziune pentru un viitor digital. Cu toate acestea, încă nu există o strategie națională clară pentru digitalizarea industriei. Integrarea tehnologiilor digitale de către întreprinderi rămâne la un nivel foarte scăzut, ponderea firmelor care utilizează partajarea electronică a informațiilor scăzând de la 22 % în 2015 la 17 % în 2017 (Comisia Europeană, 2018k).

Digitalizarea economiei românești ar putea fi afectată de măsurile fiscale recente. În decembrie 2018, guvernul a stabilit un prag de preț minim pentru acordarea licențelor de utilizare a frecvențelor radio, și anume 4 % din cifra de afaceri a sectorului telecomunicațiilor din 2018 pe an de acordare a licențelor. Autoritatea națională de reglementare va lansa licitația pentru frecvențele 5G până la sfârșitul anului 2019. Aceste măsuri ar putea pune în pericol succesul licitației și ar putea afecta introducerea rețelelor 5G. Prețurile excesive ale licențelor 5G ar putea avea un impact negativ asupra prețurilor foarte competitive ale serviciilor de telecomunicații.

Transporturi

Starea generală a infrastructurii rutiere rămâne necorespunzătoare. Infrastructura nu ține pasul cu cererea de trafic generată de o economie în expansiune ([58]), deși UE a pus la dispoziție fonduri considerabile. Rețeaua rutieră este una dintre cele mai puțin dezvoltate din UE (graficul 4.4.11). Cu doar 38 km la 1 milion de locuitori, România are de departe cea mai scăzută densitate de autostrăzi din UE. De asemenea, nici calitatea infrastructurii rutiere nu este foarte bună (WEF, 2018), România având cea mai mare rată a deceselor cauzate de accidente rutiere din UE. Infrastructura subdezvoltată afectează termenele de livrare și siguranța rutieră și are un impact negativ asupra competitivității țării. Ar fi necesare investiții semnificative pentru a crește cantitatea și calitatea infrastructurii.

Reformarea sectorului feroviar a rămas în urmă. În pofida înființării Autorității pentru Reformă Feroviară și a inițierii unor studii, reforma prezintă în continuare întârzieri. În plus, nivelul foarte redus al investițiilor în întreținere a redus viteza de rulare a trenurilor și a afectat termenele de livrare a mărfurilor prin intermediul transportului feroviar. Căile ferate modernizate, proiectate pentru viteze de 160 km/h, nu sunt utilizate la capacitatea lor maximă. Sistemul european de management al traficului feroviar nu funcționează peste tot în rețeaua feroviară principală, afectând siguranța, fiabilitatea, capacitatea traficului și accesibilitatea.

Graficul 4.4.11: **Indicele calității infrastructurii publice, România și țările cu o situație similară din regiune**

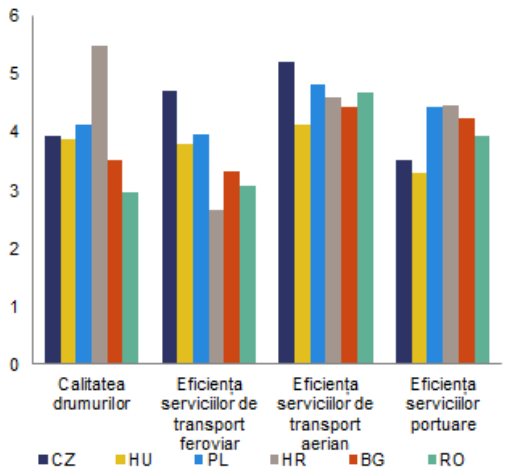

Scara: 1-7 (calitatea cea mai ridicată)
Sursa: Forumul Economic Mondial, Raportul privind competitivitatea mondială pe 2018.

Mobilitatea urbană este slab dezvoltată în toată România. Mobilitatea urbană este afectată de subfinanțarea cronică, de organizarea necorespunzătoare a sectorului și de slaba capacitate administrativă a furnizorilor locali. O serie de aglomerări urbane în creștere (București, Cluj, Iași și Timișoara) se confruntă cu provocări din ce în ce mai mari ca urmare a expansiunii recente a zonelor lor funcționale și a suburbanizării, precum și a calității slabe a planurilor de mobilitate urbană și a punerii în aplicare cu întârziere a proiectelor existente.

([57]) https://see40.org/2017forum/
([58]) Până la sfârșitul anului 2017, România construise doar 352 km de noi drumuri din cadrul rețelelor transeuropene de transport (TEN-T).

București este unul dintre cele mai congestionate orașe din lume ([59]).

Rețelele de telecomunicații

România a rămas în urmă în ceea ce privește acoperirea de bandă largă în zonele rurale. În ciuda unei utilizări remarcabile a benzii largi de mare viteză, 53 % dintre gospodării fiind abonate la conexiuni de bandă largă de ≥30Mbps (media UE: 33 %), la nivel general, acoperirea de bandă largă este mai scăzută decât media UE (74 % față de 80 %). Aceste cifre ascund, de asemenea, un decalaj digital amplu între zonele urbane și cele rurale, mai puțin de 40 % din zonele rurale fiind acoperite (Comisia Europeană, 2018k).

UE a alocat fonduri pentru reducerea decalajului digital dintre zonele urbane și cele rurale. În perioada de programare 2014-2020, au fost alocate aproximativ 125 de milioane EUR din fonduri ale UE. Se preconizează că proiectul RO-NET, care sprijină implementarea infrastructurii naționale de bandă largă în „zonele albe” ([60]), va fi finalizat până în iulie 2019. Pentru o parte semnificativă a „zonelor albe” rămase, o serie de operatori privați vor realiza proiecte de investiții în rețeaua de generație următoare pentru asigurarea accesului la infrastructura de buclă locală. Pentru a crește gradul de acoperire a zonelor rurale, ar putea fi necesare investiții publice suplimentare pentru infrastructura de bandă largă.

Sunt necesare mai multe eforturi pentru a îmbunătăți acoperirea de bandă largă fixă și 4G. În ciuda unui salt de la 45 % în 2016 la 72 % în 2017, acoperirea de bandă largă 4G mobilă este în continuare cu mult sub media UE de 91 %. Acoperirea de bandă largă fixă, în jur de 88 %, este statică (media UE: 97 %). Instalarea rețelelor în bandă largă este afectată în mod deosebit de procedura greoaie de autorizare de la nivel local. Este necesară o coordonare mai bună între ministere, autoritatea națională de reglementare în domeniul comunicațiilor și autoritățile locale pentru a asigura o asistență eficientă operatorilor interesați să investească în banda largă. În noiembrie 2018, autoritatea națională de reglementare în domeniul comunicațiilor a adoptat o decizie privind tarifele maxime care pot fi impuse operatorilor de rețea pentru accesul la proprietatea publică, care ar putea reduce costurile de instalare a rețelelor de comunicații.

Energia și clima

Intensitatea energetică se menține peste media UE. În timp ce consumul de energie primară este, în linii mari, stabil, consumul final de energie a crescut în 2016 cu 1,8 %. Cadrul juridic și operațional împiedică investițiile, deoarece procedurile sunt considerate prea complicate de către mulți dezvoltatori de proiecte. Renovarea clădirilor, investițiile în sistemele de încălzire centralizată pentru îmbunătățirea serviciilor de încălzire și dezvoltarea sistemelor de răcire centralizată pot contribui în mod semnificativ la creșterea eficienței energetice și pot sprijini tranziția către o economie cu emisii scăzute de dioxid de carbon. Dezvoltarea surselor de energie regenerabile și a produselor eficiente din punct de vedere energetic sprijină crearea de locuri de muncă și creșterea economică. Dacă nu va lua măsuri suplimentare, România nu va atinge obiectivele climatice pentru 2030 stabilite în Regulamentul privind partajarea eforturilor.

România a indicat o nevoie totală de investiții de aproximativ 22 de miliarde EUR în domeniul energiei și climei pentru perioada 2021-2030. Proiectul Planului național integrat în domeniul energiei și schimbărilor climatice a fost prezentat la 31 decembrie 2018, în conformitate cu Regulamentul privind guvernanța uniunii energetice și a acțiunilor climatice ([61]). În Planul național integrat în domeniul energiei și schimbărilor climatice care urmează să fie adoptat până la 31 decembrie 2019, România va prezenta o imagine de ansamblu a nevoilor sale de investiții până în 2030 pentru diferitele aspecte ale uniunii energetice, inclusiv energia din surse regenerabile, eficiența energetică, siguranța alimentării cu energie, atenuarea schimbărilor climatice și adaptarea la acestea. Aceasta va contribui și mai mult la identificarea și evaluarea nevoilor de investiții în domeniul energiei și al schimbărilor climatice.

([59]) https://www.tomtom.com/en_gb/trafficindex/

([60]) Zonele care nu sunt acoperite de rețelele de telecomunicații.

([61]) Regulamentul (UE) 2018/1999 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 decembrie 2018 privind guvernanța uniunii energetice și a acțiunilor climatice.

Modificările legislative recente ar putea împiedica efectuarea de investiții în viitor în sectorul energetic. Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 114/2018 poate denatura piața gazelor, poate pune în pericol investițiile și poate întârzia dezvoltarea producției offshore de gaze naturale a României din Marea Neagră. De asemenea, aceasta poate împiedica dezvoltarea infrastructurii relevante pentru siguranța alimentării cu energie și solidaritatea în cadrul uniunii energetice (a se vedea secțiunea 4.4.3).

Integrarea în piețele regionale de gaze naturale și de energie electrică necesită investiții suplimentare. În 2017, nivelul de interconectivitate a rețelelor de energie electrică al României a fost de 7 %, sub ținta de 10 % prevăzută pentru 2020. După finalizarea proiectelor de interes comun planificate privind infrastructura de transport, care sunt încă în curs de implementare, sistemul electroenergetic din România poate fi considerat în general bine dezvoltat. Finalizarea în timp util a proiectelor în curs va crește gradul de integrare a României pe piața regională și va elimina congestiile existente în regiunea de sud-est, permițând totodată dezvoltarea energiei din surse regenerabile în nord-estul Bulgariei și în sud-estul României (proiectul de interes comun „Coridorul Marea Neagră"). Sunt necesare investiții suplimentare în sectorul gazelor naturale pentru a permite fluxurile bidirecționale, a consolida interconectarea cu țările vecine și a exploata pe deplin avantajul oferit de resursele existente în Marea Neagră, îmbunătățind astfel siguranța alimentării cu energie și concurența în regiune.

Mediu

Sistemul de gestionare a deșeurilor este subdezvoltat. Principalele probleme constau în colectarea separată insuficientă, lipsa de stimulente economice pentru a renunța la depozitare, scheme ineficiente de răspundere a producătorilor pentru ambalaje, lipsa de infrastructură și investiții în proiecte aflate pe trepte mai înalte ale ierarhiei deșeurilor, precum și lipsa de capacitate administrativă și de angajament din partea cetățenilor. Din cauza lipsei colectării separate, România este caracterizată în continuare de o rată foarte scăzută de reciclare a deșeurilor municipale (14 %: 7 % reciclarea materialelor și 7 % compostare) și rate foarte ridicate de depozitare a deșeurilor (70 %) (Eurostat, date din 2017). Această cifră nu include însă depozitarea temporară anterioară eliminării, care, dacă ar fi adăugată, ar spori și mai mult rata menționată. Această situație pune sub semnul întrebării realizarea obiectivelor UE în materie de gestionare a deșeurilor (Comisia Europeană, 2018j). Planul național de gestionare a deșeurilor a fost adoptat în 2017, obiectivele prevăzute fiind atingerea unei rate de reciclare a 50 % din deșeurile municipale până în 2020 și reducerea cu 35 % a cantității de deșeuri municipale biodegradabile care ajung în depozitele de deșeuri ([62]). Planurile județene de gestionare a deșeurilor, prin care se va pune în aplicare planul național de gestionare a deșeurilor, sunt încă în curs de elaborare. Prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 74/2018 s-au introdus o serie de măsuri care ar putea încuraja colectarea separată a deșeurilor municipale. Printre acestea se numără principiul de plată în funcție de cantitatea de deșeuri produsă, cerințe de servicii minime pentru societățile de salubritate, o contribuție pentru economia circulară care înlocuiește taxa de depozitare a deșeurilor, care a fost suspendată (a se vedea secțiunea 4.1.2), precum și răspunderea extinsă a producătorilor. Cu toate acestea, punerea sa în aplicare va reprezenta o provocare importantă. Nu a fost elaborată încă o rezervă de proiecte care să fie finanțate din fonduri ale UE în cadrul actualei perioade de programare. Un comitet interministerial înființat în octombrie 2018 urmărește să asigure o mai bună guvernanță și coordonare a aspectelor tehnice din acest domeniu.

Infrastructura de alimentare cu apă și cea de epurare a apelor uzate este, de asemenea, deficitară. Conectarea la rețeaua publică de alimentare cu apă este incompletă, numai aproximativ 57 % din populație fiind conectată, aceasta reprezentând cea mai scăzută rată din UE. Infrastructura de alimentare cu apă este în curs de modernizare prin intermediul unor proiecte regionale, cofinanțate de UE, în valoare totală de 2,5 miliarde EUR. Având în vedere nivelul actual scăzut al respectării cerințelor privind colectarea și tratarea, investițiile în acest sector vor rămâne o prioritate pe termen mediu și lung.

([62]) Articolul 5 alineatul (2) litera (c) din Directiva 1999/31/CE a Consiliului din 26 aprilie 1999 privind depozitele de deșeuri.

Calitatea aerului este foarte scăzută. Combustibilii solizi naționali utilizați de gospodării și de sectorul energetic sunt în continuare principalele surse de poluare a aerului. Traficul are, de asemenea, un impact semnificativ. Peste 25 000 de decese premature pe an sunt cauzate de poluarea aerului (Agenția Europeană de Mediu, 2018). Eliminarea în 2017 a unei taxe de înmatriculare a autovehiculelor a dus la o creștere masivă a vânzărilor de autovehicule de ocazie, ceea ce a dus la scăderea calității aerului. Guvernul are în vedere introducerea în 2019 a unei taxe de înmatriculare a autovehiculelor în funcție de gradul de poluare al acestora.

România a rămas în urmă cu privire la mai multe alte componente care afectează nivelul de trai. Este vorba despre infrastructura verde, adaptarea la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și rezistența în caz de dezastre, decontaminarea siturilor vechi contaminate, precum și de prevenirea inundațiilor și a altor pericole naturale. De asemenea, România nu respectă limitele UE privind emisiile de mai mulți poluanți majori, iar punerea în aplicare a directivelor UE privind conservarea naturii reprezintă o provocare considerabilă.

4.4.3. INTEGRAREA ÎN PIAȚA UNICĂ

Piața internă a bunurilor și a serviciilor

În cazul comerțului cu amănuntul cu produse agricole și alimentare, gaze naturale și lemn persistă o serie de obstacole în calea liberei circulații a mărfurilor. Normele naționale din aceste domenii favorizează piața internă, creând o barieră în calea comerțului și restricționând accesul pe piață al operatorilor economici din alte țări. De exemplu, normele emise în 2016 acordă prioritate comercializării produselor alimentare locale. În cazul gazelor naturale, Ordonanța de urgență nr. 64/2016 prevede o creștere a volumului de gaze naturale produse la nivel național comercializat pe piața centralizată. În ceea ce privește lemnul, producătorilor de mobilă locali li se acordă acces prioritar pentru a utiliza lemnul provenit din pădurile aflate în proprietatea statului.

Accesul la anumite profesii și servicii rămâne restricționat de un cadru de reglementare greoi. Acest lucru este valabil pentru inginerii constructori, arhitecți, contabili și ghizii turistici ([63]). În cazul avocaților, nivelul de restricționare este similar cu cel din restul UE (Paun et al., 2013). Reducerea complexității administrative pentru întreprinderi și reformarea sistemului de acordare a licențelor fac parte din programul guvernului. O reformă cuprinzătoare a sistemului de acordare a licențelor pentru servicii, menită să redefinească și să simplifice procedurile, este programată să fie pusă în aplicare în 2019-2020, cu implicarea Consiliului Concurenței.

Piața energiei

Modificările legislative de la sfârșitul anului 2018 reprezintă un regres în procesul de dereglementare a prețurilor la energie pentru gospodării. Procesul se finalizase în 2017 în cazul energiei electrice și se preconiza că se va încheia în 2021 în cazul gazelor naturale. De asemenea, tarifele reglementate ale gazelor naturale, stabilite sub prețul de referință, se vor aplica și în afara sectorului gospodăriilor. Piețele cu amănuntul sunt în continuare foarte concentrate, cu o rată de schimbare a furnizorului sub 1 % în 2016 (CEER, 2017), în timp ce pe piețele de energie cu amănuntul mecanismele de concurență nu sunt încă deplin funcționale. Este improbabil ca această situație să se schimbe, având în vedere ultimele regrese în ceea ce privește o piață a energiei competitivă și deschisă.

Se pare că s-au anulat progresele înregistrate în vederea asigurării unor piețe competitive și lichide în conformitate cu cadrul de reglementare al UE. Acest lucru este valabil în special în cazul gazelor naturale. Modificările legislative recente (Legea privind energia electrică și Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 114/2018) riscă să submineze funcționarea pieței gazelor naturale din perspectiva obiectivelor declarate, prin limitarea concurenței, descurajarea producătorilor interni și afectarea investițiilor. Acest lucru ar putea avea consecințe negative asupra producției interne de gaze naturale și asupra securității energetice pe termen lung a României și a regiunii. Alături de prevederile Legii offshore, aceste modificări legislative ar putea, de asemenea,

([63]) Comisia Europeană a elaborat un indicator sintetic privind caracterul restrictiv al celor mai multe bariere din calea accesului la profesiile reglementate și a exercitării acestora. Acesta se bazează pe datele colectate de la statele membre, completate de cercetări documentare.

pune în pericol gazoductul bidirecțional Bulgaria-România-Ungaria-Austria (etapa 2), anulând astfel posibilitatea de a obține beneficii economice și bugetare colaterale din redevențe, de a crea locuri de muncă și de a dezvolta infrastructura în țară.

Economia colaborativă

În pofida unui potențial solid de creștere, se introduc noi restricții în ceea ce privește economia colaborativă. Conform unei anchete recente, 23 % dintre respondenți au utilizat un serviciu oferit prin intermediul platformelor colaborative, cel mai adesea pentru transport (49 %) și cazare (41 %) (Eurobarometru, 2018a). S-au introdus recent cerințe restrictive cu privire la anumite tipuri de platforme de intermediere a serviciilor de transport, acestea fiind tratate ca dispecerate de taxi. Proiectul de lege privind activitățile de tip *ridesharing*, care ar introduce restricții suplimentare, este dezbătut în parlament. În urma dezvoltării puternice a acestui sector, Consiliul Concurenței analizează în prezent piața, comportamentul operatorilor economici și impactul reglementărilor asupra sectorului. În 2019 se va publica un studiu.

4.4.4. DISPARITĂȚILE REGIONALE

În toate regiunile este o nevoie acută de infrastructură și de capital uman. În pofida unei convergențe susținute spre media UE în ultimul deceniu, toate regiunile se confruntă în continuare cu provocări socioeconomice. Zone vaste ale țării nu dispun de condițiile de bază pentru tranziția la o economie dinamică, cu o înaltă valoare adăugată și orientată spre cunoaștere. Trei dintre cele opt regiuni din România se numără printre cele mai sărace 20 de regiuni din UE (Eurostat, 2016). Regiunea capitalei cunoaște cea mai importantă dezvoltare economică, urmată de regiunile Vest, Centru și Nord-Vest, în timp ce regiunile Sud-Vest Oltenia (cu un PIB de 42 % din media UE) și Nord-Est (cu un PIB de 36 % din media UE) sunt în urmă. La nivel național, PIB-ul reprezintă aproximativ 60 % din media UE (Eurostat, 2017). Regiunea București-Ilfov a înregistrat una dintre cele mai ridicate rate de creștere a PIB-ului pe cap de locuitor în UE în perioada 2007-2015 (Anuarul regional Eurostat 2017).

Tiparele de dezvoltare diferite necesită priorități de investiții adaptate. Zonele metropolitane în rapidă creștere se confruntă tot mai des cu provocări de dezvoltare legate de suburbanizare, congestionarea traficului și poluare. Orașele mai mici și zonele înconjurătoare se confruntă însă cu provocări legate de accesul la piața forței de muncă, precum și la educație, sistemul de sănătate și alte servicii sociale. Același lucru este valabil în cazul zonelor cu provocări teritoriale specifice (de exemplu, depărtarea și accesul dificil, protecția mediului) sau al zonelor în declin industrial ([64]). Prin urmare, decalajul rural-urban se amplifică. Sărăcia este un fenomen frecvent întâlnit în zonele rurale, unde competențele și capacitatea de inserție profesională sunt scăzute, iar conectivitatea la centrele de oportunități economice este slabă. Îmbunătățirea conectivității în cazul comunităților rurale mai puțin dezvoltate necesită investiții suplimentare importante.

Capacitatea administrativă redusă a municipalităților restrânge oportunitățile de dezvoltare. Capacitatea autorităților urbane de planificare strategică, precum și de coordonare și cooperare eficace este limitată, ceea ce nu le permite să valorifice pe deplin oportunitățile de dezvoltare și de finanțare. În cazul municipalităților mai mici, amploarea este o provocare suplimentară, atât în ceea ce privește capacitatea administrativă, cât și potențialul de furnizare eficientă a serviciilor publice.

Rețeaua de transport deficitară afectează conectivitatea și competitivitatea României. Regiunile din România sunt slab interconectate, mai ales regiunea Nord-Est. Tronsoanele din România ale coridoarelor centrale TEN-T, Rin-Dunăre și Orient-Estul Mării Mediterane nu sunt încă finalizate. Elementele lipsă (autostrada Sibiu-Pitești și conexiunile feroviare Brașov-Predeal și Timișoara-Craiova-Calafat) reprezintă obstacole semnificative în calea mobilității regionale, interregionale și transfrontaliere. Investițiile în navigația fluvială și în transportul multimodal au fost modeste și nu valorifică întregul potențial al conexiunilor geografice și economice ale țării.

([64]) De exemplu, Delta Dunării sau zona minieră Valea Jiului.

4.4.5. GUVERNANȚA ȘI CALITATEA INSTITUȚIONALĂ

Mediul de afaceri (*)

Politica fiscal-bugetară și economică este în continuare foarte imprevizibilă. Un exemplu elocvent este ordonanța de urgență a guvernului adoptată în noiembrie 2017 care a transferat obligația contribuțiilor sociale aproape exclusiv în sarcina angajaților, măsură care a fost însoțită de reducerea cotei forfetare de impozitare aplicată impozitului pe venit, de la 16 % la 10 %. Ambele modificări au intrat în vigoare în ianuarie 2018 fără să se evalueze în mod adecvat impactul și în urma unei consultări publice limitate. Unele efecte nedorite asupra salariilor nete ale angajaților cu fracțiune de normă și ale angajaților din sectoarele IT și C-D au dus la modificări suplimentare ale Codului fiscal în februarie 2018. Această practică a fost reiterată în decembrie 2018, când guvernul a adoptat Ordonanța de urgență nr. 114/2018, aplicabilă imediat, de la 1 ianuarie 2019, care prevede o serie de măsuri privind impozitarea, pensiile și investițiile publice. În ceea ce privește impozitarea, ordonanța a introdus o taxă progresivă pe activele bancare (a se vedea secțiunea 4.2), stimulente fiscale pentru următorii 10 ani în sectorul construcțiilor ([65]) și norme care afectează funcționarea sectoarelor energiei electrice și telecomunicațiilor. Ordonanța subminează, de asemenea, rolul pilonului doi de pensii (a se vedea caseta 4.2.1)

Mediul de afaceri este afectat de această instabilitate legislativă persistentă. De multe ori, inițiativele legislative importante sunt anunțate de guvern cu puțin timp înainte de adoptare (ca de exemplu Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 114/2018), în urma consultării foarte restrânse a părților interesate relevante și în baza unor evaluări ale impactului limitate sau în lipsa unei evaluări a impactului. De asemenea, inițiativele legislative declarate anterior ca fiind neconstituționale de către Curtea Constituțională sunt repropuse frecvent într-o formă care generează și mai multe preocupări pentru investitori. În ultimii ani, declarațiile publice contradictorii ale autorităților cu privire la direcția anumitor reforme au contribuit la climatul general de imprevizibilitate, având posibile implicații negative pentru deciziile de investiții ale firmelor.

Corupția reprezintă în continuare o problemă importantă și afectează mediul de afaceri. Corupția, precum și clientelismul și nepotismul au fost identificate drept obstacole în calea desfășurării de activități economice în România de către 85 % și, respectiv, 82 % dintre societățile comerciale (mediile UE: 37 % și, respectiv, 38 %) (Comisia Europeană, 2018a). Poziția României în ceea ce privește incidența indicatorului privind corupția inclus în Indicele competitivității globale din 2018 se menține la același nivel (Forumul Economic Mondial, 2018), România situându-se pe unul dintre ultimele locuri din UE, deși unele regiuni au înregistrat progrese semnificative în ultimii ani (Charron și Lapuente, 2018).

Reforma sistemului judiciar și lupta împotriva corupției

Modificările aduse legilor justiției au subminat independența judecătorilor și a procurorilor, precum și încrederea opiniei publice în sistemul judiciar. Legile modificate au intrat în vigoare în iulie și octombrie 2018 ([66]). Acestea cuprind o serie de măsuri care slăbesc garanțiile juridice de asigurare a independenței sistemului judiciar, mai ales noile dispoziții privind răspunderea materială a magistraților pentru hotărârile luate, crearea unei secțiuni speciale de urmărire penală pentru anchetarea infracțiunilor comise de magistrați, un sistem nou de pensionare anticipată ([67]), restricțiile privind libertatea de exprimare a magistraților și noi motive de revocare a membrilor Consiliului Superior al Magistraturii ([68]), precum și măsuri

([65]) O derogare de la impozitul pe venit și o reducere cu 3,75 puncte procentuale a contribuțiilor sociale ale angajaților.

([66]) Legea nr. 207/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 304/2004 privind organizarea judiciară a intrat în vigoare la 20 iulie. Legea nr. 234/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii a intrat în vigoare la 11 octombrie. Legea nr. 242/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor a intrat în vigoare la 15 octombrie.

([67]) Ordonanța de urgență nr. 92/2018 din 15 octombrie 2018 amână cu un an data intrării în vigoare a sistemului de pensionare anticipată, dar nu renunță la el, așa cum recomandă Comisia de la Veneția (2018a).

([68]) Ordonanța de urgență nr. 92/2018 introduce noi modificări la procedura de revocare.

care slăbesc în special sistemul de control și echilibru care stă la baza independenței operaționale a procurorilor. Există riscul ca aceste elemente – atât separat, cât și împreună – să creeze presiuni asupra judecătorilor și procurorilor și, în cele din urmă, să submineze independența, eficiența și calitatea sistemului judiciar. Această preocupare a fost exprimată și de o serie de observatori externi, în principal de Comisia de la Veneția a Consiliului Europei (2018a) și de Grupul de state împotriva corupției (GRECO, 2018). De asemenea, modificările ridică semne de întrebare cu privire la capacitatea procurorilor de a combate în continuare corupția la nivel înalt cu același grad de independență (Comisia Europeană, 2018f).

Punerea în aplicare a unui plan de acțiune pentru executarea hotărârilor judecătorești este în curs. Se înregistrează progrese în punerea în aplicare a planului de acțiune și în septembrie 2018 s-a transmis guvernului o listă de măsuri (Comisia Europeană, 2018f). Propunerile includ modificări ale cadrului juridic pentru a se garanta executarea în timp util a hotărârilor și un mecanism de supraveghere și de prevenire a executării cu întârziere a hotărârilor în care statul este debitor. Ministerul Justiției și Consiliul Superior al Magistraturii înregistrează, de asemenea, progrese în instituirea unui registru informatic al hotărârilor judecătorești în care statul este debitor sau creditor.

Practica de a se pune presiune pe instituțiile care au un rol esențial în lupta împotriva corupției a dat naștere unor îngrijorări din ce în ce mai mari cu privire la capacitatea lor de a continua să obțină rezultate și la ireversibilitatea luptei împotriva corupției. Direcția Națională Anticorupție a fost o țintă predilectă a presiunilor, inclusiv a criticilor dure în spațiul public și în mass-media formulate de politicienii de rang înalt (Comisia Europeană, 2018f). Atât în revocarea procurorului-șef în funcție al Direcției Naționale Anticorupție, cât și în propunerea de numire a unui nou procuror-șef nu s-a ținut seama de avizul negativ al Consiliului Superior al Magistraturii, ceea ce a generat serioase îndoieli cu privire la acest proces. Presiunea a fost extinsă asupra Înaltei Curți de Casație și Justiție. Măsurile luate de guvern sunt reflectate, de asemenea, în reducerea evidentă a cooperării cu Direcția Națională Anticorupție, numeroase instituții publice precum ministerele, Curtea de Conturi și alte organe de control părând a fi mai reticente să aducă în atenție eventualele cazuri de fraudă și corupție.

Modificările în curs la Codul Penal și la Codul de Procedură Penală ar putea, de asemenea, submina lupta împotriva corupției. Modificările adoptate de parlament înainte de vara anului 2018 în temeiul unei proceduri legislative de urgență constituie o revizuire profundă a reformei din 2014, afectând echilibrul dintre interesul public pentru sancționarea infracțiunilor, drepturile victimelor și drepturile suspecților. De asemenea, modificările reduc domeniul de aplicare al corupției ca infracțiune. Acest aspect a fost subliniat și de Comisia de la Veneția (2018b) și poate ridica semne de întrebare cu privire la compatibilitatea modificărilor cu convențiile internaționale ratificate de România. Multe dintre modificări au fost declarate ca fiind neconstituționale în octombrie 2018 (Comisia Europeană, 2018f).

Punerea în aplicare a strategiei naționale anticorupție avansează la nivel tehnic, însă evoluțiile politice subminează credibilitatea procesului. Secretariatul tehnic din cadrul Ministerului de Justiție și-a publicat primul raport de monitorizare în martie 2018 și a continuat să organizeze evaluări tematice ale măsurilor de prevenire a corupției adoptate de instituțiile publice. În august 2018, guvernul a adoptat metodologiile standard de utilizat de către instituții la nivel central atunci când evaluează riscurile de corupție și efectuează evaluări *ex post* ale incidentelor de integritate. Punerea în aplicare a strategiei pare să fi înregistrat progrese în unele sectoare importante și vulnerabile, în special în educație, afaceri interne și la nivel local, progresele fiind mai puțin evidente în domeniul sănătății. În același timp, mai multe inițiative legislative în curs transmit un semnal contradictoriu în ceea ce privește sprijinul politic pentru continuarea acțiunilor de prevenire și sancționare a corupției și creează preocupări privind impactul potențial al acestora asupra punerii în aplicare a strategiei. Reforma în curs a Codului administrativ ar trebui să sprijine, de asemenea, punerea în aplicare a strategiei, prin consolidarea profesionalizării administrației publice naționale și locale și prin asigurarea punerii în aplicare eficace a măsurilor de prevenire a corupției, cum ar fi responsabilitatea conducerii instituțiilor publice în prevenirea și apariția

incidentelor de integritate. (Comisia Europeană, 2018f).

Guvernanța corporativă a întreprinderilor publice

Performanța întreprinderilor publice s-a îmbunătățit în contextul unei creșteri economice puternice. În ansamblu, performanța economică și financiară a întreprinderilor publice s-a îmbunătățit în 2017 comparativ cu exercițiul precedent (Consiliul Fiscal, 2018). Veniturile totale, rezultatele operaționale și profiturile au crescut, iar arieratele și gradul de îndatorare au scăzut. Această evoluție este în mare măsură în concordanță cu evoluția societăților private din aceeași perioadă.

Guvernanța corporativă a întreprinderilor publice nu este pusă în aplicare în mod suficient și poate fi slăbită. Legislația relevantă ([69]) este solidă, însă în decembrie 2017 s-au aprobat o serie de modificări pentru a excepta aproape 100 de întreprinderi publice, inclusiv cele mai mari, de la prevederile Legii nr. 111/2016. La începutul anului 2018, Curtea Constituțională a retrimis modificările în parlament pe considerente de ordin procedural. Cu toate acestea, legiuitorii pregătesc reintroducerea acestora ([70]). De asemenea, punerea în aplicare a legislației este în continuare deficitară. În pofida unei creșteri a numărului de întreprinderi publice care au început procedurile de numire în temeiul Legii nr. 111/2016, doar un număr limitat a încheiat procedurile la jumătatea anului 2018. Numirea repetată a unor consilii de administrație intermediare este în continuare regula generală, iar numirile efectuate în conformitate cu legislația se abat adesea de la spiritul legii. De asemenea, în 2018, Ministerul Finanțelor nu a respectat obligația legală de a publica raportul anual privind activitățile și guvernanța întreprinderilor publice ([71]). Ministerul Finanțelor nu își exercită pe deplin competențele de a solicita societăților comerciale neconforme să pună în aplicare legislația privind guvernanța corporativă, ci se limitează la a reaminti firmelor neconforme că au obligația de a face publice conturile și rapoartele.

Multe dintre marile întreprinderi publice pot fi transferate către un nou fond suveran. În noiembrie 2018, guvernul a adoptat un cadru care să permită crearea de fonduri de investiții deținute de guvern. Se deschide astfel calea spre crearea Fondului Suveran de Dezvoltare și Investiții ([72]) anunțat cu mai mult timp în urmă, guvernul intenționând să transfere în acest fond participațiile sale la aproximativ 30 de întreprinderi publice. Obiectivul, guvernanța și potențialul impact economic și fiscal-bugetar al fondului nu au fost încă precizate. Cadrul stabilește obiectivele fondului în termeni foarte generali: crearea de locuri de muncă, dezvoltarea infrastructurii, stimularea inovării și creșterea competitivității. Intenția guvernului este ca fondul să nu intre în sfera bugetului. Acest lucru va avea un impact fiscal-bugetar care nu va putea fi estimat decât după instituirea completă a fondului, însă ar putea fi foarte negativ, mai ales în primii ani.

Administrație publică

Reforma sistemului administrației publice avansează într-un ritm lent. Acest lucru este valabil, în special, în ceea ce privește procesul de descentralizare și de consolidare a capacităților autorităților locale, consultările publice și procesul decizional bazat pe dovezi, precum și punerea în aplicare a măsurilor privind e-guvernanța ([73]). Evaluările impactului normativ sunt doar de formă, deși calitatea și utilizarea efectivă a acestora variază de la un sector la altul. Dezvoltarea de competențe și instrumente în materie de evaluare a impactului este în curs de desfășurare. Lipsește un mecanism solid de monitorizare a politicilor, iar evaluările *ex post* se efectuează pe o bază ad-hoc. Nu s-a instituit în mod formal cadrul juridic și instituțional pentru o funcție de control al calității în cazul evaluărilor impactului efectuate la nivel guvernamental.

([69]) Și anume, Legea nr. 111/2016 privind guvernanța corporativă a întreprinderilor publice și legislația de punere în aplicare aferentă, care a actualizat legislația relevantă anterioară, respectiv Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 109/2011 (Comisia Europeană, 2017a).

([70]) Exceptarea a fost aprobată din nou de Senat în iunie 2018 și urmează să fie votată de Camera Deputaților.

([71]) Ministerul Finanțelor (2017: p. 6-7) sintetizează obligațiile care îi revin în temeiul Legii nr. 111/2016.

([72]) Parlamentul a aprobat crearea fondului în iunie 2018. Cu toate acestea, o decizie a Curții Constituționale din iulie a prevăzut că numai guvernul poate institui un astfel de fond.

([73]) După cum reiese din raportul recent privind punerea în aplicare a Strategiei pentru consolidarea administrației publice 2014-2020.

Implicarea părților interesate în procesul de elaborare a politicilor este în continuare limitată. Realocarea responsabilităților în materie de consultare publică la nivel guvernamental a frânat progresele în acest domeniu. Calitatea consultării publice continuă să fie afectată de factori operaționali, ca de exemplu perioade scurte de consultare (respectiv 10 zile sau mai puțin), anunțarea tardivă a unor importante inițiative legislative, acțiuni ulterioare și feedback către părțile interesate limitate, atât în cursul procesului de consultare, cât și după încheierea acestuia. Autoritățile s-au angajat să asigure o mai mare transparență și o mai bună implicare a cetățenilor prin intermediul Parteneriatului pentru o guvernare deschisă. Cu toate acestea, site-ul web centralizat pentru consultări publice (consultare.gov.ro), unul dintre principalele rezultate ale acestui proces, nu este utilizat în mod consecvent.

Continuă acțiunile de punere în aplicare a strategiei pentru funcționarii publici, însă cadrul juridic relevant nu a fost încă adoptat. Nu a intrat încă în vigoare legea de transpunere a strategiei, ceea ce cauzează întârzieri în punerea efectivă în aplicare a reformei managementului resurselor umane la nivel central. Reforma administrației publice locale va avea o amploare mai mică decât se prevăzuse inițial. Autoritățile elaborează noi instrumente, inclusiv un cadru pentru un concurs național pentru funcționari publici, rezultatele fiind așteptate în 2019. Institutul Național de Administrație a devenit operațional în 2018 și ia măsuri pentru elaborarea strategiei sale organizaționale și a unui portofoliu de programe de formare pentru funcționarii publici.

Măsurile de creștere a performanței administrației publice sunt sporadice. Creșterile salariale nu sunt corelate cu evaluarea performanței și cu furnizarea unor servicii mai bune cetățenilor și mediului de afaceri. Măsurile legislative recente par să limiteze numărul de funcționari publici în perioada 2019-2021, în funcție de bugetul aprobat pentru fiecare instituție. Această măsură ar putea duce la o calitate inegală a serviciilor publice. Atractivitatea administrației publice în calitate de angajator este în continuare redusă în rândul tinerilor calificați (doar 3 % din totalul funcționarilor publici au sub 30 de ani, iar peste 41 % au peste 50 de ani). Ritmul de înlocuire a angajaților este printre cele mai ridicate din UE ([74]). În 2018 România ocupă locul 40 din 41 în clasamentul țărilor OCDE/UE cu privire la capacitatea executivă, pierzând patru locuri comparativ cu 2017 (Bertelsmann Stiftung, 2018).

Sistemul IT fragmentat al administrației naționale crește sarcina administrativă pentru cetățeni și mediul de afaceri. Proiectul GovITHub, lansat în 2016, care presupunea un parteneriat public-privat pe bază de burse și activități de voluntariat în vederea dezvoltării serviciilor publice a fost întrerupt. De asemenea, administrația națională întâmpină în continuare dificultăți în atragerea și reținerea specialiștilor TIC care pot contribui la dezvoltarea serviciilor publice digitale. Lipsa de coordonare între instituțiile publice în ceea ce privește crearea de servicii publice digitale reprezintă o provocare suplimentară. Acest lucru limitează beneficiile pe care un sistem de e-guvernare funcțional și interoperabil le poate aduce cetățenilor și mediului de afaceri. Sunt necesare investiții pentru a crea servicii publice digitale interoperabile între instituțiile publice și pentru a atrage și a consolida competențele în domeniul IT.

Furnizarea serviciilor publice

Gradul ridicat de fragmentare a competențelor și a resurselor afectează coerența și disponibilitatea serviciilor furnizate. Strategiile naționale și regionale ale diferitelor servicii publice nu sunt bine transpuse în măsuri integrate la nivel regional și local. Există diferențe în finanțarea serviciilor publice la nivel de regiuni și unități administrativ teritoriale, iar finanțarea nu corespunde nevoilor locale. Factori precum o abordare strategică unitară pentru fiecare tip de serviciu, lacunele existente și necesitatea de a dezvolta noi servicii sunt trecute cu vederea. Nu există o planificare bugetară multianuală pentru programele naționale, de exemplu în sectorul sănătății, iar lipsa temporară a fondurilor cauzează uneori întârzieri sau întreruperi.

Nu există stabilitate și previzibilitate în ceea ce privește veniturile administrațiilor locale. Se amână măsuri strategice importante, ca de exemplu stabilirea de standarde adecvate în materie de

([74]) Ritmul de înlocuire a angajaților = rata angajaților care părăsesc serviciul public din alte motive decât pensionarea raportată la numărul mediu de salariați (Pachetul UE 2017).

costuri și calitate pentru toate serviciile și creșterea resurselor bugetelor locale. În alocarea bugetară nu se au în vedere elemente precum inflația, costurile standard actualizate și necesitatea de a dezvolta sau de a ameliora serviciile, ceea ce duce la o lipsă a serviciilor sau la furnizarea de servicii de slabă calitate. Progresele în ceea ce privește descentralizarea bugetară au stagnat, iar capacitatea autorităților locale de a crește ponderea resurselor proprii este în continuare limitată. Guvernul intenționează să consolideze veniturile autorităților locale prin creșterea cotei lor din veniturile din taxe și impozite de la 73 % (în 2018) la 100 %. Se prevede includerea acestor modificări în versiunea revizuită a Codului finanțelor publice locale.

Nu s-au dezvoltat sistemul și mecanismele de furnizare a unui pachet minim de servicii publice integrate. Programul guvernului face referire la pachetul minim de servicii publice care să fie pus la dispoziția cetățenilor din zonele rurale. Cu toate acestea, nu au fost încă elaborate instrumentele juridice, instituționale și celelalte instrumente necesare pentru furnizarea acestor servicii. Nu există un cadru integrat care să le asigure cetățenilor un pachet minim de servicii, printre care sănătate, protecție socială și educație. Programul național de dezvoltare locală are în vedere investiții importante, dar acestea se limitează la investițiile legate de infrastructură. În 2019 se va crea un nou fond de dezvoltare și investiții care să finanțeze domeniile de investiții prioritare la nivel local, însă mecanismele operaționale și de finanțare nu au fost încă dezvoltate.

Se înregistrează în continuare progrese foarte lente în descentralizarea serviciilor publice, avută în vedere de mai mult timp. S-au înregistrat unele progrese în evaluarea oportunităților și a impactului descentralizării competențelor în patru din cele opt sectoare prevăzute în strategie (turism, tineret și sport, educație, apă și păduri). Cu toate acestea, progresele globale pentru toate sectoarele sunt limitate. S-au întreprins acțiuni limitate pentru a ameliora echilibrul dintre competențele care urmează să fie descentralizate și resursele financiare și capacitatea autorităților locale de a furniza servicii de bună calitate. În Legea bugetului de stat pe anul 2018 s-au prevăzut soluții bugetare pe termen scurt care să asigure același nivel de finanțare al autorităților locale ca în 2016 și 2017 și care să compenseze pierderile de venituri cauzate de reducerea impozitului pe profit. Sunt necesare acțiuni suplimentare care să consolideze capacitatea administrativă la nivel local, mai ales în ceea ce privește competențele care se vor descentraliza.

Achiziții publice

Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a consolida capacitatea autorităților contractante. În pofida unor inițiative de profesionalizare a achizițiilor publice și de consolidare a capacităților tehnice și procedurale la nivelul autorităților contractante, sunt necesare importante eforturi suplimentare. Un exemplu în acest sens este planul de formare profesională a 4 100 de funcționari publici într-un interval de 2 ani. Ponderea procedurilor de negociere fără publicare prealabilă a fost în continuare printre cele mai ridicate din UE (21 % în 2018). De asemenea, aproximativ 34 % din contractele atribuite de instituțiile publice în 2018 au fost oferte unice.

Trebuie să se asigure o mai mare transparență, monitorizare și supraveghere a sistemului de achiziții publice. Evoluțiile recente în materie de achiziții publice electronice, cum ar fi procesul în derulare de trecere la un nou sistem de achiziții publice electronice, reprezintă bazele pentru o mai mare transparență în procesul de achiziții publice. Funcția de supraveghere trebuie să fie consolidată în mod fundamental, astfel încât autoritățile să poată să ia măsuri adecvate care să contribuie la o mai mare transparență a sistemului de achiziții publice și care să stimuleze concurența pe piața achizițiilor publice. În acest scop, introducerea de indicatori-cheie de performanță adecvați va fi esențială pentru ca sistemul de supraveghere să fie funcțional și eficient.

Achizițiile publice centralizate nu sunt încă operaționale. Legislația de înființare a unui organism central de achiziție la nivel național a fost adoptată recent. Înainte de a extinde achizițiile publice centralizate la produse mai complexe, este foarte important să se plece de la experiența dobândită cu achizițiile publice de produse simple care fac obiectul agregării cererii. De asemenea, se are în vedere dezvoltarea de sisteme de contractare agregate pentru autoritățile contractante locale dintr-o anumită zonă geografică.

Eșantionul pentru controlul extern *ex ante* în materie de achiziții publice a fost redus în mod semnificativ. Inițiativa privind acest control a fost transferată autorităților contractante. De asemenea, responsabilitatea pentru controlul *ex ante* al contractelor sau acordurilor care beneficiază de fonduri de la UE a fost preluată de autoritățile de management, care ar putea să nu fie pregătite în totalitate din punctul de vedere al expertizei tehnice și al personalului pentru preluarea acestor responsabilități. Aceste modificări importante nu au fost stabilite în funcție de rezultatele concrete și de fiabilitatea autorităților contractante în raport cu indicatori-cheie bine definiți și nici nu au avut la bază, de exemplu, o evaluare a impactului. Optimizarea controalelor *ex ante* este esențială pentru atingerea obiectivelor strategiei naționale. Cu toate acestea, pentru a dispune de un sistem de achiziții publice eficient și transparent, este important ca demersul de optimizare să fie corelat cu măsuri care să asigure o mai mare răspundere și capacitate a autorităților contractante și a celor de management.

Bilanțul Agenției Naționale de Integritate a rămas constant în ceea ce privește investigarea cazurilor de incompatibilitate și de conflicte de interese de natură administrativă. Sistemul PREVENT pentru controalele *ex ante* sistematice ale conflictelor de interese este în prezent pe deplin operațional și Agenția Națională de Integritate a raportat rezultate pozitive. Cu toate acestea, stabilitatea cadrului juridic în materie de integritate se confruntă în continuare cu provocări (Comisia Europeană, 2018f).

ANEXA A: TABEL SINOPTIC

Angajamente	Evaluare sintetică ([75])
Recomandări specifice fiecărei țări pentru 2018 (RST)	
RST 1: Să asigure respectarea recomandării Consiliului din ... iunie 2018 cu scopul de a corecta abaterea semnificativă de la traiectoria de ajustare în vederea atingerii obiectivului bugetar pe termen mediu. Să asigure aplicarea integrală a cadrului fiscal-bugetar. Să consolideze respectarea obligațiilor fiscale și colectarea impozitelor.	România a înregistrat **progrese limitate** în ceea ce privește abordarea RST 1.
Să asigure respectarea recomandării Consiliului din ... iunie 2018 cu scopul de a corecta abaterea semnificativă de la traiectoria de ajustare în vederea atingerii obiectivului bugetar pe termen mediu.	Evaluarea conformității cu Pactul de stabilitate și de creștere va fi inclusă în primăvară, când vor fi disponibile datele finale pentru 2018.
Să asigure aplicarea integrală a cadrului fiscal-bugetar.	**Niciun progres.** Nu s-a înregistrat niciun progres în asigurarea aplicării cadrului fiscal-bugetar. Bugetul pentru 2018 nu a respectat regula privind deficitul, care prevede obligația de conformare la traiectoria de ajustare în vederea atingerii obiectivului structural pe termen mediu. Rectificarea adusă bugetului pentru anul 2018 în luna septembrie a încălcat, printre altele, normele care interzic majorarea: (i) plafoanelor nominale ale deficitului total și primar în cursul anului bugetar, precum și (ii) a cheltuielilor cu personalul și a cheltuielilor publice totale, cu excepția fondurilor UE, în cursul anului bugetar. A doua rectificare a bugetului pentru anul 2018,

([75]) Pentru a evalua progresele realizate în punerea în aplicare a recomandărilor specifice fiecărei țări (RST) se folosesc următoarele categorii:

Niciun progres: statul membru nu a anunțat în mod credibil și nici nu a adoptat vreo măsură ca răspuns la recomandarea specifică. În această categorie intră o serie de situații tipice care trebuie interpretate de la caz la caz, ținându-se seama de condițiile specifice fiecărei țări. Ele cuprind următoarele:

nu s-au anunțat măsuri juridice, administrative sau bugetare

nici în programul național de reformă,

nici în alte comunicări oficiale către parlamentul național/comisiile parlamentare competente sau către Comisia Europeană,

pe căi publice (de exemplu, într-un comunicat de presă sau pe site-ul guvernului);

nici ramura executivă, nici cea legislativă nu au prezentat acte fără caracter legislativ;

statul membru a luat primele măsuri pentru a da curs RST, cum ar fi comanda unui studiu sau instituirea unui grup de studiu care să analizeze eventualele măsuri ce trebuie luate (cu excepția cazului în care RST solicită în mod expres orientări sau acțiuni exploratorii). Cu toate acestea, măsura (măsurile) clar specificată (specificate) pentru a da curs RST nu a (au) fost propusă (propuse).

Progrese limitate: statul membru:

a anunțat unele măsuri, dar acestea nu răspund decât într-o măsură limitată RST și/sau

a prezentat acte legislative la nivelul ramurii sale executive sau legislative, dar acestea nu au fost încă adoptate și sunt necesare și acțiuni suplimentare fără caracter legislativ de substanță pentru aplicarea RST;

a prezentat acte fără caracter legislativ, dar nu a întreprins acțiunile ulterioare de punere în aplicare necesare pentru a da curs RST.

Unele progrese: statul membru a adoptat măsuri

care dau curs parțial RST și/sau

care dau curs RST, dar mai sunt necesare eforturi relativ importante pentru a răspunde pe deplin RST, întrucât s-au pus în aplicare doar câteva dintre aceste măsuri. De exemplu, s-a adoptat una sau mai multe măsuri de către parlamentul național sau printr-un ordin ministerial, dar normele metodologice de aplicare nu au intrat în vigoare.

Progrese substanțiale: statul membru a adoptat măsuri care contribuie semnificativ la aplicarea RST, iar măsurile respective au fost puse în aplicare în marea lor majoritate.

Aplicare integrală: statul membru a pus în aplicare toate măsurile necesare pentru a da curs în mod adecvat RST.

	publicată în noiembrie, a încălcat, de asemenea, mai multe norme fiscale naționale. De asemenea, ca și în anii anteriori, autoritățile nu au trimis în parlament o actualizare a strategiei fiscal-bugetare pe termen mediu până la termenul statutar, fixat pentru luna august.
Să consolideze respectarea obligațiilor fiscale și colectarea impozitelor.	**Progrese limitate.** Agenția Națională de Administrare Fiscală (ANAF) și-a actualizat recent orientările privind înregistrarea aparatelor de marcat cu jurnal electronic și atribuirea numărului unic de identificare al aparatului de marcat. ANAF a recurs mai activ la evaluarea riscurilor în vederea gestionării și auditării contribuabililor, mai ales în ceea ce privește taxa pe valoarea adăugată și impozitul pe profit. Cu toate acestea, ponderea relativă a economiei neobservate este de aproximativ 22,5 %, în timp ce deficitul de încasare a TVA (și anume, diferența dintre TVA-ul datorat în principiu și TVA-ul colectat efectiv) rămâne în continuare printre cele mai mari din UE în 2016 (aproximativ 36 %). Se introduc într-un ritm lent aparatele de marcat cu jurnal electronic conectate la serverele ANAF, ca urmare, printre altele, a stocurilor insuficiente ale furnizorilor.
RST 2: Să finalizeze reforma venitului minim de incluziune. Să îmbunătățească funcționarea dialogului social. Să se asigure că salariul minim se stabilește pe baza unor criterii obiective. Să îmbunătățească programele de actualizare a competențelor și oferirea unui învățământ general de calitate, în special pentru romi și pentru copiii din zonele rurale. Să îmbunătățească accesul la asistență medicală, inclusiv prin favorizarea tratamentului ambulatoriu.	România a înregistrat **progrese limitate** în ceea ce privește abordarea RST 2.
Să finalizeze reforma venitului minim de incluziune.	**Niciun progres.** Se estimează că Legea privind venitul minim de incluziune va intra în vigoare în aprilie 2019. Cu toate acestea, nu s-au observat progrese concrete până în prezent.
Să îmbunătățească funcționarea dialogului social.	**Progrese limitate.** Legea dialogului social este acum dezbătută în parlament, după o lungă perioadă de consultare cu părțile interesate relevante. S-a prezentat de asemenea, o altă propunere concurentă, elaborată cu ajutorul unor parteneri sociali. Ambele inițiative legislative sunt dezbătute împreună. În prezent majoritatea discuțiilor legate de dialogul social au loc în mod oficial, în cadrul Consiliului Economic și Social și al comitetelor pentru dialog social. În pofida faptului că există un cadru stabilit de

	dialog și consultări, stabilitatea și rolul acestor instituții au fost afectate în ultima perioadă.
Să se asigure că salariul minim se stabilește pe baza unor criterii obiective.	**Niciun progres.** Nivelul salariilor minime se stabilește în continuare în mod ad-hoc și nu are la bază un mecanism cuprinzător și previzibil.
Să îmbunătățească programele de actualizare a competențelor și oferirea unui învățământ general de calitate, în special pentru romi și pentru copiii din zonele rurale.	**Progrese limitate.** S-au înregistrat progrese limitate în ceea ce privește îmbunătățirea oferirii unui învățământ general de calitate favorabil incluziunii, în special pentru copiii din zonele rurale și pentru romi. Măsurile finanțate de Fondul social european sunt în primele faze ale punerii în aplicare. Continuă activitatea de elaborare a mecanismului de alertă timpurie care să prevină abandonul școlar. Metodologia de monitorizare și de prevenire a segregării în școli nu a fost încă adoptată. În ansamblu, abandonul școlar timpuriu se menține la un nivel foarte ridicat. Disparitățile dintre mediul rural și cel urban și incluziunea romilor în învățământ sunt în continuare problematice. Deși autoritățile au în vedere unele măsuri, politicile active în domeniul pieței forței de muncă acordă în continuare o atenție limitată actualizării competențelor. Este în continuare necesar să se elaboreze și să se pună în aplicare o evaluare globală a necesităților în materie de competențe.
Să îmbunătățească accesul la asistență medicală, inclusiv prin favorizarea tratamentului ambulatoriu.	**Progrese limitate.** Din 2018 se înregistrează întârzieri importante în domenii-cheie, ca de exemplu centrele integrate de asistență medicală comunitară, finanțarea spitalelor regionale și planurile aferente de reorganizare a îngrijirii medicale etc. În alte domenii relevante (cum ar fi intervențiile chirurgicale planificate care presupun internare doar pe durata unei zile), eficacitatea măsurilor luate anterior trebuie demonstrată.
RST 3: Să asigure un grad mai ridicat de previzibilitate a procesului decizional, recurgând în mod sistematic și eficient la evaluarea impactului normativ și la consultarea și implicarea părților interesate în elaborarea și punerea în aplicare a reformelor. Să îmbunătățească pregătirea și stabilirea priorităților în cazul proiectelor de infrastructură de mare amploare și să accelereze punerea în aplicare a acestora, în special în sectorul transporturilor, al deșeurilor și al apelor reziduale. Să îmbunătățească transparența și eficiența achizițiilor publice. Să consolideze guvernanța corporativă a întreprinderilor publice.	România nu a înregistrat **niciun progres** în ceea ce privește abordarea RST 3.

Să asigure un grad mai ridicat de previzibilitate a procesului decizional, recurgând în mod sistematic și eficient la evaluarea impactului normativ și la consultarea și implicarea părților interesate în elaborarea și punerea în aplicare a reformelor.	**Niciun progres.** Se menține instabilitatea legislativă, iar procesul decizional nu este previzibil, existând riscul erodării încrederii investitorilor. Evaluările impactului normativ au în continuare un caracter formalist, deși calitatea și utilizarea efectivă a acestora variază de la un sector la altul. Lipsește un mecanism solid de monitorizare a politicilor, iar evaluările *ex post* se efectuează pe o bază ad-hoc. Nu s-a instituit în mod formal cadrul juridic și instituțional pentru o funcție de control al calității în cazul evaluărilor impactului efectuate la nivel guvernamental. Implicarea părților interesate în procesul de elaborare a politicilor este în continuare limitată. Calitatea consultării publice continuă să fie afectată de factori operaționali, ca de exemplu perioade scurte de consultare, anunțarea tardivă a unor importante inițiative legislative, acțiuni ulterioare și feedback către părțile interesate limitate, atât în cursul procesului de consultare, cât și după încheierea acestuia.
Să îmbunătățească pregătirea și stabilirea priorităților în cazul proiectelor de infrastructură de mare amploare și să accelereze punerea în aplicare a acestora, în special în sectorul transporturilor, al deșeurilor și al apelor reziduale.	**Progrese limitate.** Sunt în curs de pregătire proiectele de infrastructură de mare amploare care se vor trimite spre aprobare Comisiei Europene, în special ca urmare a unei implicări și cooperări mai mari cu Banca Europeană de Investiții (prin intermediul programului de Asistență comună în vederea sprijinirii proiectelor în regiunile europene și al instrumentului de sprijin consultativ pentru proiecte). Cu toate acestea, se înregistrează întârzieri în punerea în aplicare.
Să îmbunătățească transparența și eficiența achizițiilor publice.	**Progrese limitate.** S-au înregistrat progrese limitate în punerea în aplicare a Strategiei naționale în domeniul achizițiilor publice. Trecerea la un nou sistem de achiziții publice electronice și stabilirea legislației cu privire la un organism central de achiziție care să funcționeze la nivel național sunt exemple pozitive. Cu toate acestea, unele reforme începute în temeiul planului de acțiune elaborat în contextul condiționalității *ex ante* pe care România trebuia să le efectueze în materie de achiziții publice și care erau relevante pentru executarea fondurilor UE au fost întrerupte și, odată cu adoptarea recentă a Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 114/2018, au fost chiar anulate. De asemenea, sunt necesare eforturi importante pentru majorarea capacității autorităților contractante și pentru consolidarea transparenței, a monitorizării și a supravegherii sistemului de achiziții publice, precum și a stabilității și a predictibilității legislative. Optimizarea controalelor *ex ante* în cazul achizițiilor publice ar

	trebui să aibă la bază rezultatele cuantificate și fiabilitatea autorităților contractante.
Să consolideze guvernanța corporativă a întreprinderilor publice.	**Niciun progres.** Legislația privind guvernanța corporativă care se aplică în cazul întreprinderilor publice este solidă, însă se aplică doar sporadic. Exceptarea a aproximativ 100 de întreprinderi de la aplicarea legislației adoptată la sfârșitul anului 2017 a fost respinsă de către Curtea Constituțională pe motive procedurale, dar a fost din nou aprobată de Senat în iunie 2018 și urmează să fie supusă aprobării Camerei Deputaților.
Strategia Europa 2020 (obiective naționale și progrese înregistrate)	
Obiectivul privind rata de ocupare a forței de muncă stabilit în PNR: 70 %.	Obiectivul național de 70 % până în 2020 poate fi atins, dat fiind că rata de ocupare a forței de muncă în grupa de vârstă 20-64 de ani era de 68,8 % în 2017.
Obiectivul privind C-D stabilit în PNR: 2 % din PIB	Intensitatea C-D a României în 2017 a fost de 0,5 % din PIB, cea mai scăzută din UE, reprezentând doar un sfert din obiectivul național. În perioada 2007-2017, intensitatea C-D a României a scăzut cu 1,1 % în fiecare an. În vederea atingerii obiectivului fixat pentru 2020, va trebui ca intensitatea C-D a României să crească în medie cu 58,4 % pe an până în 2020. În 2017, intensitatea C-D în sectorul public a crescut cu 4,8 %, în timp ce intensitatea C-D a mediului de afaceri a crescut cu 7,4 % comparativ cu 2016. Așadar, intensitatea C-D a mediului de afaceri a atins 0,29 % din PIB în 2017, în timp ce intensitatea C-D în sectorul public a fost de 0,22 % din PIB.
Obiectivul național privind emisiile de gaze cu efect de seră (GES): -19 % în 2020 comparativ cu 2005 (în sectoarele care nu sunt incluse în sistemul UE de comercializare a certificatelor de emisii)	Conform estimărilor preliminare din 2017, emisiile de gaze cu efect de seră care nu fac obiectul sistemului UE de comercializare a certificatelor de emisii (ETS) au scăzut cu 1,7 % între 2005 și 2017. Conform celor mai recente previziuni naționale bazate pe măsurile existente, emisiile din sectoarele care nu intră sub incidența ETS vor crește cu 1,4 % între 2005 și 2020. Se așteaptă, prin urmare, atingerea obiectivului cu o marjă de 17,6 puncte procentuale. Cu toate acestea, obiectivul pentru 2030 nu s-ar atinge cu o marjă de 12,5 % în baza măsurilor existente, deoarece se preconizează că pe termen lung emisiile vor crește peste nivelul anului de referință.

Obiectivul pentru 2020 privind energia din surse regenerabile: 24 %	Cu o pondere a energiei din surse regenerabile în consumul final brut de energie de 24,4 % în 2017 (date Eurostat provizorii), România va atinge și va depăși ușor obiectivul stabilit pentru 2020 în ceea ce privește energia din surse regenerabile. Având în vedere ponderea stabilă sau ușor în scădere, sunt necesare eforturi continue pentru a instala o capacitate mai mare în contextul creșterii economice.
Eficiența energetică, obiective privind consumul de energie pentru 2020: obiectivul României de eficiență energetică pentru anul 2020 este de 43 Mtep, exprimate în consum de energie primară (30,3 Mtep exprimate în consumul final de energie).	Se pare că România este în grafic și că va atinge obiectivul fixat pentru 2020. Cu toate acestea, atât consumul primar, cât și consumul final de energie au înregistrat o creștere în 2017 și, prin urmare, sunt necesare eforturi continue pentru a limita consumul de energie în contextul creșterii economice.
Părăsirea timpurie a sistemului de educație și formare: 11,3 %.	În contextul în care în 2017 rata este de 18,1 %, nu se poate atinge obiectivul până în 2020.
Obiectivul privind învățământul terțiar: 26, 7 % din populația cu vârsta cuprinsă între 30-34 de ani.	În 2017, rata persoanelor cu vârsta cuprinsă între 30-34 de ani care dețineau o diplomă universitară era de 26,3 %, așadar, România aproape a atins obiectivul național. Cu toate acestea, rata este mult mai redusă decât media UE, de 40 %.
Obiectivul de reducere a numărului de persoane expuse riscului de sărăcie sau de excluziune socială, exprimat în număr absolut de persoane: 580 000 (anul de referință 2010: 8 425 000).	Se consideră că obiectivul național de 580 000 de persoane s-a atins deja. Numărul persoanelor care au fost scoase în 2017 din categoria celor expuse riscului de sărăcie sau de excluziune socială a fost de 2 074 000 de persoane, un număr mult mai mare comparativ cu anii precedenți (de exemplu, 1 420 000 în 2016 și 1 680 000 în 2015).

ANEXA B: ANALIZA SUSTENABILITĂȚII DATORIEI EFECTUATĂ DE COMISIE ȘI RISCURILE BUGETARE

Proiecțiile datoriei publice guvernamentale în temeiul scenariului de referință, alternativ și al testelor de sensibilitate

RO - Proiecțiile datoriei în scenariul de referință	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Ponderea datoriei brute	**35,1**	**35,1**	**35,9**	**38,2**	**40,4**	**42,7**	**45,1**	**47,7**	**50,3**	**53,0**	**55,8**	**58,6**	**61,6**
Variațiile ponderii (-1+2+3)	*-2,2*	*0,0*	*0,9*	*2,2*	*2,2*	*2,3*	*2,5*	*2,6*	*2,6*	*2,7*	*2,7*	*2,8*	*3,0*
din care													
(1) Sold primar (1.1+1.2+1.3)	**-1,5**	**-1,9**	**-1,9**	**-3,2**	**-3,2**	**-3,1**	**-3,0**	**-3,0**	**-3,0**	**-3,0**	**-3,0**	**-3,0**	**-3,0**
(1.1) Sold primar structural *(1.1.1-1.1.2+1.1.3)*	***-2,0***	***-1,9***	***-2,0***	***-3,1***	***-3,1***	***-3,0***	***-3,0***	***-3,0***	***-3,0***	***-3,0***	***-3,0***	***-3,0***	***-3,0***
(1.1.1) Sold primar structural (ant. cost. îmbătrân. pop.)	*-2,0*	*-1,9*	*-2,0*	*-3,1*	*-3,1*	*-3,1*	*-3,1*	*-3,1*	*-3,1*	*-3,1*	*-3,1*	*-3,1*	*-3,1*
(1.1.2) Costuri legate de îmbătrânirea populației					*0,0*	*-0,1*	*-0,1*	*-0,2*	*-0,2*	*-0,2*	*-0,2*	*-0,2*	*-0,2*
(1.1.3) Altele (taxe, impozite și venituri din proprietăți)					*0,0*	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*-0,1*	*-0,1*	*-0,1*	*-0,1*	*-0,1*
(1.2) Componenta ciclică	***0,5***	***0,2***	***0,1***	***-0,1***	***-0,1***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***
(1.3) Măsuri unice și alte măsuri temporare	***0,0***	***-0,1***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***
(2) Efect de bulgăre de zăpadă (2.1+2.2+2.3)	**-2,7**	**-1,9**	**-1,0**	**-0,9**	**-1,0**	**-0,7**	**-0,5**	**-0,4**	**-0,3**	**-0,3**	**-0,2**	**-0,2**	**0,1**
(2.1) Cheltuieli cu dobânzile	*1,3*	*1,4*	*1,4*	*1,5*	*1,6*	*1,7*	*1,8*	*1,9*	*2,0*	*2,2*	*2,3*	*2,5*	*2,7*
(2.2) Efectul de creștere	*-2,4*	*-1,1*	*-1,2*	*-1,2*	*-1,4*	*-1,4*	*-1,5*	*-1,4*	*-1,4*	*-1,5*	*-1,5*	*-1,6*	*-1,5*
(2.3) Efectul inflației	*-1,6*	*-2,1*	*-1,3*	*-1,2*	*-1,1*	*-1,0*	*-0,8*	*-0,9*	*-0,9*	*-1,0*	*-1,0*	*-1,1*	*-1,1*
(3) Ajustări stoc-flux	**-1,1**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

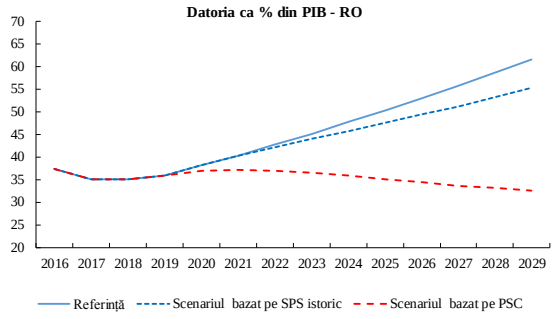

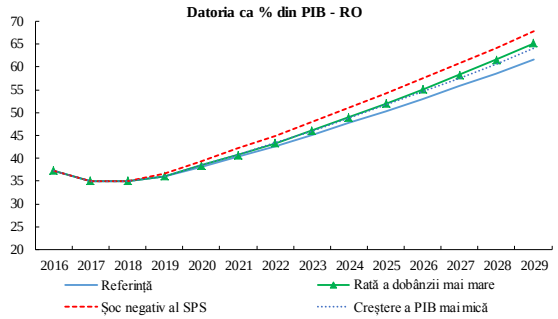

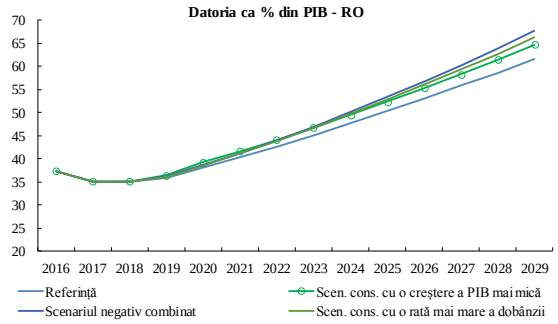

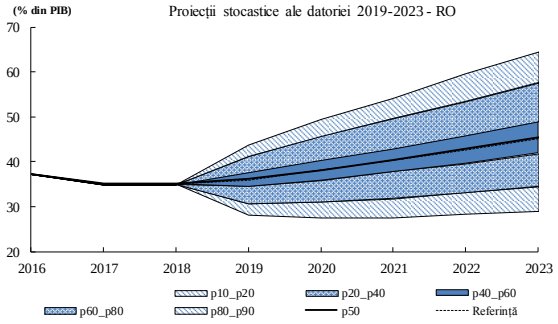

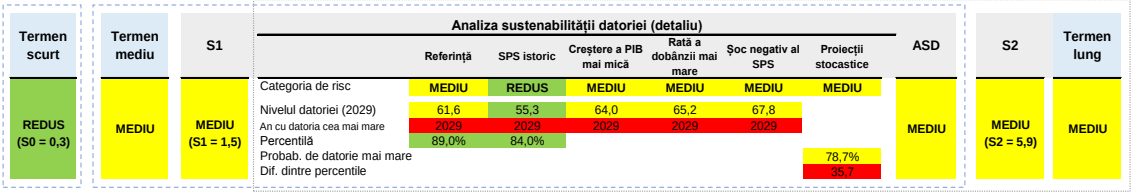

Notă: Pentru informații suplimentare a se vedea Raportul Comisiei Europene privind sustenabilitatea finanțelor publice (RSF) din 2018.

[1] Primul tabel prezintă proiecțiile în baza scenariului de referință, fără modificări ale politicii fiscal-bugetare. Tabelul prezintă dinamica datoriei publice proiectate și defalcarea acesteia în funcție de soldul primar, efectul de bulgăre de zăpadă și ajustările stoc-flux. Efectul de bulgăre de zăpadă măsoară impactul net al efectelor de contracarare ale ratei dobânzii, inflației, creșterii PIB real (și ale ratelor de schimb în unele țări). Ajustările stoc-flux includ diferențele dintre contabilitatea de casă și contabilitatea pe bază de angajamente, acumularea netă de active, precum și evaluarea și alte efecte reziduale.

[2] Graficele prezintă o serie de teste de sensibilitate pentru scenariul de referință, precum și scenarii de politică alternative, mai ales: scenariul bazat pe soldul primar structural (SPS) istoric (în care SPS se stabilește la media istorică), scenariul bazat pe Pactul de stabilitate și de creștere (PSC) (în care se presupune că politica fiscal-bugetară evoluează în conformitate cu principalele dispoziții ale PSC), scenariul cu o rată mai mare a dobânzii (+1 pp. comparativ cu referința), scenariul cu o creștere a PIB mai mică (-0,5 pp. comparativ cu referința) și scenariul unui șoc negativ al SPS (calibrat pe baza variației prognozate). S-au inclus, de asemenea, un scenariu negativ combinat și teste de sensibilitate consolidate (pentru rata dobânzii și creștere), precum și proiecții stocastice. Pentru informații detaliate privind elaborarea acestor proiecții, a se vedea RSF 2018.

[3] Al doilea tabel prezintă clasificarea generală a riscurilor fiscal-bugetare pe termen scurt, mediu și lung.

a. Pentru perspectiva pe termen scurt, categoria de risc (redus/ridicat) are la bază indicatorul S0. S0 este un indicator de depistare timpurie a presiunilor bugetare în următorul an și are la bază 25 de variabile bugetare, financiare și de competitivitate care s-au dovedit în trecut a fi indicatori de anticipare a presiunilor fiscal-bugetare. Pragul critic la care se semnalează presiunile fiscal-bugetare este de 0,46.

b. Pentru perspectiva pe termen mediu, categoria de risc (redus/mediu/ridicat) are la bază utilizarea comună a indicatorului S1 și a rezultatelor analizei sustenabilității datoriei (ASD). Indicatorul S1 măsoară ajustarea fiscal-bugetară necesară (cumulată pe perioada de 5 ani următoare orizontului de prognoză și menținută ulterior) pentru a aduce rata datoriei la nivelul de 60 % până în 2033. Valorile critice utilizate sunt 0 și 2,5 pp. din PIB. Clasificarea ASD are la bază rezultatele a 5 scenarii determinante (scenariul de referință, scenariul bazat pe SPS istoric, scenariul cu o rată a dobânzii mai mare, scenariul cu o creștere a PIB mai mică și scenariul unui șoc negativ al SPS) și proiecțiile stocastice. Se folosesc diferite criterii, ca de exemplu nivelul proiectat al datoriei, traiectoria datoriei, veridicitatea ipotezelor fiscal-bugetare, probabilitatea stabilizării datoriei și amploarea incertitudinilor.

c. Pentru perspectiva pe termen lung, categoria de risc (redus/mediu/ridicat) are la bază utilizarea comună a indicatorului S2 și a rezultatelor ASD. Indicatorul S2 măsoară ajustarea fiscal-bugetară imediată și permanentă care este necesară pentru a stabiliza ponderea datoriei în PIB pe termen nelimitat, inclusiv costurile legate de îmbătrânirea populației. Valorile critice utilizate sunt 2 și 6 pp. din PIB. Rezultatele ASD se folosesc pentru a stabili mai bine clasificarea riscurilor pe termen lung, mai ales în cazurile în care s-au identificat vulnerabilități ale datoriei (o categorie de risc ASD mediu / ridicat).

ANEXA C: TABELE STANDARD

Tabelul C.1: **Indicatori ai pieței financiare**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Totalul activelor din sectorul bancar (% din PIB)(1)	63,6	60,1	57,6	55,5	52,5	50,6
Ponderea activelor celor mai mari cinci bănci (% din totalul activelor)	54,4	54,2	57,4	59,1	59,4	-
Capitalul străin în sistemul bancar (% din totalul activelor)2)	90,0	90,0	90,5	91,4	77,3	74,5
Indicatori privind soliditatea financiară:(2)						
- credite neperformante (% din totalul creditelor)	-	20,7	13,4	9,7	6,6	5,9
- rata de adecvare a capitalului (%)	18,8	17,7	18,9	19,2	19,4	18,6
- rentabilitatea capitalurilor proprii (%)(3)	0,0	-15,2	11,3	10,6	11,7	15,9
Credite bancare acordate sectorului privat (variație % anuală)(1)	-3,5	-1,3	4,5	3,3	7,1	6,4
Credite pentru achiziționarea de locuințe (variație % anuală)(1)	9,7	9,2	15,5	13,4	13,2	11,7
Raportul împrumuturi/depozite(2)	-	67,2	67,6	68,2	69,2	72,1
Lichiditatea băncii centrale ca % din obligații(1)	0,3	-	-	-	-	0,0
Datoria privată (% din PIB)	66,8	62,1	59,1	55,6	50,8	-
Datoria externă brută (% din PIB)(2) - publică	20,8	21,8	19,6	19,0	17,9	16,2
- privată	30,2	28,9	26,8	28,2	27,9	26,7
Spreadul ratei dobânzii pe termen lung față de Bund (puncte de bază)*	384,4	333,1	297,8	322,9	364,1	427,9
Spreadurile la swapul pe riscul de credit pentru titlurile de valoare de stat (5 ani)*	180,4	137,4	110,0	105,9	92,5	83,5

(1) Cele mai recente date se referă la situația din al treilea trimestru din 2018. Nu sunt incluse doar băncile, ci toate instituțiile financiare monetare, cu excepția băncilor centrale.
(2) Cele mai recente date se referă la situația din al doilea trimestru din 2018.
(3) Valorile trimestriale nu sunt anualizate.
* Măsurate în puncte de bază.
Sursa: Comisia Europeană (ratele dobânzilor pe termen lung); Banca Mondială (datoria externă brută); Eurostat (datoria privată); BCE (toți ceilalți indicatori).

Tabelul C.2: **Tabloul de bord social - principalii indicatori**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018 (6)
Egalitate de șanse și acces pe piața forței de muncă						
Părăsirea timpurie a sistemelor de învățământ și formare (% din populația în vârstă de 18-24 de ani)	17,3	18,1	19,1	18,5	18,1	:
Diferența de gen în ocuparea forței de muncă (pp)	16,3	16,7	17,5	17,6	17,1	18,3
Inegalitatea veniturilor măsurată ca raport între chintila superioară și cea inferioară (S80/S20)	6,8	7,2	8,3	7,2	6,5	:
Rata riscului de sărăcie sau de excluziune socială(1) (RSE)	41,9	40,3	37,4	38,8	35,7	:
Tineri care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare (% din populația în vârstă de 15-24 de ani)	17,0	17,0	18,1	17,4	15,2	:
Piețe dinamice ale forței de muncă și condiții de muncă echitabile†						
Rata ocupării forței de muncă (20-64 de ani)	64,7	65,7	66,0	66,3	68,8	70,0
Rata șomajului(2) (15-74 de ani)	7,1	6,8	6,8	5,9	4,9	4,1
Rata șomajului de lungă durată(3) (ca % din populația activă)	3,2	2,8	3,0	3,0	2,0	1,8
Venitul brut disponibil al gospodăriilor, în termeni reali, pe cap de locuitor(4) (indice 2008=100)	98,0	99,4	106,1	116,7	129,1	:
Remunerația anulă netă a unui lucrător cu normă întreagă necăsătorit, fără copii, care câștigă un salariu mediu (niveluri în SPC, medie pe trei ani)	8581	8621	8987	9609	:	:
Remunerația anulă netă a unui lucrător cu normă întreagă necăsătorit, fără copii, care câștigă un salariu mediu (variație procentuală, termeni reali, medie pe trei ani)	-0,1	0,3	5,0	8,5	:	:
Sprijin public/Protecție și incluziune socială						
Impactul transferurilor sociale (fără pensii) asupra reducerii sărăciei(5)	18,4	12,8	13,3	14,2	16,6	:
Copii mai mici de 3 ani care beneficiază de îngrijire formală	6,0	2,6	9,4	17,4	15,7	:
Nevoi de asistență medicală nesatisfăcute autoraportate	10,9	9,8	9,4	6,5	4,7	:
Persoane cu competențe digitale generale de bază sau mai avansate (% din populația în vârstă de 16-74 de ani)	:	:	26,0	28,0	29,0	:

(1) Persoane expuse riscului de sărăcie sau de excluziune socială (RSE): persoanele care sunt expuse riscului de sărăcie (RS) și/sau care au o stare materială extrem de precară (SEP) și/sau locuiesc în gospodării cu o intensitate a muncii egală cu zero sau foarte scăzută (IMS).
(2) Șomeri înseamnă persoanele care nu au fost încadrate în muncă, dar care au fost în căutarea unui loc de muncă și care puteau să își înceapă activitatea imediat sau în termen de două săptămâni.
(3) Șomerii pe termen lung sunt persoanele aflate în șomaj de cel puțin 12 luni.
(4) Venitul brut disponibil al gospodăriilor fără ajustări este definit conform proiectului de raport comun privind ocuparea forței de muncă din 2019.
(5) Reducere în procente a ratei riscului de sărăcie, ca urmare a transferurilor sociale (calculată comparând rata riscului de sărăcie înainte de efectuarea transferurilor sociale cu cea de după efectuarea transferurilor; pensiile nu sunt considerate transferuri sociale în calcul).
(6) Media primelor trei trimestre ale anului 2018 pentru rata de ocupare a forței de muncă, rata șomajului, rata șomajului de lungă durată și diferența de gen în ceea ce privește ocuparea forței de muncă. Datele pentru rata șomajului sunt ajustate sezonier (serii anuale, datele pentru EE, EL, HU, IT și UK au la bază primele trei trimestre ale anului 2018).
Sursa: Eurostat.

Tabelul C.3: **Indicatori privind piața forței de muncă și educația**

Indicatori privind piața forței de muncă	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018** [4]
Rata de activitate (15-64 de ani)	64,9	65,7	66,1	65,6	67,3	:
Încadrarea la locul de muncă actual, în funcție de durată						
Între 0 și 11 luni	5,2	5,0	6,2	4,9	5,8	:
Între 12 și 23 de luni	5,8	6,0	7,4	6,4	6,7	:
Între 24 și 59 de luni	21,2	20,0	19,5	20,5	19,8	:
60 de luni sau mai mult	67,8	69,0	66,8	68,2	67,7	:
Creșterea nivelului de ocupare a forței de muncă* (variație % comparativ cu anul anterior)	-0,9	0,8	-1,3	-1,1	2,8	0,2
Rata de ocupare a femeilor (% din numărul femeilor în vârstă de 20-64 de ani)	56,5	57,3	57,2	57,4	60,2	60,7
Rata de ocupare a bărbaților (% din numărul bărbaților în vârstă de 20-64 de ani)	72,8	74,0	74,7	75,0	77,3	79,1
Rata de ocupare a lucrătorilor în vârstă* (% din populația în vârstă de 55-64 de ani)	41,8	43,1	41,1	42,8	44,5	45,9
Muncă cu fracțiune de normă* (% din ocuparea totală a forței de muncă în vârstă de 15-64 de ani)	9,0	8,7	8,8	7,4	6,8	6,6
Muncă pe durată determinată* (% angajați cu contract pe durată determinată în vârstă de 15-64 de ani)	1,4	1,5	1,4	1,4	1,2	1,1
Participarea la politicile active pentru piața forței de muncă (pe 100 de persoane care doresc să muncească)	3,1	2,9	3,5	4,5	:	:
Rata trecerii de la locuri de muncă temporare la locuri de muncă permanente (media pe 3 ani)	57,7	57,8	56,5	56,1	56,9	:
Rata șomajului în rândul tinerilor (% din populația activă în vârstă de 15-24 de ani)	23,7	24,0	21,7	20,6	18,3	16,2
Diferențe de gen în munca cu fracțiune de normă	1,0	1,3	0,7	0,4	0,2	0,6
Diferențe de remunerare între femei și bărbați[1] (fără ajustări)	4,9	4,5	5,8	5,2	3,5	:
Indicatorii privind educația și formarea	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Participarea adulților la învățare (% persoane în vârstă de 25-64 de ani care participă la educație și formare)	2,0	1,5	1,3	1,2	1,1	:
Rezultate școlare slabe[2]	:	:	39,9	:	:	:
Absolvirea învățământului terțiar (% din populația în vârstă de 30-34 de ani care a absolvit cu succes învățământul terțiar)	22,9	25,0	25,6	25,6	26,3	:
Variația rezultatelor care se explică prin statutul socioeconomic al studenților[3]	:	:	13,8	:	:	:

* Indicator care nu este inclus în tabloul de bord

(1) Diferența dintre câștigurile salariale orare brute medii ale angajaților remunerați de sex masculin și cele ale angajaților remunerați de sex feminin, exprimată ca procent din câștigurile salariale orare brute medii ale angajaților remunerați de sex masculin. Această diferență este definită ca „neajustată", întrucât nu se fac corecții în funcție de modul de distribuție a caracteristicilor individuale (și, prin urmare, oferă o imagine de ansamblu a inegalităților de gen în ceea ce privește remunerarea). Se includ toți angajații care lucrează în întreprinderile care au cel puțin zece angajați, fără restricții legate de vârstă și de numărul de ore lucrate.

(2) Rezultatele evaluării PISA (OCDE) privind rezultatele slabe la matematică ale elevilor de 15 ani.

(3) Impactul statutului socioeconomic și cultural asupra rezultatelor evaluării PISA (OCDE). Valorile pentru 2012 și 2015 se referă la matematică și, respectiv, la științe.

(4) Media primelor trei trimestre ale anului 2018. Datele pentru rata șomajului în rândul tinerilor sunt ajustate sezonier (serii anuale, datele pentru EE, EL, HU, IT și UK au la bază primele trei trimestre ale anului 2018).

Sursa: Eurostat, OCDE

Tabelul C.4: **Indicatori privind incluziunea socială și sănătatea**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Cheltuieli cu prestațiile de asigurări sociale* (% din PIB)						
Asigurări de sănătate/asistență medicală	4,0	3,9	3,9	3,8	3,9	:
Indemnizații pentru invaliditate	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0	:
Pensii pentru limită de vârstă și pensii de urmaș	8,2	8,0	8,0	7,9	7,8	:
Prestații pentru familie/copii	1,3	1,2	1,2	1,3	1,4	:
Indemnizații de șomaj	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	:
Indemnizații pentru locuințe	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	:
Indemnizații legate de excluziunea socială neclasificate în altă parte	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	:
Total	15,2	14,6	14,4	14,3	14,3	:
din care: prestații acordate în funcție de venituri	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	:
Cheltuielile administrației publice, pe domenii (% din PIB, COFOG)						
Protecție socială	12,3	11,5	11,4	11,4	11,6	:
Sănătate	3,8	4,0	4,0	4,2	4,0	:
Educație	3,0	2,8	3,0	3,1	3,7	:
Cheltuieli suportate direct de beneficiar pentru serviciile de asistență medicală (% din totalul cheltuielilor cu sănătatea)	22,4	20,2	20,3	21,3	20,8	:
Copii expuși riscului de sărăcie sau de excluziune socială (% din persoanele în vârstă de 0-17 ani)*	52,5	51,4	50,7	46,8	49,2	41,7
Rata riscului de sărăcie[1] (% din totalul populației)	22,9	23,0	25,1	25,4	25,3	23,6
Rata riscului de sărăcie în rândul persoanelor încadrate în muncă (% din numărul persoanelor care ocupă un loc de muncă)	19,0	18,4	19,8	18,8	18,9	17,4
Rata deprivării materiale severe[2] (% din totalul populației)	31,1	29,8	25,9	22,7	23,8	19,7
Rata privării severe de locuință[3], în funcție de regimul de ocupare a locuinței						
Proprietar, cu credit ipotecar sau împrumut	19,9	16,1	4,9	1,6	1,4	1,2
Chiriaș, chirie la prețul pieței	19,0	21,2	32,8	53,0	46,0	27,2
Proporția persoanelor care locuiesc în gospodării cu o intensitate scăzută a muncii[4] (% din persoanele în vârstă de 0-59 de ani)	7,9	7,6	7,2	7,9	8,2	6,9
Praguri de sărăcie, exprimate în moneda națională în prețuri constante*	3884	3888	3991	4253	4518	5167
Speranță de viață sănătoasă (la vârsta de 65 de ani)						
Femei	5,1	5,2	5,7	5,7	5,6	:
Bărbați	5,9	5,8	5,9	6,3	6,2	:
Rata de înlocuire agregată a pensiilor[5] (la 65 de ani)	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7	0,6
Dimensiunea conectivității a indicelui economiei și societății digitale (DESI)[6]	:	:	43,9	46,2	49,8	54,1
Indicele GINI înainte de impozitare și de transferuri*	53,2	51,8	52,1	54,1	54,4	52,3
Indicele GINI după impozitare și transferuri*	33,2	34,0	34,7	37,4	34,7	33,1

* Indicator care nu este inclus în tabloul de bord

(1) Rata riscului de sărăcie (RS): proporția persoanelor cu un venit disponibil pe adult-echivalent inferior valorii de 60 % din venitul național median pe adult-echivalent.

(2) Proporția persoanelor care se află în cel puțin patru din următoarele forme de precaritate: i) nu își pot permite să își plătească chiria sau facturile de întreținere; ii) nu își pot permite să își mențină locuința la un nivel de încălzire adecvat; iii) nu pot face față unor cheltuieli neprevăzute; iv) nu își pot permite să mănânce carne, pește sau o proteină echivalentă mai mult de o dată la două zile; v) nu își pot permite să petreacă o săptămână de vacanță pe an în afara locuinței; vi) nu își pot permite să aibă un automobil; vii) nu își pot permite să aibă o mașină de spălat; viii) nu își pot permite să aibă un televizor color sau ix) să aibă un telefon.

(3) Procentul populației totale care trăiește în locuințe supraaglomerate și care este afectată de lipsa unei locuințe.

(4) Persoane care trăiesc în gospodării cu o intensitate a muncii foarte scăzută: proporția persoanelor cu vârsta cuprinsă între 0 și 59 de ani care locuiesc în gospodării în care adulții (cu excepția copiilor aflați în întreținere) au lucrat mai puțin de 20 % din timpul lor de lucru potențial total în cele 12 luni precedente.

(5) Raportul dintre mediana pensiilor brute individuale ale persoanelor cu vârsta cuprinsă între 65 și 74 de ani și mediana câștigurilor brute individuale ale persoanelor cu vârsta cuprinsă între 50 și 59 de ani.

(6) Conexiune fixă în bandă largă (33%), conexiune mobilă în bandă largă (22%), viteză (33%) și tarife (11%), conform Tabloului de bord al Agendei digitale.

Sursa: Eurostat, OCDE

Tabelul C.5: **Indicatori de performanță și indicatori de politici ai pieței produselor**

Indicatori de performanță	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Creșterea productivității muncii pe persoană[1] (t/t-1) în %						
Creșterea productivității muncii în industrie	-6,38	3,98	0,19	8,52	2,17	4,34
Creșterea productivității muncii în construcții	9,01	4,72	2,70	6,84	5,37	-3,25
Creșterea productivității muncii în serviciile de piață	35,86	3,85	0,64	3,10	3,59	5,03
Creșterea indicelui costurilor unitare ale muncii[2] (t/t-1) în %						
Creșterea costurilor unitare ale muncii în industrie	19,86	-3,55	0,59	-0,06	7,24	3,55
Creșterea costurilor unitare ale muncii în construcții	-1,54	-3,96	-12,10	4,96	-2,90	13,85
Creșterea costurilor unitare ale muncii în serviciile de piață	-18,71	3,01	5,72	-0,17	10,65	3,04
Mediul de afaceri	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Timpul necesar pentru executarea contractelor[3] (zile)	512	512	512	512	512	512
Timpul necesar pentru a demara o afacere[3] (zile)	8,0	8,0	8,0	8,0	12,0	12,0
Rezultatul cererilor de credite bancare depuse de IMM-uri[4]	:	0,99	0,94	0,46	0,36	0,69
Cercetare și inovare	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Intensitatea C-D	0,48	0,39	0,38	0,49	0,48	0,50
Cheltuielile administrației publice cu educația ca % din PIB	3,00	2,80	3,00	3,10	3,70	:
Persoane angajate cu studii superioare și/sau angajate în sectorul științei și al tehnologiei, ca % din totalul ocupării forței de muncă	24	24	24	26	27	27
Persoane care au absolvit învățământul terțiar[5]	14	14	14	15	15	15
Tineri cu studii de nivel secundar superior[6]	80	80	80	80	80	80
Balanța comercială a produselor de înaltă tehnologie ca % din PIB	-1,79	-1,96	-1,66	-1,75	-1,60	-1,87
Pieţele produselor și serviciilor și concurența				**2003**	**2008**	**2013**
Reglementarea piețelor de produse (PMR) conform OCDE[7], în ansamblu				:	:	1,69
PMR conform OCDE[7], comerț cu amănuntul				:	:	1,80
PMR conform OCDE[7], servicii profesionale				:	:	:
PMR conform OCDE[7], industrii de rețea[8]				:	:	1,97

(1) Valoarea adăugată în prețuri constante împărțită la numărul de persoane angajate.
(2) Remunerarea angajaților în prețuri constante împărțită la valoarea adăugată în prețuri constante.
(3) Metodologiile, inclusiv ipotezele, pentru acest indicator sunt prezentate în detaliu la adresa: http://www.doingbusiness.org/methodology.
(4) Media răspunsului la întrebarea Q7B_a. „[Credit bancar]: în cazul în care ați solicitat și ați încercat să negociați acest tip de finanțare în ultimele șase luni, care a fost rezultatul?". Răspunsurile au fost codificate după cum urmează: zero – dacă s-a onorat întreaga cerere, unu – dacă s-a primit cel puțin 75 %, doi –dacă s-a primit mai puțin de 75 %, trei –dacă cererea a fost refuzată sau respinsă; răspunsurile au fost tratate ca valori lipsă dacă cererea este încă în curs sau dacă nu s-a primit un răspuns.
(5) Procentaj din populația cu vârsta cuprinsă între 15 și 64 de ani care a absolvit o formă de învățământ terțiar.
(6) Procentaj din populația cu vârsta cuprinsă între 20 și 24 de ani care a ajuns cel puțin în ciclul superior al învățământului secundar.
(7) Indice: 0 = nu sunt reglementate; 6 = cele mai reglementate. Metodologiile pentru indicatorii OCDE privind reglementarea piețelor de produse sunt prezentate în detaliu la adresa: http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm
(8) Indicatori OCDE agregați privind reglementarea în sectoarele energiei, transporturilor și comunicațiilor (ETCR).
Sursa: Comisia Europeană; Banca Mondială, „Doing Business" (pentru executarea contractelor și intervalul de timp necesar pentru pornirea unei afaceri); OCDE (pentru indicatorii privind reglementarea piețelor de produse); SAFE (pentru rezultatul cererilor de credite bancare ale IMM-urilor).

Tabelul C.6: **Creșterea verde**

Performanța creșterii verzi		2012	2013	2014	2015	2016	2017
La nivel macroeconomic							
Intensitatea energetică	kgep / €	0,27	0,24	0,23	0,22	0,21	0,21
Intensitatea emisiilor de CO_2	kg / €	0,96	0,85	0,83	0,80	0,74	-
Intensitatea resurselor (reciproca productivității resurselor)	kg / €	3,35	3,26	3,23	3,71	3,43	3,02
Intensitatea deșeurilor	kg / €	1,91	-	1,26	-	1,17	-
Balanța comercială energetică	% din PIB	-3,05	-1,90	-1,41	-0,91	-0,94	-1,31
Ponderea energiei în IAPC	%	12,5	12,4	12,2	12,3	11,9	12,4
Diferența dintre variația prețului la energie și inflație	%	1,3	5,0	0,1	2,8	-1,0	1,6
Costul unitar real al energiei	% din valoarea adăugată	29,5	27,6	26,5	26,6	26,7	-
Raportul dintre taxele de mediu și impozitele salariale	raport	0,18	0,19	0,22	0,24	0,23	-
Taxe de mediu	% din PIB	2,0	2,0	2,3	2,4	2,3	1,9
La nivel sectorial							
Intensitatea energetică a industriei	kgep / €	0,16	0,15	0,14	0,14	0,13	0,12
Costul unitar real al energiei pentru industria prelucrătoare, cu excepția rafinării	% din valoarea adăugată	21,5	21,2	20,6	20,4	20,3	-
Ponderea industriilor energointensive în economie	% din PIB	11,6	11,4	12,0	12,3	12,4	12,4
Prețurile energiei electrice pentru utilizatorii industriali medii	€ / kWh	0,08	0,09	0,08	0,08	0,08	0,08
Prețurile gazelor naturale pentru utilizatorii industriali medii	€ / kWh	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
Cheltuielile publice cu C-D pentru energie	% din PIB	0,01	0,01	0,02	0,01	0,02	0,01
Cheltuielile publice cu C-D pentru protecția mediului	% din PIB	0,02	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01
Rata de reciclare a deșeurilor municipale	%	14,8	13,2	13,1	13,2	13,3	13,9
Ponderea emisiilor de GES care fac obiectul ETS*	%	44,6	38,0	38,2	37,7	35,2	-
Intensitatea energetică a transporturilor	kgep / €	0,60	0,54	0,53	0,48	0,43	0,42
Intensitatea emisiilor de CO_2 în sectorul transporturilor	kg / €	1,68	1,53	1,52	1,35	1,21	-
Siguranța alimentării cu energie							
Dependența de importurile de energie	%	22,3	18,1	16,4	16,4	21,6	23,1
Indicele agregat al concentrării furnizorilor	HHI	12,4	12,8	14,2	17,8	19,9	-
Diversificarea mixului energetic	HHI	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23

Toți indicatorii macro de intensitate sunt exprimați sub forma unui raport între o cantitate fizică și PIB (în prețuri din 2010).
Intensitatea energetică: consumul intern brut de energie (Europa 2020-2030) (în kgep) împărțit la PIB (în EUR).
Intensitatea emisiilor de CO_2: emisiile de gaze cu efect de seră (în kg de echivalent CO_2) împărțite la PIB (în EUR).
Intensitatea resurselor: consumul intern de materiale (în kg) împărțit la PIB (în EUR).
Intensitatea deșeurilor: cantitatea de deșeuri (în kg) împărțită la PIB (în EUR).
Balanța comercială în sectorul energetic: balanța exporturilor și importurilor de energie, exprimată ca % din PIB.
Ponderea componentei energie în IAPC: ponderea elementelor de tip „energie" în coșul de consum utilizat pentru calcularea IACP.
Diferența dintre variația prețului energiei și inflație: componenta energetică a IACP și inflația IACP totală (variație % anuală).
Costul unitar real al energiei: costurile reale ale energiei ca % din valoarea totală adăugată pentru economie.
Intensitatea energetică în industrie: consumul energetic final din industrie (în kgep) împărțit la valoarea adăugată brută a industriei, inclusiv construcțiile (în EUR la nivelul anului 2010).
Costul unitar real al energiei pentru industria prelucrătoare, cu excepția rafinării: costurile reale ca % din valoarea adăugată pentru sectoarele prelucrătoare.
Ponderea industriilor energointensive în economie: proporția valorii adăugate brute a industriilor energointensive în PIB.
Prețurile la electricitate și gaze naturale pentru utilizatorii industriali medii: tranșa de consum 500-2 000 MWh și 10 000 -100 000 GJ; cifrele nu includ TVA.
Rata de reciclare a deșeurilor municipale: raportul dintre deșeurile municipale compostate și reciclate și deșeurile municipale totale.
Cheltuielile publice cu C-D pentru energie sau pentru mediu: cheltuieli publice cu C-D pentru aceste categorii, ca % din PIB.
Proporția emisiilor de GES care intră sub incidența sistemului UE de comercializare a certificatelor de emisii (ETS) (cu excepția aviației): pe baza emisiilor de GES (cu excepția exploatării terenurilor, a schimbării destinației terenurilor și a silviculturii), conform raportării efectuate de către statele membre către Agenția Europeană de Mediu.
Intensitatea energetică în sectorul transporturilor: utilizarea energiei finale în sectorul transporturilor, inclusiv aviația internațională (în kgep) împărțită la valoarea adăugată brută a sectorului transporturilor (în EUR la nivelul anului 2010).
Intensitatea emisiilor de CO_2 în sectorul transporturilor: emisiile de GES din sectorului transporturilor, împărțite la valoarea adăugată brută a activităților de transport.
Dependența de importurile de energie: valoarea netă a importurilor de energie împărțită la consumul intern brut de energie plus consumul transportului maritim internațional.
Indicele agregat al concentrării furnizorilor: indicele Herfindahl-Hirschmann pentru importurile nete de țiței și LGN, gaze naturale și cărbune superior. Valorile mai mici indică o mai mare diversificare și, prin urmare, un risc mai redus.
Diversificarea mixului energetic: indicele Herfindahl-Hirschmann al principalelor produse energetice ale consumului intern brut de energie.
* Comisia Europeană și Agenția Europeană de Mediu
Sursa: Comisia Europeană și Agenția Europeană de Mediu (ponderea emisiilor de GES care intră în sfera ETS); Comisia Europeană (Taxele de mediu raportate la impozitele salariale și PIB); Eurostat (toți ceilalți indicatori).

ANEXA D: ORIENTĂRI ÎN MATERIE DE INVESTIȚII PRIVIND FINANȚAREA POLITICII DE COEZIUNE ÎN PERIOADA 2021-2027 PENTRU ROMÂNIA

Plecând de la propunerea Comisiei din 2 mai 2018 privind următorul cadru financiar multianual pentru perioada 2021-2027 [COM(2018) 321], această anexă D ([76]) prezintă punctele de vedere preliminare ale serviciilor Comisiei cu privire la domeniile de investiții prioritare și la condițiile-cadru pentru aplicarea eficace a politicii de coeziune în perioada 2021-2027. Aceste domenii de investiții prioritare au fost stabilite în contextul mai amplu al blocajelor în materie de investiții, al nevoilor de investiții și al disparităților regionale analizate în raport. Prezenta anexă constituie baza unui dialog între România și serviciile Comisiei în vederea programării fondurilor politicii de coeziune (Fondul european de dezvoltare regională, Fondul de coeziune și Fondul social european Plus).

Obiectivul de politică 1: O Europă mai inteligentă – Transformare industrială inovatoare și inteligentă

Cheltuielile României în domeniul cercetării și inovării sunt sub media UE, performanța țării în materie de cercetare și inovare stagnează, iar realizările tehnologice sunt reduse. S-au identificat nevoile de investiții cu un rang înalt de prioritate ([77]) pentru **a consolida capacitățile și competențele în materie de cercetare și inovare, precum și preluarea tehnologiilor avansate** în toate regiunile din România, inclusiv în regiunea capitalei, ținând seama de rezultatele Inițiativei privind convergența regiunilor și, în special:

- pentru a sprijini colaborarea dintre institutele publice de cercetare și industriile inovatoare, a crește atractivitatea și performanța organizațiilor de cercetare și dezvoltare, a încuraja cercetarea aplicată prin intermediul centrelor de inovare și al investițiilor naționale și transnaționale comune în validarea timpurie a produselor, comercializare, brevetare, formarea de start-upuri și transferul de tehnologie;
- pentru a sprijini procesele de descoperire antreprenorială și laboratoarele de dezvoltare de proiecte la nivel național și regional și a oferi beneficiarilor cursuri de formare ce vizează obținerea de competențe cu privire la rezultatele cercetării de piață și elaborarea proiectelor și a planurilor de afaceri în vederea consolidării pregătirii și punerii în aplicare a proiectelor de specializare inteligentă;
- pentru a consolida performanța cercetării și inovării și a promova creșterea productivității prin identificarea domeniilor de specializare inteligentă în funcție de potențialul și nevoile naționale și regionale;
- pentru a consolida actualele infrastructuri, capacități și competențe în materie de cercetare și inovare, astfel încât să se asigure participarea la programul Orizont 2020 și la alte programe și inițiative ale UE, să se integreze rețelele internaționale, transfrontaliere și clusterele transnaționale și să se instituie programe comune de cercetare și educație și scheme de cofinanțare;
- pentru a corela învățământul superior și centrele profesionale la sistemul național și regional privind inovarea și reconversia profesională la specializarea inteligentă;
- pentru a sprijini dezvoltarea capacităților și competențelor părților interesate de la nivel național și regional implicate în elaborarea și punerea în aplicare a strategiilor și proiectelor de specializare inteligentă, în strânsă cooperare cu beneficiarii.

([76]) Prezenta anexă trebuie coroborată cu Propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind Fondul european de dezvoltare regională și Fondul de coeziune [COM(2018) 372] și cu Propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind Fondul social european Plus [COM(2018) 382], în special cu cerințele referitoare la concentrarea tematică și la alocarea urbană evidențiate în aceste propuneri.

([77]) Intensitatea nevoilor este clasificată în ordine descrescătoare în trei categorii: nevoi cu un rang înalt de prioritate, nevoi prioritare, nevoi.

Rezultatele României în ceea ce privește serviciile publice digitale și integrarea tehnologiilor digitale de către întreprinderi sunt mult sub media UE. S-au identificat nevoile de investiții prioritare pentru a **valorifica avantajele digitalizării pentru cetățeni, societăți comerciale și guverne** și, în special:

- pentru a consolida preluarea tehnologiei informației și comunicațiilor de către întreprinderile mici și mijlocii, inclusiv investițiile în infrastructuri, a promova competențele și serviciile digitale și a sprijini în continuare centrele de inovare digitală, laboratoarele vii (*living labs*) etc.;

- pentru a spori măsurile privind e-guvernarea, inclusiv prin introducerea și consolidarea unor servicii interoperabile la nivel european, e-incluziunea, e-sănătatea, învățarea on-line, competențele digitale.

În România, ponderea societăților comerciale inovatoare este sub media UE, iar nivelul investițiilor efectuate de mediul de afaceri în cercetare și inovare este în mod constant scăzut. S-au identificat nevoile de investiții prioritare pentru a **consolida creșterea și competitivitatea întreprinderilor mici și mijlocii** și, în special:

- pentru a sprijini crearea de noi societăți comerciale (de tip start-up, scale-up), a majora ratele lor de supraviețuire și a crește gradul de competitivitate și internaționalizare al acestora;

- pentru a spori capacitățile de inovare ale societăților comerciale, prin introducerea de inovări la nivel de produse, organizare sau comercializare, prin oferirea de cursuri de formare în materie de gestionare a inovării și de competențe specifice specializării inteligente, precum și în materie de competențe cu privire la rezultatele cercetării de piață, prin sprijinirea tehnologiilor generice esențiale și prin accelerarea accesului pe piață, precum și prin sprijinirea dezvoltării clusterelor industriale și a integrării în rețele de cooperare bazate pe cercetarea în industrie, inclusiv prin cooperarea cu țările care intră în sfera Strategiei UE pentru regiunea Dunării;

- pentru a facilita accesul la finanțare al întreprinderilor mici și mijlocii, inclusiv prin încurajarea finanțării de pornire și consolidare a start-upurilor inovatoare cu potențial ridicat.

Obiectivul de politică 2: O Europă cu emisii scăzute de carbon și mai ecologică – Tranziția către o energie nepoluantă și echitabilă, investiții verzi și albastre, economia circulară, adaptarea la schimbările climatice și prevenirea riscurilor ([78])

În România, intensitatea energetică se menține peste media UE și sărăcia energetică afectează o gospodărie din patru. S-au identificat nevoile de investiții prioritare pentru **a promova măsuri de eficiență energetică și energia din surse regenerabile** și, în special:

- pentru a sprijini renovarea clădirilor publice și rezidențiale în vederea asigurării eficienței energetice;

- pentru a sprijini măsurile de eficiență energetică a încălzirii centralizate, alături de promovarea energiei din surse regenerabile pentru încălzirea și răcirea centralizată;

- pentru a promova energia din surse regenerabile la scară mică în paralel cu renovarea clădirilor în vederea asigurării eficienței energetice;

- pentru a consolida capacitatea autorităților de management, a dezvoltatorilor de proiecte și a

([78]) Deși nu intră în domeniul de aplicare al FEDR și al Fondului de coeziune [articolul 6 alineatul (1) litera (h), COM(2018) 372], liniile de interconexiune ar putea fi finanțate de Mecanismul pentru interconectarea Europei în conformitate cu obiectivele sale [articolul 3 alineatele (1) și (2) litera (b), COM(2018) 438].

autorităților publice.
România înregistrează întârzieri în ceea ce privește măsurile de adaptare la schimbările climatice, reabilitarea vechilor situri contaminate și prevenirea inundațiilor și a altor pericole naturale. S-au identificat nevoile de investiții prioritare pentru **a promova adaptarea la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor** și, în special: • pentru a sprijini măsurile care vizează reducerea emisiilor, eliminarea (schimbarea) surselor de energie pentru încălzirea centralizată, complementare investițiilor în eficiența energetică; • pentru a pune în aplicare strategii de prevenire a riscurilor și a aborda riscurile legate de schimbările climatice și riscurile naturale (inundații, secetă, incendii forestiere, alunecări de teren, cutremure), conform priorităților stabilite la nivel național și în cadrul coordonării și cooperării transfrontaliere și transnaționale.
Infrastructura de apă și apă uzată este în mare măsură insuficientă și s-au identificat nevoile de investiții cu un rang înalt de prioritate pentru **a promova gestionarea durabilă a apelor** și, în special: • pentru a promova sistemele regionale de gospodărire a apelor, inclusiv prin consolidarea capacităților; • pentru a sprijini schemele care abordează problema poluării apei (sursele de apă dispersate) și a menține/ameliora starea corpurilor de apă; • pentru a coopera în programele internaționale pentru regiunea Dunării și a Mării Negre.
Sistemul de gestionare a deșeurilor din România este unul dintre cele mai puțin dezvoltate din UE, cu rate ridicate de depozitare a deșeurilor și o calitate slabă a infrastructurii pentru deșeuri. S-au identificat nevoile de investiții cu un rang înalt de prioritate pentru a finaliza sistemul de gestionare a deșeurilor, pentru a **promova tranziția la o economie circulară** și, în special: • pentru a investi în consolidarea capacităților tuturor părților interesate implicate în tranziția la economia circulară și pentru a promova economia circulară în întreprinderile mici și mijlocii; • pentru a extinde sistemele de gestionare a deșeurilor la nivel județean în vederea creșterii gradului de reutilizare și reciclare, a prevenirii generării de deșeuri și a evitării depozitării deșeurilor; • pentru a sprijini capacitatea administrativă și de gestionare la nivel național și județean în ceea ce privește prevenirea generării de deșeuri, colectarea separată și reciclarea.
Există în continuare decalaje importante în atingerea obiectivelor UE în ceea ce privește menținerea biodiversității, refacerea zonelor afectate din punct de vedere ecologic și reducerea poluării, în special în zonele foarte sensibile. S-au identificat nevoile de investiții prioritare pentru **a consolida biodiversitatea, infrastructurile verzi în mediul urban și a reduce poluarea** și, în special: • pentru a sprijini măsurile de gestionare și conservare în zonele protejate, în conformitate cu legislația de mediu a UE ce vizează zone precum bazinul Dunării, Marea Neagră și Carpații, în cooperare cu țările care intră în sfera Strategiei UE pentru regiunea Dunării; • pentru a sprijini refacerea ecologică și crearea de noi spații municipale verzi în contextul obiectivelor de reducere a emisiilor;

- pentru a accelera închiderea și reabilitarea depozitelor de deșeuri care încă nu sunt conforme, a siturilor de depozitare și dumping, precum și decontaminarea și reabilitarea siturilor industriale contaminate.

Obiectivul de politică 3: O Europă mai conectată – Mobilitate și conectivitatea regională a tehnologiei informației și comunicațiilor

Starea generală și fiabilitatea infrastructurii rutiere și feroviare din România sunt slabe, iar rețelele de transport sunt în continuare printre cele mai puțin dezvoltate din UE și nu abordează obstacolele geografice din calea traficului, cum ar fi Munții Carpați și traversarea Dunării pentru a ajunge în Bulgaria. S-au identificat nevoile de investiții cu un rang ridicat de prioritate pentru a dezvolta **rețele transeuropene de transport durabile, reziliente la schimbările climatice, inteligente și intermodale, inclusiv un acces îmbunătățit la rețelele transeuropene de transport, mobilitatea națională, regională și transfrontalieră** și, în special:

- pentru a dezvolta rețele transeuropene de transport rutier și feroviar, în special legăturile cu regiunile periferice de peste Munții Carpați, de exemplu din nord-est, și cu Delta Dunării și pentru a facilita accesul la centrele industriale, de exemplu, cele din jurul orașului Pitești;

- pentru a pune în funcțiune Sistemul european de management al traficului feroviar pe rețelele transeuropene de transport feroviar;

- pentru a pune în aplicare strategia adoptată privind siguranța traficului și pentru a lua măsuri de siguranță rutieră care să contribuie la reducerea ratei fatalității ridicate a accidentelor rutiere și să atenueze daunele aduse mediului;

- pentru a îmbunătăți navigabilitatea pe Dunăre, în cooperare cu statele membre din regiunea Dunării;

- pentru a sprijini consolidarea capacității administrative a principalilor beneficiari din domeniul transportului, și anume Compania Națională de Căi Ferate și Compania Națională de Administrare a Infrastructurii Rutiere, alte autorități de transport și Ministerul Transporturilor;

- pentru a crea conexiuni transfrontaliere pentru rețelele transeuropene de transport, de exemplu, a realiza conexiuni de transport suplimentare peste Dunăre, fie prin construirea de noi poduri, fie prin îmbunătățirea legăturilor cu nave feribot.

Mobilitatea multimodală durabilă în zonele urbane este slab dezvoltată. S-au identificat nevoile de investiții cu un rang înalt de prioritate pentru a **promova mobilitatea urbană multimodală durabilă**, pe baza unor planuri de mobilitate urbană multimodală durabilă, în special:

- pentru a crea conexiuni suburbane feroviare și multimodale în centrele urbane mai mari și în jurul acestora;

- pentru a promova moduri de transport durabile și accesibile, ca de exemplu transportul public colectiv cu emisii scăzute de dioxid de carbon, modurile de transport active, care vor reduce congestia, emisiile, accidentele rutiere etc.;

- pentru a sprijini dezvoltarea sistemelor de transport urban în regiunile mai puțin dezvoltate, cum ar fi transportul feroviar ușor, liniile de metrou și tramvai și infrastructura care favorizează ciclismul.

Deși România are una dintre cele mai ridicate ponderi ale abonamentelor la servicii în bandă largă de mare viteză din UE, gradul de acoperire al rețelelor fixe și mobile (4G) în bandă largă rămâne una dintre

cele mai scăzute din UE, iar diferențele dintre mediul urban și cel rural sunt foarte mari. S-au identificat nevoile de investiții pentru **a consolida conectivitatea digitală** și, în special:

- pentru a sprijini „punctele albe” în zonele dens populate sau în jurul zonelor urbane și în zonele rurale;
- pentru a reduce costul instalării rețelelor de comunicații electronice de mare viteză;
- pentru a îmbunătăți capacitatea autorităților de programare și ai beneficiarilor.

Obiectivul de politică 4: O Europă mai socială – Implementarea Pilonului european al drepturilor sociale

Evoluțiile demografice nefavorabile, nivelul ridicat al emigrării forței de muncă și lipsa competențelor relevante duc la tensionarea pieței forței de muncă. Prin urmare, s-au identificat nevoile de investiții cu un rang înalt de prioritate pentru **a îmbunătăți accesul la piața muncii prin politici active în domeniul pieței forței de muncă, anticiparea nevoilor în materie de competențe și sprijinirea tranzițiilor și a mobilității pe piața muncii** și, în special:

- pentru a îmbunătăți procesul de elaborare a politicilor active în domeniul pieței forței de muncă, printr-o mai bună integrare cu educația și serviciile sociale, astfel încât să se ofere asistență personalizată persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă;
- pentru a consolida și a sprijini antreprenoriatul social și economia socială;
- pentru a sprijini îmbunătățirea condițiilor de muncă, oferirea de programe de lucru flexibile și pentru a asigura capacitatea de inserție profesională a persoanelor cu dizabilități și a lucrătorilor în vârstă;
- pentru a crea sisteme solide de anticipare a competențelor și a pune în aplicare măsuri bine definite de perfecționare și reconversie profesională care să răspundă necesităților pieței forței de muncă; pentru a consolida participarea la educația adulților, în colaborare cu părțile interesate relevante, și pentru a dezvolta servicii de orientare pe tot parcursul vieții care să încurajeze tranziția profesională;
- pentru a aborda penuriile pieței forței de muncă locale și regionale și migrația forței de muncă prin îmbunătățirea măsurilor privind mobilitatea internă și prin sprijinirea noilor tipuri de întreprinderi care răspund oportunităților economice locale.

Sistemul de învățământ este caracterizat de un nivel de instruire scăzut în ceea ce privește competențele de bază, competențele digitale și competențele non-tehnice, de o rată ridicată de părăsire timpurie a școlii și de relevanța redusă pentru piața forței de muncă a educației și formării profesionale și a învățământului superior. Prin urmare, s-au identificat nevoile de investiții cu un rang înalt de prioritate pentru **a îmbunătăți calitatea, eficacitatea și relevanța pentru piața forței de muncă a sistemelor de educație și formare**; pentru **a promova accesul egal la educația favorabilă incluziunii și la învățarea pe tot parcursul vieții** și, în special:

- pentru a îmbunătăți accesibilitatea, calitatea și caracterul abordabil, din punct de vedere al costurilor, ale educației și îngrijirii copiilor preșcolari, inclusiv ale infrastructurii aferente;
- pentru a preveni abandonul școlar timpuriu, prin introducerea unei abordări centrate pe elev pentru copiii expuși riscului și a unor programe flexibile de tip „a doua șansă”, alături de consiliere relevantă și orientare profesională; pentru a îmbunătăți competențele cadrelor didactice, astfel încât

să poată să acorde atenția cuvenită copiilor din grupurile vulnerabile;

- pentru a îmbunătăți accesul la educație favorabilă incluziunii de calitate, în unități mixte, în special pentru romi, elevii cu handicap și în zonele rurale, inclusiv la infrastructura aferentă;
- pentru a ameliora calitatea educației și formării profesionale, astfel încât să se adapteze la evoluțiile de pe piața forței de muncă, inclusiv a formărilor necesare și a furnizării de echipamente;
- pentru a îmbunătăți relevanța pe piața forței de muncă a învățământului terțiar, în special în cazul profesiilor pentru care există o cerere mare pe piața forței de muncă, inclusiv a acțiunilor de formare comune și a stagiilor de practică în societățile comerciale;
- pentru a sprijini dezvoltarea unor metode și tehnologii de predare inovatoare și eficace.

Sărăcia, excluziunea socială și inegalitățile sunt printre cele mai ridicate din UE, existând disparități regionale și locale semnificative în ceea ce privește calitatea și accesul la serviciile sociale și de asistență medicală. Prin urmare, s-au identificat nevoile de investiții cu un rang înalt de prioritate pentru **a favoriza incluziunea activă, pentru a promova integrarea socioeconomică a comunității rome, pentru a consolida accesul la servicii de calitate, pentru a aborda problema deprivării materiale și pentru a investi în locuințe, asistență medicală și infrastructura de îngrijire pe termen lung** și, în special:

- pentru a dezvolta și consolida serviciile personalizate integrate, în special în zonele marginalizate; pentru a iniția măsuri specifice care să sprijine copiii expuși riscului de sărăcie și de excluziune socială;
- pentru a ameliora calitatea și disponibilitatea serviciilor sociale și pentru a elabora abordări personalizate în funcție de specificul fiecărei familii;
- pentru a îmbunătăți accesul comunității rome la servicii de sprijin integrat și la servicii de bază;
- pentru a sprijini perfecționarea lucrătorilor din sectoarele social, de asistență medicală și de îngrijire pe termen lung și pentru a combate disparitățile teritoriale;
- pentru a sprijini dezinstituționalizarea copiilor și adulților cu dizabilități, inclusiv prin cursuri de formare, servicii și infrastructură corespunzătoare;
- pentru a dezvolta, în mod cuprinzător, serviciile și infrastructura pentru locuințele sociale destinate grupurilor vulnerabile, astfel încât să se reducă segregarea teritorială, inclusiv prin proiecte de reabilitare urbană;
- pentru a aborda problema deprivării materiale prin acordarea de asistență alimentară și materială de bază celor mai defavorizate persoane;
- pentru a crește accesul la servicii primare de sănătate și de prevenire; pentru a dezvolta asistența medicală ambulatorie și soluțiile de e-sănătate, în special la nivel de comunitate și pentru grupurile vulnerabile; pentru a sprijini infrastructura de sănătate, punând accentul pe centrele de asistență medicală primară/ambulatorie și de îngrijire intermediară;
- pentru a dezvolta serviciile și infrastructura de îngrijire la domiciliu, de îngrijire pe termen lung și de îngrijire comunitară, în special pentru persoanele în vârstă și pentru persoanele cu dizabilități; pentru

a sprijini adoptarea unor măsuri naționale eficace în materie de îmbătrânire activă.

Obiectivul de politică 5 – O Europă mai aproape de cetățeni prin promovarea dezvoltării durabile și integrate a zonelor urbane, rurale și de coastă și a inițiativelor locale

Creșterea se limitează, în principal, la aglomerările puternice și se caracterizează prin intensificarea provocărilor legate de suburbanizare. Orașele mai mici și zonele înconjurătoare se confruntă cu provocări de o altă natură, și anume provocări legate de accesul la piața forței de muncă, la educație, la sistemul de sănătate și la alte servicii sociale. S-au identificat nevoile de investiții cu un rang înalt de prioritate, s-a introdus o alocare urbană obligatorie și este necesară o abordare coordonată a investițiilor de la toate obiectivele de politică pentru **a promova dezvoltarea integrată și securitatea în zonele urbane** și, în special:

- pentru a investi în zonele metropolitane (poli de creștere) caracterizate prin creștere puternică și suburbanizare în curs, în vederea consolidării capacității de planificare și coordonare, astfel încât investițiile urbane integrate să fie îndreptate spre stimularea creșterii, inovării și productivității, în conformitate cu o abordare coordonată în ceea ce privește zonele funcționale;

- pentru a sprijini dezvoltarea urbană durabilă a reședințelor de județ, astfel încât să se asigure accesul la noi locuri de muncă și servicii publice de bază la nivel local în conformitate cu potențialul lor de creștere și o abordare mai bine adaptată și diferențiată necesară pentru aceste orașe;

- pentru a crește capacitatea administrativă și posibilitățile de cooperare ale autorităților urbane în etapa de programare și de implementare.

Disparitățile dintre regiuni, dintre zonele rurale și cele urbane și dintre cetățeni sunt în continuare foarte pronunțate și presupun priorități de investiții adaptate necesităților teritoriale și socioeconomice specifice și potențialului de dezvoltare. S-au identificat nevoile de investiții cu un rang înalt de prioritate pentru **a sprijini dezvoltarea locală integrată socială, economică, culturală și de mediu și securitatea** și, în special:

- pentru a sprijini strategiile teritoriale integrate în zonele dezavantajate din punct de vedere structural, de exemplu, județele Vaslui, Teleorman și Mehedinți;

- pentru a sprijini inițiativele teritoriale specifice care vizează reconversia economiei în regiunile afectate de declin industrial și de minerit, cum ar fi Valea Jiului (luând în considerare rezultatele Inițiativei privind tranziția regiunilor cu o utilizare intensă a cărbunelui și cu emisii ridicate de dioxid de carbon);

- pentru a sprijini zonele sensibile cu o importanță deosebită pentru mediu, cum ar fi actualele investiții teritoriale integrate în Delta Dunării;

- pentru a crește capacitatea administrativă a autorităților locale în etapa de programare și de implementare.

Factori pentru aplicarea eficace a politicii de coeziune

- proceduri îmbunătățite și simplificate pentru eliminarea documentației excesive și a cerințelor birocratice excesive; utilizarea sporită a opțiunilor simplificate în materie de costuri;

- consolidarea capacităților autorităților de management, ale organismelor intermediare, ale beneficiarilor finali și ale altor organisme care lucrează cu fonduri UE în vederea pregătirii și

implementării proiectelor, în special în sectoarele deșeurilor, drumurilor, căilor ferate, învățământului și sănătății, precum și consolidarea capacității autorităților publice regionale și locale în ceea ce privește pregătirea strategiilor de dezvoltare teritorială integrată și cererile de proiecte;

- elaborarea și punerea în aplicare a unei foi de parcurs privind consolidarea capacității administrative necesare pentru administrarea și implementarea eficace a fondurilor UE;
- măsuri îmbunătățite și mai eficiente de prevenire și abordare a conflictelor de interese, fraudei și corupției;
- consolidarea dialogului social și a capacității partenerilor sociali și a organizațiilor societății civile de a participa la dezvoltarea, punerea în aplicare, monitorizarea și evaluarea politicilor și a proiectelor publice, în special prin sprijinirea structurilor de coordonare și de rețea;
- consolidarea constantă a capacităților adecvate ale autorităților locale, în vederea creșterii calității serviciilor oferite (în special în sectorul social, al învățământului și sănătății);
- investiții și programare în temeiul celor cinci obiective de politică, ținând seama de strategiile și de planurile de investiții naționale și/sau regionale și locale relevante, precum și de rezultatele Inițiativei privind convergența regiunilor și ale Inițiativei privind tranziția regiunilor cu o utilizare intensă a cărbunelui și cu emisii ridicate de dioxid de carbon;
- performanță îmbunătățită în domeniul achizițiilor publice, în special prin reducerea ratei cazurilor de „oferte unice” sau a numărului de atribuiri directe;
- o mai mare utilizare a instrumentelor financiare și/sau a contribuțiilor la componenta României din cadrul InvestEU pentru activitățile generatoare de venituri și de reducere a costurilor.

REFERINȚE

ACAROM - Asociația Constructorilor de Automobile din România, http://acarom.ro/

AHK România – Camera de Comerț și Industrie Româno-Germană (2018), *A German perspective on the Romanian automotive market*, Sebastian Metz, București, 13 februarie 2018

Bertelsmann Stiftung, 2018, *Sustainable Governance Indicators 2018*, se poate consulta la adresa: http://www.sgi-network.org/2018/

Biea, N., G. D'Adamo, J. Hartley și N. Hesse (2019), *Wage dynamics in Romania*, European Economy – Economic briefs, Comisia Europeană, în curs de publicare

CASE et al. (2018), *Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2018 Final Report*, TAXUD/2015/CC/131, se poate consulta la adresa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/2018_vat_gap_report_en.pdf

CEER (2017), *Retail Markets Monitoring Report*, se poate consulta la adresa: https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/56216063-66c8-0469-7aa0-9f321b196f9f

Charron, N, Lapuente V. (2018), *Quality of government in EU regions: spatial and temporal patterns*, se poate consulta la adresa: https://qog.pol.gu.se/digitalAssets/1679/1679869_2018_1_charron_lapuente.pdf

Coutinho, L., A. Turrini și S. Zeugner (2018), *Methodologies for the Assessment of Current Account Benchmarks*, Documentul de discuție al Comisiei Europene 086, septembrie 2018, se poate consulta la adresa: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/methodologies-assessment-current-account-benchmarks_en

BCE (2017), *Firm heterogeneity and competitiveness in the European Union*, Buletinul economic 2/2017, se poate consulta la adresa: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/eb201702_article02.en.pdf

Enache et al. (2015), *Pension reform and capital market development in Central and Eastern European countries*, Economic Research-Ekonomska Istraživanja, se poate consulta la adresa: https://doi.org/10.1080/1331677X.2015.1022388

Ernst și Young – EY (2018), *Barometrul mediului de afaceri românesc*, se poate consulta la adresa: http://media.hotnews.ro/media_server1/document-2018-03-14-22341503-0-rezultate-sondaj.pdf

Eurobarometru (2018a), *Flash Eurobarometer 467 – The use of the collaborative economy*, se poate consulta la adresa: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2184

Eurobarometru (2018b), *Flash Eurobarometer 459 – Investment in the EU Member States*, se poate consulta la adresa: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2159

Centrul European de Prevenire și Control al Bolilor - ECDC (2017), *Summary of the latest data on antibiotic consumption in the European Union ESAC-Net surveillance data November 2017*, se poate consulta la adresa: https://ecdc.europa.eu/sites/portal/files/documents/Final_2017_EAAD_ESAC-Net_Summary-edited%20-%20FINALwith%20erratum.pdf

Comisia Europeană (2017), *Raportul de țară al României din 2017*, SWD (2017) 88 final, se poate consulta la adresa: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-romania-ro.pdf

Comisia Europeană (2018a), *Raportul de țară din 2018 privind România*, SWD (2018) 221 final, se poate consulta la adresa: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-romania-ro.pdf

Comisia Europeană (2018b), *Policy responses to outflows of skilled labour – country case report on Bulgaria and Romania*

Comisia Europeană, (2018c), *Tabloul de bord european privind inovarea 2018*, se poate consulta la adresa: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en

Comisia Europeană, (2018d), *Specific Support to Romania – Starts-ups, Scale-ups and Entrepreneurship in Romania*, Comisia Europeană, Direcția Generală Cercetare și Inovare

Comisia Europeană (2018e), *Monitorul educației și formării 2018 – Analiză de țară, România*, se poate consulta la adresa: https://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/et-monitor_ro

Comisia Europeană (2018f), *Raport privind progresele înregistrate de România în cadrul mecanismului de cooperare și de verificare* – COM(2018) 851 și SWD (2018) 551, se poate consulta la adresa: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm/reports-progress-bulgaria-and-romania_ro

Comisia Europeană (2018g), *Taxation Trends in the European Union*, se poate consulta la adresa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/taxation-trends-eu-union_en.

Comisia Europeană (2018h), *Research and Innovation Observatory Country Report 2017: România*, se poate consulta la adresa: https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/rio-country-report-2017-romania

Comisia Europeană (2018i), Raportul privind mecanismul de alertă 2019, se poate consulta la adresa: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-6463_en.htm

Comisia Europeană (2018j), *Raport referitor la punerea în aplicare a legislației UE privind deșeurile, care include raportul de alertă timpurie destinat statelor membre expuse riscului de a nu îndeplini obiectivul privind pregătirea pentru reutilizare/reciclarea deșeurilor municipale stabilit pentru 2020*, COM (2018) 656 final, se poate consulta la adresa: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1550493780781&uri=CELEX:52018DC0656

Comisia Europeană (2018k), *Indicele economiei și societății digitale (DESI) pentru 2018 - Raport de țară pentru România*, se poate consulta la adresa: https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/scoreboard/romania

Comisia Europeană (2018l), *Analysis of the budgetary implementation of the European Structural and Investment Funds in 2017*, se poate consulta la adresa: http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/2018/AnalysisBudgImplem_ESIF_2017_EN.pdf

Comisia Europeană (2 018 m), *An evaluation of the scale of undeclared work in the European Union and its structural determinants. Estimates using the labour input method – Study*, se poate consulta la adresa: https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8c3086e9-04a7-11e8-b8f5-01aa75ed71a1/language-en

Comisia Europeană (2018n), *Employment and Social Developments in Europe – Annual Review 2018*, Luxemburg, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, se poate consulta la adresa: https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8110&furtherPubs=yes

Comisia Europeană (2019a), *Taxation Trends in the European Union*, ediția 2019, în curs de publicare

Comisia Europeană (2019b), *Fiscal sustainability report 2018*, Direcția Generală Afaceri Economice și Financiare, European Economy, Institutional Paper 094/2019, se poate consulta la adresa: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/fiscal-sustainability-report-2018_en

Curtea de Conturi a Uniunii Europene, *Raportul special nr. 09/2018: Parteneriatele public-privat în UE: deficiențe generalizate și beneficii limitate*, se poate consulta la adresa: https://www.eca.europa.eu/ro/Pages/DocItem.aspx?did=45153

Agenția Europeană de Mediu (2018), *Air quality in Europe 2018 report*, se poate consulta la adresa: https://www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2018

Banca Europeană de Investiții - BEI (2018), *EIB investment market survey 2018 – Romania overview*, se poate consulta la adresa: http://www.eib.org/en/infocentre/publications/all/econ-eibis-2018-romania.htm

Eurostat (2018), *2018 Regional yearbook*, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg

Consiliul Fiscal (2017), *Completare la opinia preliminară a Consiliului fiscal cu privire la Legea bugetului de stat, Legea bugetului de asigurări sociale pentru anul 2018 și la Strategia fiscal-bugetară pentru perioada 2018-2020*, se poate consulta la adresa: http://www.fiscalcouncil.ro/Opinii2017lbengleza.pdf

Consiliul Fiscal (2018), *Analiza performanței economico-financiare a companiilor de stat din România în anul 2017*, se poate consulta la adresa: http://www.consiliulfiscal.ro/Analiza%20SOE%202017.pdf

Consiliul Fiscal (2019), *Opinia Consiliului fiscal cu privire la Legea bugetului de stat, legea bugetului de asigurări sociale pentru anul 2019 și la Strategia fiscal-bugetară pentru perioada 2019-2021*, se poate consulta la adresa: http://www.consiliulfiscal.ro/Opinie%20CF%20buget%202019.pdf

Consiliul Investitorilor Străini (2017a), *Foreign Direct Investment: Development and Importance in Romania*, 2017, se poate consulta la adresa: https://www.fic.ro/publications

Consiliul Investitorilor Străini (2017b), *FIC Members Business Sentiment Index*, septembrie 2017

FRA, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (2016), *Al doilea sondaj privind minoritățile și discriminarea în Uniunea Europeană*, se poate consulta la adresa: https://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-roma-selected-findings

Friedrich-Ebert-Stiftung (2018), *Social Monitor 2018*, se poate consulta la adresa: http://fes-romania.org/publications/publications-fes-romania/?tx_digbib_digbibpublicationlist%5BpageIndex%5D=1

GRECO – Grupul de state împotriva corupției (2018), *Ad hoc Report on Romania (Rule 34)*, Consiliul Europei, martie, se poate consulta la adresa: https://rm.coe.int/ad-hoc-report-on-romania-rule-34-adopted-by-greco-at-its-79th-plenary-/16807b7717

Horobeț, A. și O. Popovici (2017), *Investițiile Străine Directe: evoluția și importanța lor în România; Studiu realizat în parteneriat de Academia de Studii Economice București și Consiliul Investitorilor Străini*, mai 2017

Housing Europe (2017), *The state of housing in the EU 2017*, se poate consulta la adresa: http://www.housingeurope.eu/resource-1000/the-state-of-housing-in-the-eu-2017

FMI (2016), *Emigration and its economic impact on Eastern Europe*, se poate consulta la adresa: https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1607.pdf

Klapper, L., A. Lusardi și P. van Oudheusden (2015), *Financial Literacy Around the World: Insights from the Standard & Poor's ratings services global financial literacy survey*, se poate consulta la adresa: http://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/3313-Finlit_Report_FINAL-5.11.16.pdf?x87657

Manpower Group (2018), *Manpower Talent Shortage 2018*, se poate consulta la adresa: https://go.manpowergroup.com/talent-shortage-2018#hardesttofillroles-explorebycountry

Ministerul Finanțelor (2018), *Raport pentru anul 2017 privind activitatea întreprinderilor publice aflate sub autoritatea sau în administrarea Ministerului Finanțelor Publice, la care acesta exercită calitatea de reprezentant al statului ca acționar*, iunie, se poate consulta la adresa: http://discutii.mfinante.ro/static/10/Mfp/guvernanta/RAPORTANUAL2016PRIVINDACTIVITATEAIP_27112017.pdf

Banca Națională a României - BNR (2016), *Raport asupra inflației*, februarie 2016, se poate consulta la adresa: https://www.bnr.ro/DocumentInformation.aspx?idDocument=27194&idInfoClass=3922.

Banca Națională a României - BNR (2018a), *Investițiile străine directe în România în anul 2017*, se poate consulta la adresa: http://www.bnr.ro/files/d/Pubs_ro/InvestitiiStraine/ISD2017.pdf.

Banca Națională a României - BNR (2018b), *Sondaj privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România*, iunie 2018, se poate consulta la adresa: https://www.bnr.ro/DocumentInformation.aspx?idDocument=28575&idInfoClass=15748.

Banca Națională a României - BNR (2018c), *Sondaj privind creditarea companiilor nefinanciare și a populației*, noiembrie 2018, se poate consulta la adresa: https://www.bnr.ro/DocumentInformation.aspx?idDocument=30233&idInfoClass=11104

Banca Națională a României - BNR (2018d), *Raport asupra inflației*, februarie 2018, se poate consulta la adresa: https://www.bnr.ro/DocumentInformation.aspx?idDocument=27194&idInfoClass=3922

OCDE (2017), *Review of Evaluation and Assessment in Education: Romania*, se poate consulta la adresa: http://www.oecd.org/publications/romania-2017-9789264274051-en.htm

OCDE (2018a), *Health at a Glance: Europe 2018*, se poate consulta la adresa: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/health-at-a-glance-europe-2018_health_glance_eur-2018-en

Paun, R. A., P. Prisecaru și L. Alexa – Paun et al (2013?), *Indicele Agregat de Presiune Concurențială*, Consiliul Concurenței din România, se poate consulta la adresa: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2672826

PWC (2018), *Global Economic Crime and Fraud Survey 2018. A front line perspective on fraud in Romania*, se poate consulta la adresa: https://www.pwc.ro/en/publications/pwc-romania-gecfs-2018.pdf

Roman, Monica (2018), Centrul european de expertiză în domeniul dreptului muncii, al ocupării forței de muncă și al politicilor privind piața muncii, *Ad hoc request on the migration trends and migrants' characteristics in relation to workforce availability in Romania*, noiembrie 2018

Comisia de la Veneția (2018a), *Opinion No. 924/2018: Romania – Preliminary Opinion on Draft Amendments to Law No. 303/2004 on the Statute of Judges and Prosecutors, Law No. 304/2004 on Judicial Organization, and Law No. 317/2004 on the Superior Council for Magistracy*, Consiliul Europei, iulie, se poate consulta la adresa: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2018)007-e

Comisia de la Veneția (2018b), *Opinion No. 930/2018: Romania – Opinion on Amendments to the Criminal Code and the Criminal Procedure Code*, document adoptat la cea de a 116-a sesiune plenară, Consiliul Europei, octombrie, se poate consulta la adresa: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)021-e

Banca Mondială (2017a), *Orașe-magnet: migrație și navetism în România*, se poate consulta la adresa: http://documents.worldbank.org/curated/en/327451497949480572/Magnet-cities-migration-and-commuting-in-Romania

Banca Mondială (2017b), *Global Findex Database 2017*, se poate consulta la adresa: https://globalfindex.worldbank.org/

Forumul Economic Mondial (2018), *Global Competitiveness Report 2018*, se poate consulta la adresa: http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2018

Banca Mondială (2018), *Romania Systematic Country Diagnostic, Background note – Migration*, se poate consulta la adresa: http://documents.worldbank.org/curated/en/210481530907970911/pdf/128064-SCD-PUBLIC-P160439-RomaniaSCDBackgroundNoteMigration.pdf

Organizația Mondială a Sănătății - OMS (2016), *European Observatory on Health Systems and Policies, Romania – Health system review*, se poate consulta la adresa: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0017/317240/Hit-Romania.pdf?ua=1